

Sosiaaliturvan varassa elävät suomalaiset ja maahanmuuttajat iltapäivälehtien artikkeleissa

Retorinen diskurssianalyysi iltapäivälehtien artikkeleista

NINA PIETILÄINEN-GUILLARD

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2015

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

PIETILÄINEN-GUILLARD, NINA: Sosiaaliturvan varassa elävät suomalaiset ja maahanmuuttajat iltapäivälehtien artikkeleissa

Pro gradu –tutkielma, 79s.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Aino Ritala-Koskinen

Marraskuu 2015

Tutkielmassa tarkastellaan sosiaaliturvan varassa elämistä suomalaisien iltapäivälehtien artikkeleissa. Tavoitteena on selvittää retorisen diskurssianalyttisen tutkimuksen keinoin, mitä Kansallisen mediatutkimuksen (2014) mukaan valtakunnan toiseksi ja kolmanneksi laajalevikkisimmät lehdet nostavat esiin sosiaaliturvan varassa elävästä suomalaisesta ja maahanmuuttajasta iltapäivälehtien uutisvirrassa.

Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu lehdistön rakentamasta mediatodellisuudesta. Teoriassa tarkastellaan sosiaalista konstruktionismia. Tämän taustalla on ajatus siitä, että lehtiteksteissä rakennetaan sosiaalista todellisuutta kielellisin keinoin, ja tähän todellisuuteen pyritään pääsemään käsiksi diskurssianalyysin kautta. Retorisen analyysin avulla pyrin kartoittamaan aineistosta niitä keinoja, joita käytetään iltapäivälehtien uutisoinnissa asioita perusteltaessa.

Tutkielman aineisto koostuu Iltalehden ja Ilta-Sanomien artikkeleista, jotka on julkaistu vuosina 1/2010- 1/2015. Artikkelit on kerätty iltapäivälehtien verkkoarkistosta.

Sosiaaliturvan varassa elävistä suomalaisista ja maahanmuuttajista löytyy artikkeliteksteistä tehdyssä analyysissä useita erilaisia diskursseja, joissa havaitaan myös päällekkäisyyksiä. Lähes kaikissa diskursseissa tuodaan esiin epäkohtia sosiaaliturvan varassa elävistä. Tutkimuksen diskursseissa ihmisiä syyllistetään, puolustetaan, moralisoidaan, pelastetaan ja eriarvoistetaan. Sosiaaliturvajärjestelmää tunnutaan käytettävän hyväksi ja byrokratialle alistetaan tai etuuksista kamppaillaan. Puhdas tiedottamisen diskurssikin aineistosta löytyy.

Aineistoni perusteella sosiaaliturvan varassa elävistä – niin suomalaisesta kuin

maahanmuuttajastakin - rakennetaan selkeästi kielteistä kuvaa. Kyseessä on aihealue, jolla nähdään olevan runsaasti epäkohtia. Artikkeleissa arvostellaan sosiaaliturvan varassa eläviä ja asioissa nähdään paljon korjattavaa. Artikkelit, joissa kuuluu kokonaan sosiaaliturvan varassa elävien oma ääni, ovat toisenlaisia sävyiltään. Sosiaaliturvan varassa elävä voidaan nähdä muun muassa helposta elämästä nautiskelevana, laiskana, yhteiskunnassa keinottelevana tai rikollisena. Myönteissävyiset tekstit ovat aineistossa selvästi vähemmistössä.

Iltapäivälehtien sosiaaliturvan varassa elävistä suomalaisista ja maahanmuuttajista rakentamat mielikuvat voivat vaikuttaa kansalaisten asenteisiin paitsi yleisesti sosiaaliturvan varassa eläviä kohtaan kuin myös yksin maahanmuuttajia tai maahanmuuttoa kohtaan. Uutisten rakentamilla mielikuvilla ja niiden pohjalta syntyneillä asenteilla voi puolestaan olla ajan kuluessa vaikutusta jopa koko sosiaaliturvajärjestelmän kehitykseen.

Tutkielman asiasanat: diskurssianalyysi, kantasuomalainen, maahanmuuttaja, mediatodellisuus, mielikuvat, sosiaaliturva, sosiaalinen konstruktionismi, monikulttuurisuusjournalismi

University of Tampere

School of Social Sciences and Humanities

PIETILÄINEN-GUILLARD, NINA: Finns and immigrants living on social benefits in tabloid articles

Master's Thesis, 79 pages.

Social Work

Supervisor: Aino Ritala-Koskinen

November 2015

This thesis examines articles written about living on social benefits and published in Finnish tabloids. The aim is to find out by means of rhetorical discourse analytical research what kind of questions the second and third biggest tabloid in Finland (according to the National Readership 2014) highlight in their news stream concerning Finnish citizens and immigrants living on social benefits.

The theoretical framework of the thesis consists of the media reality built by the press. In the theoretical part I examine social constructionism based on the idea that the press builds social reality in its texts with linguistic means, and this is the reality we try to catch by analysing the discourse. By means of rhetorical analysis I aim to find the means tabloids use in their motivation of things.

This thesis consists of newspaper articles published in two Finnish tabloids, Iltalehti and Ilta-Sanomat, between 1/2010-1/2015. All articles have been collected in the tabloids' online archive.

Articles which have been written about people living on social benefits, both Finns and immigrants, consist of many different discourses which have been found when analysing the texts. These discourses overlap in many cases. Almost all discourses bring out defects concerning people living on social benefits. They are made feeling guilty, defended, moralized, rescued and put in an unequal position. Also, it seems that the social security system is abused by many people; they can also be suppressed by bureaucracy or fight for benefits. Even a pure informing discourse is to be found.

Based on my data the image of people living on social benefits – Finns as well as immigrants – is clearly negative. This is a very problematic area. People living on social benefits have been criticized in the articles and there are lots of problems in need of redress. The tone of the articles is

completely different when the speaker is someone who lives on social benefits and doesn't just talk about the theme. People living on social benefits can e.g. be seen as easy-going, lazy, speculating on society money or as some kind of criminals. Texts with a positive tone are clearly in minority.

The image of Finns and immigrants living on social benefits built by tabloids can affect the attitudes of the citizens. The images built by the news and the attitudes based on them can also have an impact on the whole social system and its' development in the course of time.

Keywords: discourse analysis, immigrants, media reality, images, social security, social constructionism, multicultural journalism

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Suomalainen sosiaaliturva	4
2.1 Sosiaaliturvajärjestelmä ja etuudet Suomessa	4
2.2 Maahanmuuttajan sosiaaliturva	8
2.3 Sosiaaliturvaa käsittelevät tutkimukset taustana	12
3. Journalismi ja monikulttuurisuus	15
3.1 Monikulttuurisuusjournalismi	15
3.2 Sosiaalityön kysymykset lehtiteksteissä	16
4 Sosiaalinen konstruktionismi tutkimuksen orientaationa	19
4.1 Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen	19
4.2 Sanomalehtien diskurssit todellisuuden rakentajina	21
5 Tutkimuksen toteuttaminen	23
5.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	23
5.2 Aineiston valinta ja kerääminen	23
5.3 Tutkimusmenetelmälliset lähtökohdat – diskurssianalyysi ja retoriikka	25
5.4 Aineiston analysoiminen	28
5.5 Tutkielman luotettavuus	29
5.6 Eettiset kysymykset	30

6 Tutkimusaineiston analyysi ja tulokset vastinpareittain	33
6.1 Syyllistämisen ja puolustamisen diskurssit	35
6.2 Järjestelmän hyväksikäyttämisen ja tiedottamisen diskurssit	47
6.3 Byrokratialle alistamisen ja pelastamisen diskurssit	58
7 Johtopäätökset ja pohdinta	65
LÄHDELUETTELO	73

1 Johdanto

Haaga-Helium journalismin opiskelijoiden Tuima.fi-verkkolehdessä (8.10.2013) kerrottiin 26-vuotiaasta nuoresta suomalaisesta miehestä, jota ei kiinnostanut työnteko eikä opiskelu.

Iltapäivälehdet tekivät pian verkkoartikkelin nuoresta miehestä koko valtakunnan julkkiksen. "26-vuotiaalle sossusta ja Kelalta 1050 €/kk pienellä vaivalla" (IL 8.10.2013). Aiheen osalta käytyyn keskusteluun osallistuivat iltapäivälehdien sivuilla niin sosiaalityön alan ammattilaiset, poliitikot kuin lehtien lukijakunta.

Kansanedustaja Pia Kauma ihmetteli puolestaan Länsiväylä-lehden haastattelussa, miksi maahanmuuttajaperheelle pitää hankkia uudet lastenvaunut täydentävällä toimeentulotuella eli toisin sanoen veronmaksajien rahoilla. Ilta-Sanomat ja Iltalehti nostivat tämän jälkeen otsikkoihinsa useita asiaa käsitteleviä uutisia: "Pia Kauma uskoo yhä, että maahanmuuttajat saavat paremmat vaunut" (IS 12.9.2014). "Nyt ärähti sosiaalityöntekijä: maahanmuuttajia haukutaan ja heidän lastenvaunujaan valokuvataan" (IS 8.9.2014) ja "Jokainen ymmärtää, että 200 euroa ei riitä" (IS 7.9.2014). Vuoropuhelua kansalaisten ja valtaapitävien välillä käytiin värikkäin sanankääntein.

Erilaiset tarinat sosiaaliturvan varassa elävistä ihmisistä nousevat mediassa esiin aika ajoin ja iltapäivälehtien "lööpit" nostavat viimeistään aiheet koko kansan tietoisuuteen ja puheiden keskipisteeksi. Tarkoitukseni on käsitellä sitä, millaista on sosiaaliturvan varassa elävän elämä iltapäivälehtien rakentaman julkisuuskuuvan valossa ja kuinka kantasuomalainen ja maahanmuuttaja tämän aihepiirin sisällä kohtaavat ja millaisena sosiaaliturvan varassa elävä ylipäättään iltapäivälehtien teksteissä nähdään.

Olen opiskellut aikaisemmin suomen kieltä ja tiedotusoppia ja kirjoittanut työkseni maahanmuuttajista niin verkossa kuin lehdistön tarpeisiin. Olen tehnyt työkseni toimeentulotukipäätöksiä, ja parhaillaan toimin sosiaalityön alalla maahanmuuttajien parissa. Tämän kokemusmaailman pohjalta näen, että sosiaaliturvan varassa eläminen aihepiirinä on mielenkiintoinen ja se on tarkastelemisen arvoinen tutkimuskohteena.

Huovilan (2002, 198-199) mukaan lehdistö on yksi niistä tekijöistä, jonka kautta ihmiset muodostavat käsityksensä yhteiskunnan eri ilmiöistä ja asioista. Lehtien myyntijulisteet otsikkoineen pyrkivät jättämään ihmisten mieliin pysyvän jäljen. Siten on tärkeää tarkastella ja tutkia, mitä eri asioista lehdissä kirjoitetaan, millaisia mielikuvia ihmisille tarjoillaan ja mitä ovat

merkitykset lehtiartikkeleiden tekstisisältöjen takana.

Media on vaikutusvaltaisessa tiedonvälittäjän roolissa ja sillä on vahva asema tietynlaisen yhteiskunnallisen todellisuuden rakentajana ja peilaajana. Mediassa rakennetaan kuvaa myös sosiaaliturvan varassa elämisestä. Tutkielmassani pyrin selvittämään iltapäivälehtien verkkoartikkelien pohjalta, millaista todellisuutta sosiaaliturvan varassa elävistä rakennetaan Kansallisen mediatutkimuksen (2014) mukaan Suomen laajalevikkisimmässä iltapäivälehdessä ja maan toiseksi luetuimmassa lehdessä, Ilta-Sanomissa ja kolmanneksi luetuimmassa lehdessä, Iltalehdessä. Viime vuosien kuluessa verkkomediasta on tullut entistä merkittävämpi uutiskanava, joten on tärkeää tarkastella juuri tätä vaikutusvaltaansa kovasti kasvattanutta median aluetta. Pyrin huomioimaan, että tiedostusvälineet eivät kuitenkaan koskaan tarkastele asioita täysin objektiivisesti, vaan uutisointiin vaikuttavat myös monet subjektiiviset osatekijät. (Huovila 2002, 197.)

Länsimaissa tiedotusvälineet on jaettu perinteisesti syvällisiä juttuja työstävään, asiatyyliseen laatujournalismiin ja pinnallisempaan, kevyempään ja räväkästi uutisoivaan sensaatiojournalismiin (Huovila 2002, 196). Iltapäivälehdet ovat suomalaisen median alueella valtakunnallisena uutiskanavana ja puheenaiheiden luojana varsin tukevalla pohjalla (Kivioja 2008, 18). Niiden tehtävä on ensisijaisesti viihteellinen (Kalliokoski 1997, 75). Ulla-Maija Kivikurun (2012, 180) mukaan suomalaisten iltapäivälehtien uutisvälitys ei kansainvälisesti vertailtuna ole kuitenkaan kovin sensaationhakuista, vaikka sensaatiojournalismin alalla liikuttaisiinkin. Uutisaineistojen kevenemistä on kuitenkin ollut havaittavissa jatkuvasti 1990-luvulta 2000-luvulle tultaessa. Luotettavuuden kriteerit ovat niin ikään vuosien kuluessa heikentyneet ja tiedonvälitys on muuttunut yhtä nopeakäänteisemmäksi.

On syytä muistaa, että lehtikustantamot tavoittelevat voittoa, joten monet lehtitekstit ovat alttiina markkinapaineille. Tämä taas vaikuttaa tekstien sisältöön ja tyyliin (Fairclough 1997, 60). Huovila (2002, 196) toteaa, että sensaatiojournalismissa kärjistetään ja liioitellaan asioita.

Sensaatiojournalismissa tietoja painotetaan ja valikoidaan eri tavoilla kuin laatujournalismissa. Siinä etsitään uutisesta vivahteita, joiden avulla lukijalle ei ole tarkoituksena tarjota pelkästään tietoa, vaan jännittävää, erilaisiin ihmisen tarpeisiin vetoavaa viihdettä.

Suomalainen todellisuus on rakentunut pitkään valtakunnallisten sanomalehtien varaan. Ihmiset rakentavat maailmankuvaansa tiedotusvälineiden muokkaamien mielikuvien kautta (Huovila 2000,

197). Näin iltapäivälehtien artikkelienkin luomien mielikuvien pohjalta iskostetaan lukijakuntaan mielikuvia muun muassa sosiaaliturvan varassa elävistä ihmisistä.

Tarkastelen tutkielmassani yhteiskunnallista, kielellistä ja lehtiartikkelien kontekstia sekä työni teoreettisia lähtökohtia. Nostan esiin aikaisempaa aiheenmukaista diskurssitutkimusta. Esittelen tutkielmani aiheen metodologisia lähtökohtia kuvaamalla retorista diskurssianalyysiä, tutkielmani toteuttamisen prosessia, tutkimustehtävää ja aineistoa. Paneudun myös luotettavuuden ja eettisyyden kysymyksiin. Artikkeliteksteistä koostuvan aineiston analyysin kuvaamisen jälkeen esittelen tuloksia ja tuloksista tekemiäni päätelmiä.

2 Suomalainen sosiaaliturva

2.1 Sosiaaliturvajärjestelmä ja etuudet Suomessa

Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä tukeutuu syyperusteisuuteen. Sosiaalietuudet kohdennetaan määriteltyjen sosiaalisten riskien kohdatessa. Näiksi sosiaalisiksi riskeiksi voidaan luokitella työttömyys, sairaus, työkyvyttömyys ja vanhuus sekä lapsen syntymä ja huoltajan menetys. Kun syyperusteet täyttyvät, sosiaaliturva jakautuu ansioturvaan ja vähimmäisturvaan riippuen hakijan tilanteesta. Ansioturvalla pyritään turvaamaan työssä ollessa saavutettu kulutustaso ja vähimmäisturvalla kohtuullinen toimeentulo ansiotyöstä riippumatta. (Hiilamo, Hytti & Takala, 14-16.)

Sosiaaliturvan voidaan katsoa koostuvan ensisijaisesta ja viimesijaisesta turvasta. Ensisijaiseen turvaan kuuluvat riski- tai tarveperusteisesti kohdennettavat vähimmäis- tai ansioetuudet. Tarveperusteisesti myönnettäviä vähimmäisetuuksia ovat työkyvyttömyyseläke, työttömyysturvan peruspäiväraha ja työmarkkinatuki, vähimmäismääräinen äitiys- ja vanhempainpäiväraha, tarveharkintainen sekä niin sanotun edeltävän etuuden perusteella määräytyvä sairauspäiväraha, lasten kotihoidon tuki ja sotilasavustus. (Hiilamo, Hytti & Takala 2005, 15.)

Sosiaaliturvaetuudet ovat syyperusteisuuden lisäksi tarveharkintaisia ja tuloperusteisia, minkä lisäksi niihin liittyy etuuskohtaista harkinnanvaraa. Vähimmäismääräisiin sosiaaliturvaetuuksiin liittyvä tarveharkinta tarkoittaa, että etuuden ehtona on tuen osoitettu tarve. Tarveharkinta velvoittaa huomioimaan tuen hakijan ja hänen perheensä tulot sekä usein myös henkilön varallisuuden (Särkelä ja Eronen 2007, 53; Kuivalainen 2010, 380). Suomessa tarveharkinta kohdistuu neljään vähimmäisturvaan liittyvään etuuteen: asumistukeen, lasten kotihoidon tukeen, työmarkkinatukeen ja toimeentulotukeen. Näiden lisäksi kotoutumistuessa käytetään työmarkkinatuen ja toimeentulotuen määräytymisperusteita. (Arajärvi 2007, 110.)

Toimeentulotuki on määritelty tukijärjestelmän viimesijaiseksi etuudeksi, ja siihen kohdistuu kaikkein suurinta harkintaa. Etuuden myöntämisen ehdot ja sen taso määrittyvät osittain viranomaisen tekemään tarvearvioon. Harkinta voi ilmetä myös niin sanotusti sanktiona, joka voi ilmetä toimeentulotuen lisäksi työmarkkinatuessa sekä aktivointi- ja työnhakusuunnitelmissa. Esimerkiksi työmarkkinatukea hakevalle asiakkaalle voidaan määrätä karenssi, mikäli hän

kieltäytyy osallistumasta aktivointi- tai työnhakusuunnitelmien tekemiseen ilman hyväksyttävää syytä. Tällöin työmarkkinatuen myöntäminen voidaan katkaista 60 päiväksi tai toistaiseksi. (Hämäläinen ym. 2009, 12.)

Niin kutsutun koulutuspakon mukaan työmarkkinatuki voidaan evätä alle 25-vuotiaalta nuorelta, jolla ei ole työhistoriaa eikä ammattitutkintoa. Työmarkkinatuen ulkopuolelle voi joutua myös pitkäaikaistyötön, mikäli hän kieltäytyy työvoimaviranomaisten osoittamista aktivointitoimista. Sanktioiden takia henkilö voi jäädä myös kokonaan vaille tuloja. (Hannikainen-Ingman 2012, 34.)

Toimeentulotuessa voidaan käyttää sanktioita, jos henkilö ei ota tarjottua työtä vastaan tai kieltäytyy työmarkkinapoliittisesta toimesta. Tällöin toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa tilapäisesti 20-40 prosenttia. Tämä sama pätee, mikäli henkilö kieltäytyy tarjotusta kuntouttavasta työtöinnasta. (Tällä lailla sosiaaliturvaa 2006, 54, 87.)

Sosiaaliturvaetuuksiin liittyy valvontaa tulosisidonnaisuudesta ja tarveharkinnasta johtuen ja näin henkilöllä on velvollisuus todistaa oikeutensa jonkin etuuden saamiseksi. Tuen tarpeen osoittaminen näkyy varsinkin, kun kyseessä on asumistuki tai toimeentulotuki. Jotta henkilöllä olisi oikeus saada näitä tukia, hänen tulee selvittää tarkasti kotitalouteensa kuuluvien taloudellinen tilanne. Tällöin huomioidaan henkilön kaikki olemassa olevat tulot ja varallisuus. (Tällä lailla sosiaaliturvaa 2006, 52.)

Sosiaaliturvan ja työtulojen yhteisvaikutukset voivat johtaa niin sanottuihin kannustinongelmiin. (Viitamäki & Laitila 2009). Tämä toteutuu, jos tarjolla oleva työansio ei ole sosiaaliturvaa suurempi. (Laine & Uusitalo 2001, 12.) Päällekkäisten tarveharkintaisten sosiaaliturvien hakeminen lisää byrokratiaa ja heikentää tuen tarvitsijan oikeusturvaa. Kannustinongelmat koskettavat erityisesti lyhytkestoisen toimeentulotuen hakijoita ja sellaisia talouksia, joissa haetaan useampaa kuin yhtä etuutta. (Hiilamo 2003, 296; Hannikainen-Ingman 2012, 8, 34-35.)

Sosiaaliturvaetuuksiin liittyvät tiukat ehdot aiheuttavat runsaasti byrokratiaa. Sosiaaliturvaetuuksien ja pienten ansiotulojen yhteen sovittelu aiheuttaa paljon hakemusten täyttämistä ja asioimisen pakkoa, viivästystä eri etuuksien saamisessa ja jopa etuuksien maksatuksen katkeamisen vaaran (Karjalainen & Moisio 2010, 113). Syyperusteiset sosiaalietuudet huomioivat huonosti riskejä. Riskejä syntyy työelämän muutosten seurauksena (Koistinen 2009). Jatkuvasti muuttuvat tilanteet synnyttävät työttömyyttä ja ansionmenetyksiä ja tästä johtuen kasvattavat sosiaaliturvaetuuksien

määriä (Hiilamo 2003, 295; Honkanen 2010).

Sosiaaliturvaetuuksia saavien määrä on huomattavan suuri. Perustavat sosiaaliturvaetuudet kohdistuvat pääasiassa työmarkkinoiden ulkopuolella oleville. Kuitenkin osa sosiaaliturvaetuuksista on tuloista riippumattomia, kuten lapsilisät, joita maksetaan kaikille lapsiperheille tuloista riippumatta (Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011, 74.)

Sosiaaliturvan varassa elävät henkilöt kamppailevat jatkuvasti heikentyvien tulojen kanssa. Vuoden 2009 tilasto kertoo pienituloisuuden ongelmasta. Suomessa oli tuolloin kaikkiaan 410 000 henkilöä, joiden talouksien bruttotuloista yli puolet koostui perusturvaetuuksista. Näistä henkilöistä 150 000 kuului talouksiin, joiden bruttotuloista peräti 90 prosenttia koostui perusturvaetuuksista. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän selvityksen mukaan eläkkeensaajia lukuun ottamatta kaikilla perusturvan varassa elävillä talouksilla asumismenojen jälkeiset tulot ovat laskeneet 20 viime vuoden aikana. (Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011, 76.)

Perustavan sosiaaliturvan varassa elävien lisäksi on huomattavaa, että Suomessa on myös kokonaan tulottomia talouksia. Näiden talouksien määrä on viime vuosina kaiken aikaa kasvanut (Särkelä & Eronen 2007, 95). Tuloton talous on sellainen, joka jää kokonaan ansio- ja pääomatulojen ulkopuolelle ja jostain syystä myös perustavien sosiaalietuuksien ulkopuolelle ja jonka ainoana tulonlähteenä on yleinen asumistuki ja toimeentulotuki. Lapsiperheiden kohdalla tämä täydentyy lapsilisillä ja elatustuella. Vuoden 2009 tehdyn tilaston mukaan noin 26 000 taloutta oli kokonaan tulottomia. Eräs tulottomuuden syy on etuuksien saamista estävä mahdollinen sanktio. (Hannikainen-Ingman 2012, 32-34.)

Toimeentulotuen saajien määrä kääntyi 2000-luvulla laskuun, mutta pitkäaikaisasiakkaiden määrä oli puolestaan nousussa. Vuonna 2010 toimeentulotukea saavia kotitalouksia oli noin 240 000, ja tämä vastaa noin 375 000 henkilöä (Sosiaali- ja terveysalan tilastollinen vuosikirja 2011).

Sosiaaliturvaetuuksien leikkaukset ja indeksikorotusten jäädyttäminen ovat kasvattaneet toimeentulotuen tarvetta, ja tämä on kohdistunut etenkin asumis- ja opintotuen sekä vähimmäismääräisten perhevustusten ja työttömyysturvan saajiin (Kangas & Ritakallio 2008, 21). Tutkimusten mukaan toimeentulotuella puututaan myös pienintä sairauspäivärahaa saavien toimeentulovaikeuksiin. Myös työkyvyttömyyseläkettä saavat turvautuvat usein muita eläkkeensaajia useammin toimeentulotukeen. (Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011, 35-

40.)

Toisinaan toimeentulotuen ulkopuolelle jää ihmisiä. Tiedon puute tai kyvyttömyys hakea apua voivat aiheuttaa sen, ettei viimesijaista etuutta osata hakea (Särkelä ja Eronen 2007, 95). Myös avustuskäytännöt vaihtelevat osittain kuntakohtaisesti, hakijoita saatetaan kohdella eriarvoisesti, tuen saamiseen liittyvät odotusajat ovat pitkiä ja viranomaisten luokse asioimaan pääseminen voi olla vaikeaa. (Karjalainen ym. 2003, 42-43). Toimeentulotuen hakeminen tapahtuu kirjallisessa etuuskäsittelyssä. Toisinaan henkilön toimistoon jättämä hakemus voidaan tulkita ikään kuin hakeutumisenä sosiaalityöntekijän vastaanotolle, vaikka asiakas ei todellisuudessa olisi tavannut sosiaalityöntekijää lainkaan.

Etuuskäsittelyn vaarana on, että kokonaisvaltaisen sosiaalityön tarvetta ei tunnisteta hakemuksen perusteella. Etuuskäsittelijällä ei ole oikeutta myöntää harkinnanvaraista toimeentulotukea, joten toisinaan etuus voi jäädä joiltakin henkilöiltä saamatta, koska ei ole tunnettu käytäntöjä. (Roivainen ym. 2011, 33-34.)

Viimesijaisten sosiaaliturvajärjestelmien tarkoituksena on turvata välttämätön toimeentulo ja ehkäistä köyhyyttä. Suomalainen toimeentulotukijärjestelmä onnistuu tutkimusten valossa poistamaan hyvin köyhyyttä. Ilman toimeentulotukea köyhiä kotitalouksia olisi enemmän kuin mitä tutkimushetkellä todellisuudessa oli. Kun tarkastellaan toimeentulotuen alhaisia kustannuksia, suomalaisen järjestelmän voidaan näiden tekijöiden valossa nähdä toimivan hyvin.

Suomen sosiaaliturvaetuudet voidaan jakaa kahteen ryhmään. Työskentelyyn perustuviin etuuksiin kuuluvat työeläke, ansiosidonnainen sairauspäiväraha ja kuntoutusraha, ansiosidonnainen äitiys-, isyys- ja vanhempainraha, ansiosidonnainen työttömyysturva ja korvaukset työtaturmista ja ammattitaudeista. Asumiseen perustuviin etuuksiin kuuluvat puolestaan kansaneläke ja takuueläke, vähimmäismääräiset sairauspäivärahat ja sairausvakuutuskorvaukset, vähimmäismääräiset äitiys-, isyys- ja vanhempainrahat sekä työttömän peruspäiväraha ja työmarkkinatuki. Etuuksilla varmistetaan perusturva vähimmäistasoisten etuuksien nojalla. Lisäksi on toimeentuloturva täydentäviä tukia ja avustuksia, kuten kunnalta haettava tilapäiseksi tarkoitettu turva, eli toimeentulotuki. (Airio 2013, 8; Ihalainen & Kettunen 2012, 27.)

Susan Kuivalainen (2010, 379) nostaa esiin sosiaaliturva-käsitteen moninaisuuden. Hänen näkemyksensä mukaan perustuvat sosiaaliturvaetuudet muodostuvat perustuslain 19 §:n perusteella

myönnettävistä etuuksista: työmarkkinatuesta, työttömän peruspäivärahasta, sairauspäivärahasta, äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahasta, kansaneläkkeestä ja kotihoidontuen täydestä lisäosasta.

Haluan sisällyttää Kuivalaisen (2010) ja Airion (2013) sekä Ihalaisen & Kettusen (2012) määritelmään vielä kaikki ansioturvan ulkopuolelle jäävät vähimmäisetuudet. Tarkastelen näin vähimmäisetuuksien joukkoon kuuluvana myös opinto-, toimeentulotuki- ja asumistukietuuksia, koska myös niiden saajat voivat olla myös kokonaan ansiotulojen ulkopuolella.

Sosiaaliturvan taso on matala ja usein tästä syystä joudutaan turvautumaan myös toimeentulotukeen (Hiilamo 2010, 7) ja asumistukeen, koska perustavat sosiaaliturvaetuudet voisivat jäädä muutoin riittämättömäksi. (Hiilamo, Hytti & Takala 2005, 9-10).

2.2 Maahanmuuttajan sosiaaliturva

Kantasuomalainen on Kielitoimiston sanakirjan (2006) mukaan itämerensuomalaiseen kantakansaan kuuluva henkilö. Ajan myötä kantasuomalainen on saanut kuitenkin myös uudenlaisia merkityksiä ja käytössä se on yleistynyt tarkoittamaan maahanmuuttaja-sanana vastakohtana kantakansaa edustavaa henkilöä (Kielikello 2/2007).

Maahanmuuttajaksi Maahanmuuttovirasto määrittelee henkilön, joka muuttaa maasta toiseen. Forsander (204,106) jakaa maahanmuuttajat sen mukaan, mikä on henkilön maahanmuuttoperuste. Se voi olla esimerkiksi työnteko, perhe, etninen syy, opiskelu, eläkkeelle siirtyminen tai pakolaisuus. Syy voi mahdollisesti olla myös laiton tai muutto kokonaan perusteen osalta dokumentoimaton. Maahanmuuttajista puhutaan toisinaan myös uussuomalaisina tai etnisenä vähemmistönä.

Tilastokeskuksen väestörakennetietojen (2012) Suomessa oli vuonna 2012 noin 200 000 ulkomaan kansalaista, mikä on 3,6 prosenttia koko Suomen väestöstä. Tilastokeskuksen maahanmuuttoa koskevien tilastojen (2012) valossa maahanmuuttajien määrä Suomessa on kasvanut vuosina 1990–2012 kaikkiaan 25 000 henkilöstä 224 000 henkilöön. Tilastokeskuksen uusimman tilaston (13.4.2015) mukaan Suomessa asuu 219 675 ulkomaalaista henkilöä.

Tervola ja Verho (2014) ovat tutkineet maahanmuuttajien sosiaaliturvan käyttöä Suomessa 2011.

Tarkasteltavana ovat olleet Kelan maksamat, toimeentulon kannalta merkittävät sosiaaliturvaetuudet. Käsitellyt alueet ovat olleet työttömyysturva, asumisen tuet, opintotuki, perhe-etuudet ja eläke-etuudet. Tutkimusaineistona ovat puolestaan olleet Suomessa kirjoilla olevat henkilöt. Tutkimuksessa on keskitytty tarkastelemaan ensimmäisen polven maahanmuuttajia.

Tervolan ja Verhon (2014) tutkimuksessa maahanmuuttajat on jaettu ryhmiin sen perusteella, missä valtiossa ihminen on syntynyt. Ryhmiä on neljä: OECD-maista tulevat, entisen Neuvostoliiton alueen valtioista tulevat, pakolaismaista tulevat ja muista valtioista tulevat. Tervola ja Verho (2014) panivat merkille, että yksin maahanmuuttajaryhmien välillä on suuria eroja sosiaaliturvan käytössä ja nämä erot kumpuavat maahanmuuton syistä. Pakolaisperustein maahan tulleet, joista suuri osa on muuttanut Suomeen humanitaarisin perustein, ovat työmarkkinoilla selvästi huonommassa asemassa kuin OECD-maista muuttaneet, joista monet ovat muuttaneet työn vuoksi.

Tervolan ja Verhon tutkimuksen (2014) mukaan työttömyysetuudet ovat selvästi maahanmuuttajien keskuudessa suurin menoerä. Pakolaismaiden kohdalla etuussummaa korottavat erityisesti perusturvaetuudet työmarkkinatuki ja yleinen asumistuki. Tutkimuksessa on vertailtu maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten saamia sosiaaliturvaetuuksia. Työikäiset maahanmuuttajat ovat käyttäneet noin 780 euroa eli noin neljänneksen kantaväestöä enemmän sosiaalietuuksia. Tämä ei pätenyt vanhuuseläkkeiden kohdalla. Kaikenikäistä väestöä tarkasteltaessa ja vanhuuseläkkeet huomioitaessa nousevat kantaväestön keskimääräiset etuudet 1 840 euroa, eli lähes puolet maahanmuuttajien etuussummaa suuremmaksi, mikä johtuu puolestaan sekä maahanmuuttajien nuoresta ikärakenteesta että alhaisesta työeläkekertymästä (Tervola & Verho 2014, 19-22.)

Maahanmuuttoa säätelevät useat lait, jotka velvoittavat kuntia noudattamaan maahanmuuttajien ja ulkomaan kansalaisia koskevaa lainsäädäntöä. Maahanmuuttajat saavat oleskeluluvan kautta oikeudet Suomen sosiaaliturvaan ja päässevät osallisiksi suomalaista palvelujärjestelmää. Lainsäädännön avulla voidaan maahanmuuttajia kohtaan soveltaa kulttuurisidonnaisuuteen liittyvien tarpeiden huomioimista ja näin vähentää syrjintään liittyvien riskien mahdollisuutta. Lisäksi lait määrittelevät tehtäviä kunnille sekä ja työ- ja elinkeinotoimistoille kotouttamista edistävistä toimenpiteistä.

Yksi keskeisimmistä ulkomaalaisia koskevista laista on Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999), eli myöhemmin Kotouttamislaki, joka tuli

voimaan 1.5.1999. Kotouttamislain tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnan vapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista. Laki turvaa turvapaikanhakijoiden välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon järjestämällä turvapaikanhakijoiden vastaanottamisen. Käsitteenä kotoutuminen on vakiintunut Suomen kieleen 1.5.1999 voimaan tulleen kotouttamislain (493/ 1999) myötä. Kotouttamislaissa määriteltiin ensimmäisen kerran tavoitteeksi kaikkien maahanmuuttajien joustava ja tehokas kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään. Oleskeluluvan saamisen kautta selvitetään toimeentulonedellytys eli oikeus Suomen sosiaaliturvaan.

Kaikki Suomen kansalaiset ovat oikeutettuja sosiaaliturvaan, jonka myöntää Kela (Kela 2012b). Maahanmuuttajalla sosiaaliturvan piiriin pääseminen riippuu siitä, kuinka pitkä hänen oleskelunsa maassa on. Vakituisesti muuttava pääsee heti muuttohetkellä sosiaaliturvan ja Kelan etuuksien piiriin. Maahanmuuttajat, joiden oleskelulupa kestää vähintään vuoden, ovat oikeutettuja sosiaaliturvaan. Maahanmuuttajalla on työmarkkinatuen suuruiseen kotoutumistukeen heti, kun hänelle on tehty kotouttamissuunnitelma (Rissanen, 2012).

Oikeus suomalaiseen sosiaaliturvaan maahanmuuttajan kohdalla määräytyy lakiin asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta sekä EU-maiden kansalaisia koskevan sosiaaliturva-asetuksen nojalla. Sosiaaliturvalainsäädäntöön kuuluu kansaneläke-, lapsilisä-, äitiysavustus- ja asumistukilaki sekä eläkkeensaajan asumistuesta annettu laki, vammaisuuksista annettu laki, rintamasotilaseläkelaki, maahanmuuttajan erityistuesta annettu laki ja elatustukilaki.

Laki asumisperusteisen sosiaaliturvan soveltamisesta (3-11§) määrittelee ne, jotka ovat oikeutettuja asumiseen perustuvaan sosiaaliturvaan. Lakia voidaan soveltaa sellaiseen henkilöön, joka oleskelee, asuu ja työskentelee Suomessa laillisesti ja hänellä on vaadittaessa vähintään vuoden oleskeluun oikeuttava oleskelulupa. Alle vuoden kestävä oleskelulupa täyttää lain soveltamisen edellytykset, jos oleskeluluvan jatkamiselle ei ole esteitä. Henkilön tulee asua ja oleskella pääasiallisesti Suomessa ja varsinaisen asunnon tulee olla Suomessa. Sosiaaliturvalainsäädäntöä sovelletaan pakolaisiin ja ilman kansalaisuutta oleviin henkilöihin, mikäli soveltamisedellytykset täyttyvät. (Laki asumisperusteisen sosiaaliturvan soveltamisesta 3-11§.)

Suomeen muuttavaan henkilöön sovelletaan sosiaaliturvalainsäädäntöä muuttohetkestä alkaen, jos hänen katsotaan muuttavan Suomeen pystyvästi. Muuttoa voidaan pitää pysyvänä, jos muuttaja on aiemmin asunut Suomessa pystyvästi, hän on suomalaista syntyperää tai Suomessa asuvan perheenjäsen. Pysyvänä muuttona pidetään myös vähintään kahden vuoden työsopimusta tai muuta siihen rinnastettavaa sopimusta Suomessa tehtävää työtä varten. Muuton pysyvyyttä voidaan osoittaa myös muilla siteillä Suomeen. (Laki asumisperusteisen sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta 3-11§.)

Perusturvaetuuksien varassa elävillä sosiaaliturvan toimeenpano on toteutettu Suomessa useiden eri virastojen kautta. Prosessi voi olla esimerkiksi seuraava: Työ- ja elinkeinotoimisto vastaanottaa työttömyysilmoituksen, Kelasta haetaan työttömyys- ja asumisetuksia ja kuntien sosiaalitoimistosta haetaan tämän jälkeen vielä toimeentulotukea.

Maahanmuuttajilla on usein kantaväestöä enemmän hankaluuksia asioinnissa kielitaidottomuuden tai vähäisten kielellisten valmiuksien ja kokonaan vieraan järjestelmän takia. Erityisesti maahanmuuttajilla, jotka ovat vastikään muuttaneet Suomeen, on runsaasti vaikeuksia toimia suomalaisessa viranomaisverkostossa.

Kuivalainen (2014) tarkasteli toimeentulotuella elämistä ja pani merkille tutkimuksessaan, että toimeentulotuen kelpoisuus- ja saamisen ehtoja on kiristetty useissa maissa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tiukennuksia on tehty etenkin nuorten ja turvapaikanhakijoiden osalta. Tuen saamiseen liittyvät velvoittavat ja aktivoivat tekijät ovat kasvaneet 1990-luvulta näihin päiviin tultaessa. Tuen saannille ehtona on nykyisin osallistuminen erilisiin aktivointiohjelmiin.

Myös työstä kieltäytyminen on useimmissa maissa sanktioitu. Suomessa velvollisuus ilmoittaa työttömäksi työnhakijaksi ja osallistua kuntouttavaan työtoimintaan on tullut voimaan myöhemmin kuin muissa Kuivalaisen tutkimuksen havainnoimissa vertailumaissa. Toimeentulotuen tasoa on alennettu 20 prosenttia vuodesta 1996 lähtien. Vuonna 1998 sanktio on nostettu 40 prosenttiin. Suomessa tukea ei voida kokonaan evätä työvoimapolitiittisista tai niihin rinnastettavista toimenpiteistä kieltäytymisen johdosta. Niin ikään velvollisuus osallistua aktivointiohjelmaan, kuntouttavaan työtoimintaan, koskee ainoastaan nuoria tuen saajia, eikä kaikkia tuen saajia.

Suomessa tuensaajien keskimääräinen tulotaso on 60 prosenttia keskimääräisestä teollisuustyöntekijän palkasta (Kuivalainen 2014). Tuen tason nähtiin olevan suurin yksinasuvalle vanhukselle ja pienin yksinasuvalle nuorelle. Suomalaiselle järjestelmälle ominaista näyttää olevan, että tuen taso vaihtelee vähiten perhetyypeittäin. Suomalainen järjestelmä kohtelee siten hyvin tasarvoisesti erilaisten perheiden tarpeita.

2.3 Sosiaaliturvaa käsittelevät tutkimukset taustana

Sosiaaliturvaa ja sen käyttöä niin maahanmuuttajien kuin kantasuomalaisien osalta on tarkasteltu sekä Suomessa että maailmalla. Sosiaaliturvan saamiseen liittyviä tutkimuksia ja perusturvaetuuksien epäkohtia kartoittavia selvityksiä tehdään säännöllisesti. Perusturvaetuuksien saajat tilastoidaan vuosittain ja perusturvan varassa elävien tilannetta kartoittavat niin Kela, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaalibarometrit kuin erilaiset suomalaista hyvinvointia kartoittavat tutkimuksetkin.

Myös Maahanmuuttoviraston ja Tilastokeskuksen julkaisemat tilastotiedot selventävät sosiaaliturvan käytön tilannetta sekä maahanmuuttajien että kantasuomalaisten osalta. Maahanmuuttovirasto julkaisee joka kuukausi tilastotietoja maahanmuutosta ja tilastollisen analyysin maahanmuuton yleisestä kehityksestä. Tilastokeskus julkaisee puolestaan joka vuosi väestötilaston, joka sisältää maahanmuuttoa käsittelevän katsauksen. Tilastokeskus on koostanut maahanmuuttotilastoja vuodesta 1987 alkaen.

Maailmalla on tehty muutamia laajoja sosiaaliturvaa koskevia tutkimuksia. Yksi näistä tutkimuksista on ollut yhdysvaltalaisen Francine Blaun (1984) vertaileva esitys ”The use of transfer payments by immigrants”, jossa tutkittiin maahanmuuttajaperheiden ja amerikkalaisperheiden sosiaaliturvan käyttöä. Blaun mukaan maahanmuuttajaperheet käyttävät yleisesti vähemmän sosiaaliturvaetuuksien järjestelmiä kuin kokonaan amerikkalaiset perheet. Etuuksien määrien on nähty olevan kuitenkin samansuuntaisia molemmissa sosiaaliturvajärjestelmiä käyttävissä ryhmissä.

Hieman yhdysvaltalaisen Blaun tapaan ja samansuuntaisin tuloksin sosiaaliturvaa on tutkittu myös Kanadassa, kun Thomas Crosley (2001) tutki maahanmuuttajien sosiaalietuuksien käyttöä työssään ”Immigrant Benefit Receipt: Sensitivity to Choice of Survey Years and Model Specification”.

Ruotsissa puolestaan Mats Hammerstedt (2002) tutki tuloeroja maahanmuuttajien ja kantaruotsalaisten välillä sekä tarkasteli näihin ryhmiin kuuluvien riippuvuutta Ruotsin sosiaaliturvajärjestelmästä. Hammerstedt nosti esiin sen, että maahanmuuttajien riippuvuus sosiaaliturvajärjestelmästä on muun muassa riippuvaista siitä, kuinka pitkään he ovat Ruotsissa asuneet ja heidän syntyperästään. Tutkimuksessa maahanmuuttajat on jaettu eurooppalaisiin ja ei-eurooppalaisiin.

Eri puolilla maailmaa tehdyissä sosiaaliturvaa maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä kartoittavissa tutkimuksissa tulokset ovat olleet vaihtelevia yksityiskohdissaan, mutta yleisesti on pantu merkille, että riippuvuus perusturvasta vähenee sen myötä, kun maahanmuuttajan maassaoloaika pitenee. Joissakin ryhmissä ero sosiaaliturvan käytössä kantaväestöön nähden säilyy myös selvänä.

Suomessa muun muassa Sarvimäki (2014) on tutkinut laajalti maahanmuuttajien kotoutumista sosiaaliturvan osalta Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen VATT-analyysissä. Tutkimuksessa saatiin selville, että kotouttamistoimien seurauksena sosiaaliturvan käyttö on vähentynyt. VATT-analyysin (2014) mukaan maahanmuuttajien kotoutumisesta on selvää hyötyä paitsi maahanmuuttajalle itselleen niin myös kantasuomalaisille. Kotouttamissuunnitelma voi kohentaa maahanmuuttajan taloustilannetta lähes puolella kymmenen vuoden kuluessa, ja on merkille pantavaa, että tämän nojalla myös maahanmuuttajien saamat sosiaalietuudet vähenevät selvästi. Tästä syystä kotouttamisesta voidaan sanoa olevan hyötyä kaikkien suomalaisien taloudelliselle hyvinvoinnille.

Sarvimäen tutkimuksen (2014) mukaan maahanmuuttajien palkka- ja yrittäjätulot ovat kantasuomalaisiin verrattuna paljon pienemmät, mutta he saavat kantaväestöä useammin tulonsiirtoja. Maahanmuuttajat eivät kuitenkaan saa tulonsiirtoja välttämättä euromääräisesti enemmän. Esimerkiksi maahanmuuttajien ansiosidonnaiset etuudet jäävät yleensä pienemmiksi kuin kantasuomalaisten, jotka tienaaavat yleensä lähtökohtaisesti paremmin. Tämä pätee varsinkin työeläke-etuuksiin.

Sosiaaliturvaa ja sosiaaliturvajärjestelmiä yleisesti ja vertaillen on tutkinut muuan muassa Susan Kuivalainen (2014) tehdessään tutkimuksen kuuden eurooppalaisen maan viimesijaisista sosiaaliturvajärjestelmistä. Kuivalainen on vertaillut tutkimuksessaan Ison-Britannian, Irlannin,

Saksan, Hollannin, Ruotsin ja Suomen viimesijaisia sosiaaliturvajärjestelmiä vuosituhannen vaihteessa. Tutkimuksessa on arvioitu tuen kustannuksia ja saajamääriä, tuen saantiehtoja, tuen antamaa tulotasoa ja köyhyyttä poistavaa vaikutusta.

3 Journalismi ja monikulttuurisuus

3.1 Monikulttuurisuusjournalismi

Tässä luvussa kerron niin sanotun monikulttuurisuusjournalismin vaiheista Suomessa sekä median roolista mielikuvien ja stereotyyppien rakentamisessa.

Tietynlainen jako ”meihin ja muihin” on osa etnisyyttä ja tarkoitukseni on tarkastella, kuinka tämä etninen stereotyyppittäminen näkyy lehdissä. Koska pyrin tarkastelemaan tutkielmassani myös sitä, kuinka sosiaaliturva-aiheen käsittely eroaa – vai eroaako lainkaan – kun kyseessä on kantaväestöön kuuluva tai maahanmuuttaja, nostan esiin myös stereotyyppien jakamisen – niin sosiaaliturvan varassa elämiseen liittyvien stereotyyppien kuin pelkästään maahanmuuttajiin liittyvien stereotyyppien osalta. Pyrin pohtimaan myös yleisesti sosiaaliturvalla elävistä muotoutuvan stereotyyppittämisen vaikutuksia.

Ensimmäisenä nousee esiin moniulotteinen kysymys siitä, ketä voidaan pitää varsinaisesti suomalaisena. Rajanveto ”meidän ja muiden” välillä ei perustu yleensä joihinkin objektiivisiin kriteereihin, vaan Suomeen muuttanut ulkomaalainen – maahanmuuttaja – tuntuu jäävän pysyvästi suomalaisuuden määritelmän ulkopuolelle. Tietynlainen ”me ja muut” -asetelma näkyy siinä, että Suomeen muuttanut ulkomaalainen pysyy maahanmuuttajana jopa vielä kansalaisuuden saatuaan ja suomen kielen opittuaankin. (Lepola 2000, 370.)

On mielenkiintoista tarkastella Lepolan (2000, 379–385) ajatusta siitä, että esimerkiksi monet ihmisten ja valtioiden suhdetta hahmottavat ajatusmallit liittyvät nationalismiin. Puhutaan omasta maasta, maan kansalaisesta tai maan tavoista. Nationalismin nojalla ”me suomalaiset” voisimme näin päättää, mikä ”meidän maassamme” on sopivaa tai sopimatonta.

Tässä yhteydessä nousee esiin monikulttuurisuuden kysymykset. Monikulttuurisuutta ja moniarvoisuutta on hankalaa toteuttaa, jos perusta on nationalismiin sidottu. Monikulttuurisuus edellyttää, että kaikkia Suomessa asuvia voitaisiin pitää yhteiskunnallisesti ja poliittisesti samanarvoisina. Samanarvoisuus ei toteudu, mikäli joitakin Suomessa asuvia ajatellaan aina vain ”maahanmuuttajina”. Suomalaisuus ei tunnu pitävän sisällään muualla kuin Suomessa syntyneitä tai ulkonäöltään kantasuomalaisista poikkeavia ihmisiä.

Maahanmuuttajia voidaan kuitenkin hyödyntää suomalaisuusdiskurssissa. Puhutaan ajasta ennen maahanmuuttajien tuloa ja ajasta maahanmuuttajien Suomeen tulemisen jälkeen. Toisinaan mediassa saatetaan nostaa esiin, kuinka ennen kaikki oli hyvin ja nyt kaikki on puolestaan huonommin. Asioita saatetaan yksinkertaistaa ja asioista voidaan puhua epämääräisin termein. Asioita oiotaan ja niiden taustoihin ei välttämättä puututa lainkaan.

Sosiaaliturvan varassa elämistä hahmottava ja sosiaaliturvaetuuksia tarvitsevista kuvaa piirtävä monikulttuurinen iltapäivälehtijournalismi pureutuu sosiaaliturva-aiheeseen ja suomalaisuuteen sekä maan hyvinvointipolitiikkaan ja maahanmuuttajiin ja maahanmuuttopolitiikan kysymyksiin. Se rakentaa kannanottoja maahanmuuttajien kotoutumiseen, maahanmuuttajien uskontoon, maahanmuuttajien tekemiin rikoksiin ja ylipäätään maahanmuuttajien mahdolliseen haluun päästä Suomeen elämään sosiaaliturvalla.

Maahanmuuttajien näkemyksiä iltapäivälehtien uutisissa kysytään harvemmin, vaikka kyse on heidän elämästään, kotoutumisestaan, työllistymisestään tai osaamisestaan. Puhumaan pääseminen ja käyttämään omaa ääntään on hyvin rajattua. On kuitenkin ilmeistä, että median pitäisi peilata yhteiskuntaa, eikä tämän pitäisi heijastua etnisten vähemmistöjen erillisen julkisuuden kautta (Suihkonen 2003, 59–60).

Suomalainen politiikka painottaa erilaisuuden hallinnassa ennen kaikkea taloudellista uudelleenjakoa. Taloudellinen uudelleenjako korostaa erilaisien voimavarojen ja hyödykkeiden jakoa (Fraser 1996, 3) niitä tarvitseville. Tätä näkökulmaa puoltaa myös ajatus Suomesta tavoittelemisen arvoisena turvapaikanhakijoita vastaanottavana maana, mikä tulee ilmi esimerkiksi Horstin (2005, 153) tutkimuksessa. Yhteiskunta tasaa tulo- ja toimeentuloeroja voimakkaasti. Sen sijaan kulttuurisen oikeudenmukaisuuden ongelma on lähinnä mediaan kohdistuneitten tutkimusten tasolla. Valtakulttuurin hallitseva asema, vierauden jakaminen stereotyyppeihin ja maahanmuuttajien äänen vaientaminen tulevat Horstin aineistossa selkeästi esiin.

Kulttuurinen oikeudenmukaisuus ei toteudu, eikä sen tarvetta edes tunnisteta politiikassa. Kulttuurien monimuotoisuuden arvostaminen korostuu sen sijaan puheissa poliittisellakin taholla, mutta representaatio- ja kommunikaatiokäytänteiden tasolle se ei yhteiskunnassa yllä.

3.2 Sosiaalityön kysymykset lehtiteksteissä

Sanomalehtitekstejä on tutkittu hyvin laajasti eri tieteenaloilla – usein myös poikkitieteellisesti. Aiempia tutkimuksia, jotka sivuavat varsinaisesti erilaisia sosiaalityön aiheita ja sanomalehtitekstejä löytyy Suomesta muutamia. Myös maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuusdiskursseja eri aihealueissa on tarkastellut viime vuosina useampikin suomalainen tutkija.

Karina Horsti on käsitellyt tiedotusopin alan väitöskirjassaan (2005) monikulttuurisuutta ja turvapaikanhakijoita lehdistössä STT:n uutisaineiston pohjalta. Horsti nostaa esiin sen tosiasian, että journalistisella kentällä on mahdollista käyttää - ja käytetäänkin - samanaikaisesti sekä erilaisuutta hyväksyvää otetta että erilaisuutta torjuvaa otetta. Tutkimuksen mukaan monikulttuurisuus tukee kuitenkin mediassa selvästi suomalaista valtakulttuuria. (Horsti 2005, 300- 301). Horsti (2005, 70) toteaa, että turvapaikanhakua käsittelevän uutisjournalismin ja monikulttuurisesti suuntautuneen journalismin tutkiminen osoittaa sen, että journalismi osallistuu omalla arkisella ja rutiininomaisella tavalla kansallisen järjestyksen uudelleen tuottamiseen.

Sari Pietikäinen on tarkastellut soveltavan kielitieteen väitöskirjassaan (2000) ”Discourse of Differentiation. Ethnic representations in newspaper texts” etnisiä representaatioita sanomalehdissä. Pietikäinen on tarkastellut Helsingin Sanomissa julkaistuja kotimaan uutisia, pääkirjoituksia ja kolumneja, jotka käsittelevät etnisiä vähemmistöjä Suomessa. Tutkimuksen mukaan erilaiset ongelmakeskeiset aiheet saavat osansa julkisuudesta, vaikka etnisten vähemmistöjen saama julkisuus mediassa onkin muuten yleensä ottaen vähäistä. Sillä, että keskitytään nimenomaan ongelmiin, luodaan etnisistä vähemmistöistä kuvaa ongelmien tuojina.

Pietikäinen on pannut merkille, että vähemmistön ääni kuuluu lehtiutisoinnissa harvoin, vaikka he olisivatkin aiheena lehtijutussa pääosassa. Pietikäinen peräänkuuluttaa tasapuolisuuden periaatetta, koska sitä ei löydy lehtiteksteissä viranomaisten ja poliittisten toimijoiden käydessä vuoropuhelua lehtien palstoilla. Pietikäisen mukaan moni lehtiteksti kuvaakin yksinomaan suomalaisia ja keskustelua käydään suomalaisten toimijoiden välillä, vaikka aihe maailma pyrkisikin kuvaamaan tosiasiallisesti maan vähemmistöjä. Pietikäisen mukaan sosiaaliturva nousi aihealueena erääksi Helsingin Sanomien keskeiseksi aihealueeksi 1990-luvun alkupuolella. Vähemmistöistä kirjoitettiin tuolloin tutkimuksen mukaan hyvin ongelmakeskeisesti.

Paul Johansson on tarkastellut sosiaalityön lisensiaatintutkimuksessaan (2010) lasten ja nuorten

rikoksia koskevaa uutisointia keskiuusimaalaisessa maakuntalehdessä. Hän on pohtinut laajasti, mitä maakuntalehdessä on kirjoitettu lasten ja nuorten syrjäytymisestä etenkin rikollisuuteen liittyen (Johansson 2010, 33).

Hanna Uotila (2011) on tarkastellut vanhusten yksinäisyyttä Helsingin Sanomien ja ET-lehden yksinäisyyttä käsittelevien artikkelien kautta terveystieteiden alan väitöskirjassaan. Yksinäisyyttä tarkasteltiin niin positiivisena kuin negatiivisenakin kokemuksena. Yksinäisyyden lievittämisen vaateet olivat kovasti esillä lehdissä ja se osoitettiin selkeäsanaisesti yhteiskunnalle. Kuitenkaan kunnollisia keinoja yksinäisyyden lievittämiseen ei tunnuttu esitettävän (Uotila 2011, 8).

Yksinomaan iltapäivälehtien kirjoittelua on tarkastellut muun muassa Hanna Syrjälä (2007), joka on tutkinut väkivallan ilmenemistä iltapäivälehtien lööppijulkisuudessa. Syrjälä (2007, 64-67) toteaa Iltalehden ja Ilta-Sanomien lööppejä tarkasteltuaan, että lööpit ovat ennen kaikkea väkivaltaistuneet. Iltapäivälehtien tunteisiin vetoava esitystapa on lisääntynyt, aiheet ovat viihteellistyneet ja lööpit ovat synkistyneet. Syrjälän tutkimuksessa on tarkasteltu iltapäivälehtien sisältöjä vuosina 1985-2006 ja tutkimuksesta käy ilmi, että ihmisten vakavat ongelmat ja huolenaiheet ovat olleet eniten esillä tutkimusaineiston valossa vuosina 2005 ja 2006.

Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa sekä muualla Länsi-Euroopassa eri sosiaalisten ongelmien ja lehtikirjoittelun -aihetta on tutkittu melko paljon. Muun muassa Chauchan ja Foster ovat tutkineet köyhyysteeman näkymistä brittiläisissä sanomalehdissä (2013) ja Bullock, Wyche ja Williams ovat tutkineet köyhien mediaimagon rakentumista Yhdysvalloissa (2002). Aalborgin yliopistossa Tanskassa Larsen ja Dejgaard ovat puolestaan analysoineet (2012) köyhien ja sosiaaliturvaetuuksia saavien näkymistä Ison-Britannian, Tanskan ja Ruotsin sanomalehdissä.

Larsen ja Dejgaard (2012) havaitsivat, että amerikkalaisessa mediassa – kuten myös Isossa-Britanniassa - kyseisten ryhmien kuvaaminen kielteisellä tavalla on hyvin yleistä ja köyhistä ja sosiaalietuuksien saajista vallalla olevat stereotypiat hallitsevat tekstejä, kun taas Tanskassa ja Ruotsissa näitä ihmisiä kuvataan lehdistössä myönteisemmässä hengessä (2012, 5).

Tutkimusaineistonsa Larsen ja Dejgaard kokosivat kolmen maan suurimpiin kuuluvista sanomalehdistä ja valitsivat tutkimukseensa niin laatujournalismia kuin sensaatiolehtiä.

4 Sosiaalinen konstruktionismi tutkimuksen orientaationa

Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä käytän sosiaalista konstruktionismia. Se kiinnittyy tutkielmassani vahvasti diskurssitutkimukseen todellisuuden rakentumisen näkökulmasta ja kielenkäytön kautta (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12). Sosiaalisessa konstruktionismissa on kyse siitä kehityskulusta, jonka aikana tieto muovaantuu ihmisyhteisöissä yhteisesti hyväksytyiksi todellisuuskäsityksiksi. Todellisuutta puolestaan voidaan pitää tahdostamme riippumattomana ilmiöiden maailmana, jonka olemusta ihmisten toiveet eivät pysty muuttamaan (Berger & Luckmann 1994, 11-13).

Vivien Burr (2003, 2-9) tiivistää sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksen siten, että selviltäkin vaikuttavat asiat voidaan nähdä monessa valossa. Hän korostaa kriittistä suhtautumista itsestään selviin asioihin. Maailma on sosiaalisesti luotu, eivätkä havaintomme pysty ilmentämään maailmasta kaikkea tyhjentävästi.

Burrin (2003, 2-9) mukaan ne käsitykset, jotka meillä on nyt olemassa, ovat kulttuurimme ja historiamme tuotoksia. Omat käsityksemme eivät siten ole välttämättä yhtään vahvemmin tosia kuin muiden ihmisten käsitykset samoista asioista. Burr (2003, 4) nostaa esiin, että totuus on sitä, mikä tunnustetaan sellaiseksi ihmisten välisessä vuoropuhelussa, ja näin ollen tiedon voidaan sanoa syntyvän sosiaalisten prosessien kautta.

Kun tarkastellaan tietoa sosiaalisen konstruktionismin lähtökohdista käsin, voidaan havaita, että se ei peilaa oletetusti puhdasta ja jatkuvasti samana pysyvää todellisuutta. Tietoa voidaan näin tarkastella aina jostakin näkökulmasta ja se voi määräytyä jotakin tarkoitusta varten. Todellisuuden ymmärtäminen edellyttääkin jatkuvaa ihmisten välistä merkitysten jakamista ja muodostamista. (Burr 2003, 2-10.)

4.1 Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen

Sosiaalinen konstruktionismi toimii alustana, kun tarkastellaan, kuinka todellisuuden voidaan nähdä rakentuvan, kuinka sitä voidaan tutkia ja millaista tietoa tutkimuksilla voidaan todellisuuden osalta saada. Kaiken lähtökohtana on ajatus todellisuuden sosiaalisesti rakentuvasta luonteesta, jonka keskeisiä osia ovat kieli ja vuorovaikutus. (Burr 2003, 6-8). Kieli ja kielelliset merkitysijät eivät ole

suoraan todellisuuden kuvia, mutta ne eivät ole myöskään riippumattomia ei-kielellisestä todellisuudesta. Ne ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toinen toistensa kanssa (Jokinen 1999, 39).

Kieli ei ole yksin lingvistinen, vaan myös diskursiivinen ja sosiaalinen järjestelmä, eli kieltä järjestävät kieliopin luontaisten sääntöjen lisäksi myös diskursiiviset ja sosiaaliset normit, arvot ja säännöt. Kieli elää ja uudistuu myös jatkuvasti. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13). Teoriat tiedotusvälineiden vaikutuksesta ovat erilaisia. Huovila toteaa (2002, 197), että perinteisen peiliteorian mukaan tiedotusvälineet heijastavat yhteiskunnallista todellisuutta, mutta toisen teorian mukaan tiedotusvälineet eivät heijasta todellisuutta, vaan ne luovat sitä itse.

Käsitykset todellisuudesta ovat rakentuneet kielessä ja kehittyvät siinä edelleenkin. Ne ovat ihmisten keskuudessa vallinneiden historiallisten ja kulttuuristen kulkujen tuotoksia, joiden avulla ymmärryksemme todellisuudesta rakentuu tietynlaiseksi. Todellisuuden jäsentämisen tavat kiinnittyvät aikaan ja paikkaan sekä esittämistilanteeseen (Burr 2003, 50-56)

Kieltä voidaan tarkastella sosiaalisen konstruktionismin kehyksessä sosiaalisen toiminnan muotona. Kielen keinoin luodaan määritelmiä ja se määrittelee toimintaa, joka saa tekoina aikaan vaikutuksia. Kieltä ei voida näin nähdä todellisuuden kuvailun välineenä. (Burr 2003, 46-50)

Helne (2002, 19-20) korostaa, että sosiaalisessa konstruktionismissa on syytä muistaa, että ”tosiasiat eivät ole kuitenkaan välttämättä tosia asioita. Kielellä voidaan merkityksellistää maailmaa monin tavoin ja yhteiskunnan eri diskurssit tuottavat monia erilaisia todellisuuksia maailmasta. Kieli on ennen kaikkea merkkijärjestelmä, jonka perustana on objektiivisuus. Kielellä voidaan yhdistää jokapäiväisen elämän todellisuuden eri alueita ja sitoa ne yhteen järkeenkäyväksi kokonaisuudeksi. (Berger & Luckman 1994, 49-50).

Joukkoviestimet rakentavat mediatodellisuutta, jolloin kyse on julkisuudesta, joka ei peilaa todellisuutta, vaan tuottaa ilmiöitä, jotka ovat ennemminkin esimerkiksi lehdistön rakentamia mielikuvia asioista kuin todellisia (Kuutti 2012, 122). Ian Hacking (1999, 77) tiivistää sosiaalisen konstruktionismin ajatuksen siihen, että asiat eivät ole koskaan sellaisia, miltä ne näyttävät. Vaikka valtavirta pitäisi todellisena jotakin asiaa, todellisuuden, todellisuuden osasten ja tosiasioiden kyseenalaistaminen on aina paikallaan.

Tässä yhteydessä on syytä huomioida Moilasan ja Räihän (2007,46-48) tarkastelema inhimillinen todellisuus, joka on erilaisten merkitysten kyllästämää. Merkitykset ovat puolestaan herkkiä kontekstille. Se, millaiseksi esimerkiksi joku ymmärtää esimerkiksi lehti uutisen tekstin riippuu lukijan aiemmista tiedoista ja kokemuksista. Artikkeleja voidaan näin ymmärtää eri tavoin. Inhimillinen todellisuus voidaan nähdä monimerkityksisenä. Samalta näyttävä tilanne voi olla erilainen eri ihmisen näkökulmasta katsottuna. Asiat koetaan eri tavoin yksilöllisesti. Merkitysten etsimessä kyse onkin siten henkilökohtaisten merkityksenantojen etsimisestä.

Tässäkin tutkielmassa voidaan todennäköisesti havaita, että suomalaiseen kulttuuriin on rakentunut varsin yhdenmukaisia tilanteita, joissa sosiaali tuilla elämistä voidaan kohdata. Sen sijaan tarinoita sosiaali tuilla elämisestä ja maahanmuuttajaa tämän aihealueen keskiössä voidaan tarkastella variaatioina samasta teemasta. Yksittäiset merkityksenannot rakentuvat kulttuurissa vallitsevien toimintatapojen ja erilaisten tarinoiden varaan.

4.2 Sanomalehtien diskurssit todellisuuden rakentajina

Diskurssityypit ovat median toimintaa jäsentäviä, melko vakiintuneita toimintatapoja, joille on tyypillistä tietynlainen kerronta, kieli ja tapa liittää asiat yhteen (Kuutti 2012, 30). Uutinen ovat tekstityypiltään sellainen, jolta vaaditaan objektiivisuutta. Parhaimmillaan kyse on puolueettomasta selvityksestä jostakin merkittävästä tapahtumasta ilman toimittajan omaa mielipidettä asiasta. (Kalliokoski, 1997:37). Uutisista monet ovat pieniä kertomuksia, jotka liittyvät uutisessa puhujan oman elämään. Näissä kertomuksissa tuodaan esiin ihmisten kokemuksia, asiointiloja ja tilanteita.

Voidaan sanoa, että kertomusten kautta myös arvioidaan maailmaa ja kokemuksia sekä välitetään omia arvoja toisille (Kalliokoski, 1997, 40). Kertominen on kielenkäyttöä ja sosiaalista toimintaa. Se, millaisena uutistapahtumaan osallistuvat henkilöt uutisessa esitetään, liittyy siihen, kuinka heidän puheensa ja ajatuksensa tai arvonsa lukijoille välitetään (Kalliokoski 1997, 55).

Iltapäivälehdelle keskeistä on lukijoiden viihdyttäminen. Uutistarina voi olla ahdistava, katastrofaalinen tai kauhistuttava, mutta tarinalla on usein kaikesta huolimatta onnellinen loppu (Kalliokoski 1997, 64). Ajoitellen on hankala erottaa, onko kyse henkilöhaastattelusta vai uutisreportaasista. Iltapäivälehtien artikkeleissa on paljon suoran esityksen jaksoja. Puhutaan siitä, että tiedonvälitys muuttuu entistä keskustelutyyliemmäksi (Kalliokoski 1997, 71), jolla lehdissä pyritään tuttuuteen uutistekstissä, kun äänessä ovat vallanpitäjät ja poliitikot.

Iltapäivälehti nostaa julkisuuteen usein yksityisen ihmisen elämän uutisoidessaan sosiaaliturvan varassa elämisestä. Iltapäivälehtien lukijat kuulunevat kaikkiin sosiaaliluokkiin. Artikkelit pyrkivät tavoittamaan useita erilaisia yleisöjä, joten on selvää, että artikkeleissa käytetään paljon kiteytyneitä sanontoja ja vakiintuneita kerrontatapoja. (Kalliokoski 1997, 75).

Ihmiset eivät suhteuta uutta lukemaansa asiaa vain yleisiin sosiokulttuurisiin odotuksiin tai stereotyyppistä tietoa sisältäviin asioihin, vaan myös siihen, mitä vastaavaa ihmiset itse ovat kokeneet elämässään yksilöinä, yhteiskunnan jäseninä tai lehdenlukijoina (Kalliokoski 1997, 79). Erillistä uutista voidaan pitää aina tulkintana jostakin asiantilasta (Kalliokoski 1997, 90). Taustalla voidaan havaita toimittajan ideologis-emotionaalinen näkökulma kuvattavaan asiaan.

Iltapäivälehtien artikkelit ovat populaarikulttuurin valmiita tuotteita ja niissä piirretään aikakautemme yleisilmettä, joka puolestaan muokkaa tietoisuuksia kodeissa, työpaikoilla, markkinapaikoilla ja muualla, missä ihmiset kokoontuvat. Populaarikulttuurin tuotteilla on näin kasvattavaa voimaa arkielämämme olennaisina osina. Näin maailmakuvaamme rakennetaan ja asenteitamme työstetään. (Suoranta 2007, 258-261.)

Luostarinen (2002) valottaa, että journalismi on kypsynyt, rikastunut ja itsenäistynyt hitaasti omaa lajiaan olevana todellisuuden hahmottamisen tapana. Journalismissa suhde uutisten objektiivisuuteen ja kielen merkitykseen on muuttunut. Uutisistakin on muovautunut vähitellen journalismin muokkaamia näkökulmia todellisuuteen. Puhutaan pyrkimyksestä objektiivisuuteen, mutta jutut ovat aina ihmisen tekemiä ja jollakin tavalla subjektiivisuutta ei voi välttää. Myöskään kielen keinoin ei pystytä kuvaamaan todellisuutta neutraalisti, vaan merkittävä tekijä on se, kuinka hahmotamme, jäsenämme ja tulkitsemme todellisuutta.

Kieli muokkautuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kirjoittamista voidaan pitää prosessina, jolloin maailmaa luodaan kielen keinoin. Toimittajia voidaan pitää kertojina, jotka juonellistavat todellisuutta erilaisin kerrontarakentein ja –tekniikoin. Parhaimmillaan kyse on todellisuuden kuvaamisesta ja tulkinnan taidosta. Kyse on ajankohtaisten, tosiasioihin perustuvien ja yhteisöllisesti merkityksellisten asioiden välittämisestä julkisuudessa. Ajankohtaisuus ei tarkoita välttämättä päivän uutistapahtumia, vaan ihmisten silloisessa elämässä tärkeitä asioita. Arjen asiat voidaan nähdä uudessa valossa ja niitä voidaan tulkita uudelleen. (Luostarinen 2002, 26-29.)

5 Tutkimuksen toteuttaminen

5.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtäväni on selvittää:

1. Millaisia diskursseja suomalaisissa iltapäivälehdissä esiintyy sosiaaliturvan varassa elämisestä vuosina 2010-2014?
2. Miten sosiaaliturvan varassa elämistä koskevat diskurssit eroavat toisistaan maahanmuuttajien ja kantaväestön osalta?

Tutkimustehtäväni taustalla on oletamus, että iltapäivälehdissä rakennetaan kielen avulla tietynlaista todellisuutta sosiaaliturvan varassa elävästä ihmisestä ylipäättään. Nostan joukosta esiin niin suomalaisen kuin maahanmuuttajan. Tämän voidaan katsoa tapahtuvan erilaisten diskurssien kautta.

Tutkielmani tavoitteena on analysoida iltapäivälehdien rakentamaa mediatodellisuutta artikkelitekstien kautta. Pysin kartoittamaan myös, kuka aineistossani on äänessä, eli kuuluuko sosiaalialan asiantuntijan tai asiantuntijoiden ääni teksteissä ja missä määrin ja millä lailla aineistossa aiheen osalta on äänessä kantasuomalainen ja toisaalta maahanmuuttaja.

Se, löytyykö aineistosta tietynlaista sympatiaa tai antipatiaa erityisesti jotain ryhmää kohtaan ja pystyykö sosiaalityön ala puolustautumaan iltapäivälehtien rakentamaa tematiikkaa vastaan joillakin keinoilla, nousee myös tutkielmassani esiin lyhyesti.

5.2 Aineiston valinta ja kerääminen

Suomessa iltapäivälehtien markkinoilla toimii tällä hetkellä kaksi iltapäivälehteä, Ilta-Sanomat ja Iltalehti. Levikkimääriltään molemmat ovat Suomen suurimpien lehtien joukossa. Ilta-Sanomat on levikiltään Suomen toiseksi suurin lehti ja Iltalehti neljänneksi suurin (Nordenstreng & Wiio, 2012). Suomen vanhin valtakunnallinen iltapäivälehti, Ilta-Sanomat, on perustettu vuonna 1932. Sen piti olla alun perin Helsingin Sanomien lisälehti, joka ilmestyi vain satunnaisesti. Vuonna 1949 Ilta-

Sanomat itsenäistyi kuitenkin Helsingin Sanomista ja otti paikkansa omana lehtenään (Tommila 1988, 183-184). Näistä lähtökohdista lähdelehdilläni on suuren levikkinsä vuoksi runsaasti vaikutusvaltaa.

Tutkielmani aineistona ovat 1/2010-1/2015 Ilta-Sanomissa ja Iltalehdessä julkaistut artikkelit, joissa käsitellään sosiaaliturvan varassa eläviä maahanmuuttajia ja kantasuomalaisia. Halusin tutkielmaani mahdollisimman ajankohtaista aineistoa, joten valitsin tästä syystä viiden viime vuoden aikana julkaistuja lehtitekstejä. Keräsin aineistoni kokonaisuudessaan iltapäivälehtien verkkoarkistosta. Verkkoartikkelit ovat pituudeltaan muutamasta rivistä kahteen sivuun. On huomionarvoista, että ne ovat pituudeltaan yleensä ottaen lyhempiä kuin kyseiset artikkelit lehden painetussa versiossa. Siten voidaan olettaa, että verkkotekstit eivät lyhyytensä vuoksi ole yksityiskohdiltaan myöskään aivan samanlaisia.

Verkkolehtien ja -artikkelien vaikuttavuutta tarkasteltaessa on tärkeää huomata, että suurin osa Suomessa ilmestyvistä sanomalehdistä löytyy nykyisin verkosta ja verkkolehtien lukeminen yleistyy jatkuvasti. Kiviojan (2008, 7-9) mukaan iltapäivälehdet muuttivat oleellisesti toimintatapaansa vuonna 2007, kun ne siirsivät uutisointinsa uusimman kärjen internetiin. Aikaisemmin verkossa julkaistu aineisto oli hyvin paljon samanlaista kuin iltapäivälehtien painetuissa versioissa. Tämän uudistuksen on nähty nostaneen iltapäivälehtien verkkosivustot Suomen luetuimpien verkkomedioiden joukkoon.

Suomalaisen todellisuuden perusainesta ovat muokanneet pitkään valtakunnalliset sanomalehdet. Ihmiset rakentavat maailmankuvaansa tiedotusvälineiden muokkaamien mielikuvien kautta (Huovila 2000, 197). Tässä tutkielmassani paneudun sosiaaliturvan varassa elämiseen iltapäivälehdessä, koska nämä maamme laajalevikkisimmät lehdet toimivat suurina vaikuttajina siinä, millaisia mielikuvia ja asenteita sen myötä lopulta ihmisille muodostuu eri asioista ja ilmiöistä.

Diskurssityypiltään suurin osa aineistoni sosiaaliturvaa käsittelevistä artikkeleista on uutisia. Mukana on myös mielipidekirjoituksellisia tekstejä ja kolumniksi luokiteltavia artikkeleita. Verkkoartikkeleja olen löytänyt tutkimukseeni kaikkiaan 106 kappaletta. Aineisto-otanta ja karsinta on kokonaisuudessaan omaani ja tulkintaa ei siten voine aineistossa kokonaan välttää. Artikkeliaineiston rajaaminen on ollut työläs prosessi, koska aiheen hakusanakartoitus on osoittautunut melko monimutkaiseksi prosessiksi.

Keräsin aineistoni artikkelit iltapäivälehtien verkkoarkistosta hakusanoja käyttämällä. Hakusanoilla pyrin kartoittamaan yleisesti sosiaaliturvan varassa elämiseen ja maahanmuuttajiin sekä kantasuomalaisiin aihepiiriin maisemissa eri tahoilta. Hakusanoja ovat aineistokartoituksessa olleet seuraavat käsitteet maahanmuuttajiin, pakolaisiin ja paluumuuttajiin sekä suomalaisiin yhdistettynä: *asumistuki, eläke, kotihoidontuki, lastensuojelu, opintotuki, sosiaalietaisuus, sosiaaliturva, sosiaaliturva, toimeentulotuki, työmarkkinatuki, työttömyys, työttömyysturva, työtön, työttömyyskorvaus ja äitiyspäiväraha.*

5.3 Tutkimusmenetelmälliset lähtökohdat – diskurssianalyysi ja retoriikka

Diskurssianalyysi

Juhila ja Suoninen (1999, 236-237) toteavat, että diskurssianalyysi on laadullisen tutkimuksen väline, joka suosii aineistoja, jotka ovat jo olemassa ja jotka ovat syntyneet tutkijasta riippumatta. Sanomalehtiartikkelit ovat näin sopivaa aineistoa tutkielmassani. Käytänkin tutkielmani menetelmällisenä lähestymistapana diskurssianalyysiä tämän laadullisen tutkielmani aineiston analysoinnissa.

Jokinen (1999, 37) korostaa, että diskurssianalyysin teoreettinen koti on sosiaalisen konstruktionismin traditiossa ja lähtökohtana tällä menetelmällisenä lähestymistavalla on Jokisen (1999,127) mukaan todellisuuden tulkinnallisen luonteen korostaminen.

Tutkielmassa keskityn saamaan selvyuden siihen, millaisia mielikuvia aineistosta nousee aiheen kautta esiin. Aineistolle asetetut kysymykset ovat mitä- ja millainen-muotoisia ja mielenkiinto kohdistuu artikkelitekstien sisältöön.

Diskurssi on käsitteenä monimerkityksinen. Diskurssi tulee alun perin ranskan sanasta ”discours”, joka tarkoittaa ”puhetta” tai ”juttelua”. Se voidaan nähdä kuitenkin yleisesti kaikkena kielellisenä ja semioottisena toimintana, jolla on vuorovaikutuksellisia ja sosiaalisia ehtoja ja seurauksia. Diskurssi on kielenkäyttöä kontekstissaan osana sosiaalista toimintaa. Se voi olla muodoltaan kirjoitettua, puhuttua, viitottua tai valokuvamuotoista. (Pietikäinen & Mäntynen 2007, 24- 26.)

Burr (2003) pitää diskurssia eräänlaisena käsitteellisenä taustana, jota vasten ilmaisut tulevat ymmärretyksi. Diskursseilla rakennetaan kehys ihmisten väliseen vuoropuheluun, kun jotakin merkityksellistetään ja esitetään tietynlaisena (Burr 2003, 64-67)

Eräs vaikutusvaltaisimmista diskurssitutkimuksen teoreetikoista, Michel Foucault (1972, 89-90) viittaa diskursseista puhuessaan kiteytyneisiin, kulttuurisesti jaettuihin merkityksellistämisen tapoihin, jotka muokkaavat puhunnan kohdetta. Koska diskurssitutkimuksen perusajatuksessa asiat tiivistetään siten, että kieli on sosiaalisia käytänteitä, kieli muokkaa maailmaa ja maailma meitä, tuo kielenkäytön ja maailman vastavuoroinen suhde tullessaan hyvin monimuotoisia haasteita diskurssien tutkijalle.

Tässä tutkielmassa on merkille pantavaa, että eräs diskurssien kamppailuareenoista on mediajulkisuus, eli tila, jossa mediayleisö, media ja sen lähteet kohtaavat ja jakavat merkityksiä joukkoviestinnän kautta (Kuutti 2012, 115). Diskurssien keskeinen tehtävä on tiedon rakentaminen, sen kuvaaminen ja identiteettien rakentuminen. Kielelliset valinnat puolestaan vaikuttavat siihen, kuinka ne rakentuvat kussakin tilanteessa (Pietikäinen & Mäntynen 2007, 77). Eri diskurssit rakentavat erilaisia totuuksia ja voivat olla keskenään ristiriitaisia. Yhden ja saman diskurssin sisällä voi niin ikään olla ristiriitaisuuksia, Helne (2002, 21) toteaa ja sanoo, että tämä pätee varsinkin syrjäytymiseen liittyvissä diskursseissa, koska syrjäytymisen käsite itsessään on myös ristiriitainen.

Diskurssianalyysi on hyvin moninainen käsite. Sillä voidaan viitata monitieteiseen tutkimussuuntaukseen, joka tutkii tekstiä ja puhetta tai kielenkäyttöä kaikista näkökulmista. Se on kielen käytön tutkimuksen teoreettinen ja metodologinen suuntaus, jonka kohteena ovat diskurssien, tekstien, sanomien, puheen, dialogien ja keskustelujen maailmat ilmausten rakenteellisissa, kongnitiivisissa ja sosiaalis-toiminnallisissa ulottuvuuksissa. Lingvisti Teun A. Van Dijkin teoria ja metodologia tiivistää diskurssianalyysin maailman eri ulottuvuuksissaan (Hoikkala 1990, 142- 150).

Van Dijkin näkökulma diskurssianalyysiin korostaa diskurssin kytkeytymistä vuorovaikutukseen. Diskurssianalyysissä pohditaan sitä, miten toimijat tekevät asioita ymmärrettäviksi kielenkäytöllään. Samaakin asiaa voidaan tehdä ymmärrettäväksi usealla eri tavalla, joten

yksiselitteistä totuutta lienee mahdotonta löytää. Diskurssianalyysi tarkastelee kaikkea kielenkäyttöä tekemisenä. (Van Dijk 1988, 24-25; Suoninen 1999, 18-19; Metsämuuronen 2005, 238-239.)

Diskurssianalyysissä kiinnostus painottuu etenkin aktiiviseen kielenkäyttöön, erilisiin käytäntöihin ja kielenkäytön tilanteisiin ja laajempiin kulttuurisiin seurauksiin (Jokinen 1999,49; Van Dijk 1988 25). Kielen analysoiminen on puolestaan sosiaaliseen konstruktionismiin nojaavissa tutkimusmenetelmissä tärkeässä osassa (Burr 2003, 24; Van Dijk 1988, 29).

Lehtiartikkelit ovat kieltä kirjallisessa muodossa. Kielen merkitys ja sen analysoiminen tutkimuksessa on siten merkittävä. Tutkimusaineiston teksteissä rakennetaan kielen avulla kuvaa maailmasta ja todellisuudesta sosiaaliturvan varassa elämisen osalta. Kuten Conboy (2010, 3) sanoo, sanomalehtien kielenkäyttöä voidaan tarkastella sosiaalisena todellisuutta rakentavana toimintana.

Retoriikka

Jokinen (1999, 120-129) tarkastelee viestinnässä käytettävää retoriikkaa ja sen keinoja, joiden avulla ihmiset voidaan saada hyväksymään erilaisia väitteitä. Retoristen keinojen avulla voidaan lähestyä yhteiskuntaa ja esimerkiksi yhteiskunnassa harjoitettavia toimia ja rakentaa tehokkaasti eri aiheisiin liittyviä mielikuvia. Kyse on suostuttelemisesta ja vakuuttamisesta ihmisten välisessä viestinnässä sekä argumentaatioista ja asioiden perustelemisesta. Se on kaiken kaikkiaan monitasoista kielellistä ja viestinnällistä osaamista ja esittämistä.

Retoriikan keinoin pyritään antamaan tietynlainen kuva jostakin asiasta. Näiden keinojen avulla pyritään saamaan ihmiset näkemään asiat jostakin tietynlaisesta näkökulmasta ja ajattelemaan tai toimimaan halutulla tavalla. Näistä lähtökohdista retoriikalla on painoarvoa. (Jokinen 1999, 120-129.) Retoriikan eri keinoin saadaan asiat muuttumaan halutuksi todellisuudeksi (Juhila 1993,151).

Retoriikkaa voidaan pitää lukijalähtöisenä toimintana. Sen keinoilla pyritään hankkimaan lukijakunnan hyväksyntää tai vahvistamaan sitä esimerkiksi lehtitekstissä esitettyjen väitteiden osalta. Argumentaatiossa ja koko retorisessa viestinnässä toistaminen on tärkeää. Viestiä pyritään vahvistamaan ja saamaan se lukijoiden mieleen. (Jokinen 1999, 130-135.)

Retorisessa diskurssianalyysissä tarkastellaan merkitysten tuottamisen kielellisiä prosesseja, joita tutkitaan siitä näkökulmasta, kuinka jotkin todellisuuden versiot pyritään tekemään vakuuttaviksi, ja sitä, kuinka lukijat sitoutuvat niihin. Lehtiartikkelit sopivatkin erittäin hyvin retorisen tarkastelun aineistoksi (Jokinen 1999,126). Retorisessa diskurssianalyysissä pyritään hahmottamaan sitä, kuinka asian olemus argumentoidaan. Argumentointia voidaan tutkia erittelemällä tekstin sisäisiä rakenteita ja sitä, mitä kyseisellä selonteolla tehdään tilanteissa, joissa ne tuotetaan (Potter 1996,103-107).

Artikkelien teksti lehdissä ei ole vain pelkkää puhetta jostakin asiasta. Se on puhetta jollekin. Jokisen (1999, 128-130) mukaan argumentaation tärkeimpiä ulottuvuuksia on kirjoittajan ja lukijan kuulijoiden suhde. Tekstin analysoimisessa se, kenelle artikkeli on suunnattu ja keneen sillä pyritään vaikuttamaan, on tärkeä huomata. Retorinen analysointi kasvattaa tutkimuksellisesti ymmärrystä siitä, miten erilaisin tavoin kielenkäytöllä voidaan todellisuutta rakentaa.

Ei ole oleellista arvuutella, onko retoristen keinojen käyttö harkittua ja tietoista toimintaa, vai käytetäänkö retorisia keinoja ikään kuin luonnostaan, vaan huomion pitäisi olla toiminnassa ja toiminnan seurauksissa. (Jokinen 1999, 131–132.) On myös muistettava, että yleisö ja vuorovaikutuksessa mukana olevat ihmiset vaihtuvat, joten vakuuttamisen keinot eivät toimi kaikissa yhteyksissä samalla tavalla (Potter 1996, 119).

5.4 Aineiston analysoiminen

Tutkielmassani pyrin aiheen pohjalta vastinparien mukaisesti jaoteltujen diskurssien analysoinnin sekä retoriikan keinoin saamaan selville, mikä on iltapäivälehtien artikkelien rakentama kuva sosiaaliturvan varassa elämisestä. Tarkastelen artikkeleiden toimijoina maahanmuuttajia ja kantasuomalaisia artikkeliteksteissä erillisinä ryhminä, vaikka maahanmuuttajien todentaminen aineistosta ei ole välttämättä aivan yksiselitteistä, koska lehtiartikkelit eivät anna yksioikoista kuvaa

siitä, onko tekstissä kyse ensimmäisen polven (ulkomailla syntyneistä ja Suomeen toisesta maasta muuttaneista) vai toisen polven (Suomessa syntyneistä) maahanmuuttajista.

Poimin aineistostani lainauksia, jotka otan satunnaisesti siten, että ne ilmentäisivät mahdollisimman hyvin kulloinkin kyseessä olevaa diskurssia. Lainauksien avulla pyrin tukemaan ja selkeyttämään päätelmiä, joita teen aineistoni analyysissä. Lainaukset kursivoitin ja erotan selkeyden vuoksi muusta tekstistä omiksi kappaleikseen. Lainauksien tueksi nostan esiin tutkimuskirjallisuudesta tekstiaineiston analysoimista tukevia kohtia.

Jo artikkelien lukuvaiheessa jaoin tekstit diskurssien mukaisiin ryhmiin. Koin, että tulkintojen tekeminen aineistosta oli näin helpompaa. Tutkimuskysymyksen valossa mielikuvien esiin saaminen oli myös jaottelun avulla yksinkertaisempaa. Diskurssien jaottelun tukena, aineistoni analyysissä, tulkinnoissa ja päätelmissä hyödynnän myös teoriaa, jotta saisin tulokset ja teorian vuoropuheluun keskenään.

Näin ollen haen verkkoartikkelien sisällöistä vertailukohtia, joita peilaan aiempaan olemassa olevaan tutkimustietoon. Tutkielma saa näin myös enemmän luotettavuutta, kun voi nostaa esiin erilaisia tutkimussisältöjä ja -tuloksia. Diskurssijaottelun kautta teksteistä pystyy toisaalta nostamaan esiin aiheen kannalta tärkeitä asioita ja karsimaan pois epäoleellisia kohtia. Vastinparit toimivatkin retorisen diskurssianalyysini vahvoina tukipilareina.

5.5 Tutkielman luotettavuus

Lehtiartikkelien kautta saatu tieto antaa mahdollisuuden kartoittaa sosiaaliturvan varassa elävistä nousevia mielikuvia iltapäivälehtikontekstissa monesta eri näkökulmasta. On kuitenkin huomattavaa, että verkkoartikkelit ovat pituudeltaan usein paljon suppeampia verrattuna varsinaisiin painettuihin iltapäivälehtiteksteihin. Voidaankin olettaa, että verkkoartikkeleista jää pois mahdollisesti analyysiin muuten vaikuttavia yksityiskohtia. Vaikutusvoimaltaan verkkolehteä

voidaan kuitenkin pitää hyvin vahvana uutiskanavana, koska iltapäivälehtiä luetaan yhä enenevässä määrässä verkosta, joten lukijakunta on suuri ja yleisö hyvin monimuotoista.

Diskurssianalyysin keinoin ja retorisia piirteitä esiin tuomalla haluan hahmottaa aineistosta erilaisia vastinpariasetteluun perustuvia ryhmiä, joiden nojalla rakennetaan kuvaa siitä, mitä sosiaaliturvan varassa elävistä rakentuvat mielikuvat iltapäivälehdissä ovat. Ryhmät olen koonnut subjektiivisista lähtökohdista käsin. Näin ollen tulkintavirheitä ja väärinkäsityksiä ei voine kokonaan näistä lähtökohdista käsin välttää.

Aihepiirinä sosiaaliturvan varassa eläminen on melko laaja ja verkkoartikkeliosumien määrä tältä pohjalta on niin ikään melko kattava. Kokonaisuutena artikkeleja on kattava määrä. Tutkielmaa varten valituilla hakusanoilla ja hakusanan eri muodoilla saa mielestäni kattavan määrän osumia. Se, kuinka lopulta kaiken saadun aineiston pystyi rajaamaan tutkielmaan sopivaksi aineistoksi, oli vaativa prosessi ja rajaaminen puolestaan nosti esiin kysymyksen aineiston luotettavuudesta. Kun aineistoa kävi lävitse useampaan kertaan, havaitsi kuitenkin, että moni aineistoon alkuvaiheessa soveltuva artikkeli osoittautui lopulta aineistoon kelpaamattomaksi, kun peilasi aihepiiriä tutkimuskysymystä vasten ja huomasi aiheen olevan tekstissä toissijaisessa osassa.

Diskurssianalyysin kohdalla ei ole kuitenkaan olemassa selkeää määritelmää sopivalle aineiston koolle. Tässä tutkielmassa aineistoni käsittää 106 artikkelia, ja koen, että se on sopiva määrä analyysin luotettavuutta ajatellen. Tutkielmassani pyrin vahvistamaan luotettavuutta myös siten, että kuvaan tutkielmani työvaiheita sekä suhtaudun kaikkiin puolin ennakkoluulottomasti aineistooni sitä tarkastellessani.

5.6 Eettiset kysymykset

Koska en käytä tutkielmassani ihmisiltä suoraan kerättävää tietoa, eettisten kysymysten pohtiminen on tutkielmassani sivuosassa. Aineistoni ei ole salaista: kaikilla on mahdollisuus tutustua

iltapäivälehtien internetistä löytyvän verkkoarkiston artikkeleihin. Internetin verkkoarkiston käyttäminen aineistolähteenä tutkielmassani ei muuta kuitenkaan yleisiä etiikan kannalta oleellisia peruslähtökohtia. Kuula (2006,192-193) korostaa, että tutkimuksessa lähtökohtana on ensisijaisesti tutkittavien ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingon välttäminen ja tutkittavien yksityisyyden suojaaminen.

Iltapäivälehdet ovat tunnetusti sensaatiohakuja ja niillä on vahva pyrkimys populaarisuuteen (Perko 2002,10). Nopeasti ajassa etenevässä uutisvirrassa, jossa verkkoartikkeleja päivitetään internetiin jatkuvasti, on mahdollista, että hyvät journalistiset periaatteet voidaan unohtaa (Perko 2002, 14). Aineistossani on joitakin artikkeleja, jotka on rakennettu lukijoiden iltapäivälehdien omille verkkosivuille jätettävien uutisartikkeleiden kommenttien pohjalta. Onkin mahdollista, että ihmisarvoa loukkaavaa aineistoa voi näin siirtyä suuren yleisön tietoisuuteen tätä kautta.

Luotettavuus, monipuolisuus ja pohdiskelevuus kärsivät, kun pyritään tuottamaan nopeasti ajassa etenevää uutisvirtaa. Näiden edellä mainittujen sanomalehtien perinteisten valttikorttien sijaan pyritään tavoittelemaan kepeyttä, koskettavuutta ja tunneherkkyyttä, ettei leimaantuisi vanhanaikaiseksi, tylsäksi ja kuivaksi (Perko 2002, 10). Nettilehtien huumassa journalismista tulee helposti pintaliittoa, jota tekniikka hallitsee ja hyvät journalistiset periaatteetkin voidaan unohtaa (Perko 2002, 14).

On myös huomionarvoista, että ne ajattelutavat, joita pidetään sensaatiohakuille lehdelle sopivana, saattavat näyttää sopimattomilta tavoilta toisenlaisissa lehdissä. Tapakulttuuri asettaakin toisinaan ristiriitoja, jotka voivat olla hyvin ongelmallisia eettisistä näkökohdista käsin. (Nieminen & Nordenstreng 2012, 316-320).

Kuutti (2008.57-61) nostaa esiin, että lehtien toimintaa sitovat eettisesti tai juridisesti hyvä lehtimiestapa, lait tai ulkopoliittiset seikat. Näin ollen myös iltapäivälehtien oman sääntelyn pohjalta löytyvät ammattieettiset säännöt. Yksityisyydensuoja antaa yksittäiselle henkilölle mahdollisuuden määrittää, missä määrin, missä tilanteessa ja millä tavalla häntä koskevia tietoja saadaan kertoa muille ihmisille. Lehdistön velvollisuutena on tarjota lukijoille totuudenmukaista tietoa ja mahdolliset virheelliset tiedot on pystyttävä oikaisemaan, jos asioiden oikea tila saadaan selville. (Kuula 2006, 58-60.)

Mediatutkija Otto Groth esitteli 1800-luvun lopulla sanomalehden olemusmääreet. Sanomalehden

ensimmäinen edellytys oli, että se ilmestyy säännöllisin väliajoin. Toinen edellytys oli, että se välittää tietoa universaalisti kaikilta inhimillisen elämän ja toiminnan aloilta, ja kolmanneksi, että tieto, jota välitetään, on tuoretta. Neljäs edellytys oli, että tieto on kaikkien saatavilla. (Luostarinen 2002, 28-29). Toimittajien osalta rohkaistuminen persoonalliseen tapaan havaita, jäsentää ja ilmaista todellisuutta sekä kannustus kerronnan rakenteiden ja lajityyppien monimuotoisuuteen. Kaikkia näkökulmia tarvitaan.

Sananvapauden ohella lehdet ovat eettisesti tai juridisesti sitoneet toimintansa hyvään lehtimiestapaan, lakeihin tai ulkopolitiikkaan. Joukkoviestinnän alalla itsesääntelyn pohjana ovat ammattieettiset säännöt. Lähtökohta on, että jokainen alalla toimiva hyväksyy yhteiset eettiset periaatteet, jotka löytyvät ammattijärjestön hyväksymästä asiakirjasta, eettisestä koodista. Itsesääntelyn perustan muodostavat Suomessa Journalistin ohjeet, jotka ovat Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistyksen hyväksymät. Myös tapakulttuuri säätelee ajattelutapojen itsestäänselvyksiä ja tämä taas aiheuttaa tilanteen, että eri medioissa saatetaan noudattaa erilaisia eettisiä normistoja. Se, mitä pidetään sensaatiolehdessä sopivana, saattaaakin näyttää sopimattomalta laatulehdessä. Tapakulttuuri voi asettaa ristiriitoja, jotka ovat hyvin ongelmallisia. (Nieminen & Nordenstreng 2012, 316-320).

Medialla on yhteiskunnassa tärkeä rooli, kun se valvoo ja arvioi julkista vallankäyttöä ja pitää yllä yhteiskunnallista keskustelua. Valtaosa median toiminnasta koskee ihmisiä ja heidän toimintansa julkista arvioimista. Media ei saisi kuitenkaan ottaa käsittelyynsä julkisesti ketä tahansa ja missä tahansa asiassa. Yksityisuudensuoja antaa yksittäiselle henkilölle mahdollisuuden määrittää, missä määrin, missä tilanteessa ja millä tavalla häntä koskevia tietoja saadaan kertoa muille ihmisille. Median velvollisuus on tarjota totuudenmukaista tietoa ja mahdolliset virheelliset tiedot on pystyttävä oikaisemaan, jos asioiden oikea tila saadaan selville. (Kuutti 2008, 57-61.) Journalismin eettiset säännöt edellyttävät, että varsinkin kielteiseen julkisuuteen joutuvan tahon olisi saatava kommentoida käsiteltävää asiaa samassa yhteydessä kuin missä se julkaistaan (Kuutti 2008, 81).

6 Tutkimusaineiston analyysi ja tulokset vastinpareittain

Varsinaisesti sosiaaliturvan varassa elämistä ilmiönä ei ole tutkittu juurikaan iltapäivälehdissä julkaistujen artikkelien näkökulmasta. Haluan nyt nostaa tämän tärkeän tutkimusaiheen esiin ja täydentää tarkastelemistani lehtiartikkeleista nousevia mielikuvia jo olemassa olevalla tutkimustiedolla. Pyrin saamaan oman tutkielmani tulokset ja aikaisemmat tutkimukset aiheen osalta vuoropuheluun keskenään. Tietoihin perustuvaa tutkimuksellista tietoa perusturvan varassa elävistä on tärkeää saada, koska heidän äänensä kuuluu julkisuudessa lopulta varsin harvoin.

Suomalainen todellisuus on rakentunut jo pitkään valtakunnallisten sanomalehtien ja Yleisradion varaan (Huovila 2002, 198). Tätä todellisuutta lähdin kartoittamaan aluksi jakamalla tutkielmani aineiston sen mukaan, minkä näin olevan artikkelin mahdollisen funktion sosiaaliturvaan ja sosiaaliturvan varassa elämiseen liittyen. Luin artikkeleja eri näkökulmista tarkastellen ja hahmottaen myös sitä, kuka artikkelissa on äänessä.

Sosiaaliturvalla elämistä koskevassa kirjoittelussa oli mahdollista hahmottaa pääasiallisia ääneen päässeitä tahoja, joita olivat sosiaaliturvan varassa elävät ja ne, jotka eivät sosiaaliturvaetuuksia käytä, viranomaiset tai viranomaistahot sekä kantasuomalaiset ja maahanmuuttajat. Näihin ryhmiin kuuluvat olivat äänessä sekä yksin että yhdessä ja niiden välillä käytiin toisinaan myös vuoropuhelua. Osa aineistosta oli myös pelkästään tutkimuksiin ja tilastoihin perustuvaa tekstiainesta, jonka perusteella ei pysty erittelemään varsinaisesti artikkelin toimijaa.

Artikkeleja tarkastellessani halusin löytää teksteistä erilaisia tekstityyppejä, joille laadin alustavasti nimet sen pohjalta, millaisia funktioita näin teksteistä nousevan esiin. Löysin kaikkiaan yhdeksän erilaista tekstityyppiä, joilla oli jonkinlaiseen toimintaan pyrkivä aspekti: sosiaaliturvaetuuksien varassa elävien syyllistäminen, viranomaisten syyllistäminen, moralisoiminen, sosiaaliturvan varassa elävien puolustaminen, ihmisten eriarvoistaminen, etuuksista kamppaileminen, byrokratialle alistaminen, sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttäminen, tiedottamishakuisuus ja turvallisuushakuisuus.

Tekstit olivat pääosin selkeitä ryhmiteltäviksi, mutta artikkelien sisällä on myös havaittavissa funktiollista päällekkäisyyttä. Yhdessä artikkelissa saattoi löytyä aineksia jopa useammasta eri tekstityypistä. Näin ollen päädyinkin lopulta kokoamaan artikkelit vahvimmin painottuvan diskurssin mukaisesti niiden toimintaa kuvaaviin ryhmiin, joille pyrin etsimään vastinparin, jonka

kanssa tietynlaiset diskurssit tuntuivat tasapainottelevan uutisoinnissa.

Koska diskursseista löytyy selkeästi myös joko positiivinen tai negatiivinen lataus, oli ryhmittelyn hahmottelu melko selkeää. Vastapareittain kootut ryhmät myötäilevät yleisesti Larsenin ja Dejgaardin tutkimuksen (2012) linjoja heidän tarkasteltuaan lehdistön kirjoituksia köyhyydestä ja sosiaalietuuksien saamisesta. Myönteissävytteisten aiheiden joukosta Larsen ja Dejgaard (2012) löysivät tutkimuksessaan eniten artikkeleja lapsiköyhyydestä, eläkeläisten köyhyydestä ja köyhyydestä ylipäättään sekä ja taloudellisesta huono-osaisuudesta yleensä, kun taas kielteissävytteisten aiheiden joukosta löytyi eniten rikoksiin, petoksiin, maahanmuuttokysymyksiin ja niin ikään yleisesti köyhyyteen liittyviä artikkeleja (2012, 23). Sama suuntaus näkyy omassa aineistossanikin tämän osalta.

Nostan vastinpareittain jakamani ryhmät analyysini tarkastelun keskiöön. Markovan (2000, 419-460) mukaan sosiaalisten aiheiden muutosprosessia kuvastaa tietynlainen kohteen herättämä vastakkainasettelu tai tietynlaiset vastakkaiset kannanotot keskustelun aiheena olevasta kohteesta. Vastakkaisia kannanottoja aiheeseen voivat tuoda esiin myös sellaiset aiheet, jotka ovat erilaisten ryhmien pohjalta jakautuneita historiallisia ja sosiaalisia itsestäänselvyyksiä, kuten esimerkiksi laiskat ja ahkerat, syylliset ja syyttömät tai hyvät ja pahat. Vastakkainasettelut kuuluvat sosiaaliseen elämään ja osittain myös kulttuuri määrittää aiheiden vastakkaisia asetteluja.

Kun vastinparit joutuvat tarkastelun kohteeksi, huomataan niiden aiheuttavan usein muutosta ympärillään. Jostakin aihepiiristä käytävä ristiriitainen vastaparien sävyttämä keskustelu muokkaa aikaisempaa yhteiskunnassa käytyä keskustelua ja aiheeseen liitetyt toisinaan tiukkaan juurtuneet mielikuvat voivat vaihtua keskustelun edetessä. (Markova 2003, 186-187.)

Vastinpareja löysin aineistostani kaikkiaan kolme erilaista: Syyllistämisen ja puolustamisen diskurssi, järjestelmän hyväksikäyttämisen ja tiedottamisen diskurssi sekä byrokratialle alistamisen ja pelastamisen diskurssin. Vastinparien varassa toimivissa artikkeleissa tutkimuksen kohteeksi valittua aihetta katsotaan kahdesta vastakkaisesta näkökulmista.

Vastinpareja olisi ollut mahdollista löytää hyvinkin runsas määrä, mutta olen pyrkinyt nostamaan esiin vahvimmat ja selkeimmin ilmenevät vastaparit, joiden mukaan olen myös nimennyt tarkasteltavat ryhmät. Vastinparit syntyvät aihetta ilmentävistä mielikuvista. Mielikuvat herättävät yleensä vahvoja tunteita julkisessa keskustelussa olevista aiheista. Mielikuvilla on voimaa ja

painoarvoa, koska kerran rakennettua mielikuvaa on usein hyvin hankala muuttaa. Se, millainen mielikuva lukijoilla on lopulta asioista, ohjaa myöhemmin myös ihmisten käyttäytymistä. On oleellista muistaa, että kaikilla meillä on runsaasti mielikuvia eri asioista, joista monellakaan ei ole kuitenkaan tosiasiallisesti henkilökohtaista kokemusta. Moni on vain kuullut tai lukenut jotakin asiasta, joten mielikuvia voi iskostaa ilman varsinaista kokemuspohjaa.

Mielikuvat ovat subjektiivisia. Ne voivat syntyä yleistämällä asioita ja siirtämällä yleisiä mielikuvia erityisiin kohteisiin. Myönteistä mielikuvaa voidaan pitää tärkeänä, jotta jokin viesti saataisiin painettua ihmisten mieliin. Mielikuvat vaikuttavat siihen, kuinka ihmiset suhtautuvat asioihin. Jo olemassa olevien myönteisten mielikuvien vahvistaminen onnistuu journalismin kentällä helposti, koska ihminen yrittää tietoisesti hakea teksteistä omia käsityksiään vahvistavaa sanomaa. Hyvä mielikuva auttaa viestinnän sisällön hyväksyttävyyttä myös myöhemmin. Kielteiset mielikuvat pysyvät puolestaan helpommin kielteisinä ja kielteisen mielikuvan kääntäminen myönteiseksi on pitkä prosessi.

Analyysini tukeutuu vahvasti esimerkkien avulla osoitettuun vastinpareihin ja niiden tulkintaan sekä niiden näkymiseen sosiaaliturvalla elämisestä kirjoitetuissa artikkeleissa, joista voidaan löytää kaksi pääasiallista subjektia: maahanmuuttaja ja kantaväestön edustaja, joiden ”kohtaamisia” artikkeleissa tarkastelen erikseen jokaisen vastinparin osalta.

Retoristen keinojen analysoinnissa tarkastellaan kirjallista kommunikaatiota. On tärkeää tarkastella, mitä retorisisilla keinoilla saadaan aikaan ja kuinka niitä käytetään (Jokinen 1999, 131–132.). En pohdi omassa analyysissäni tarkemmin sitä, onko retoristen keinojen käyttö sosiaaliturvan varassa elämistä käsittelevissä lehtiteksteissä harkittua ja tietoista toimintaa vai vaikuttaako niiden käyttö tiedostamattomalta. Paneudun analyysissäni lyhyesti retorisien keinojen erittelyyn ja niiden toimintaan aineistossani.

6.1 Syyllistämisen ja puolustamisen diskurssit

Syyllistämisen diskurssi

Syyllistämisen diskurssissa osoitetaan syyttävää sormea joltain tahoa – useimmiten viranomaisia tai päättäjiä – kohden. Tässä diskurssissa sosiaaliturvan varassa elävä syyttää omasta tilanteestaan viranomaisia – työvoimaviranomaisia, sosiaaliviranomaisia tai muita. On huomattavaa, että

sensaatiojournalismille on nimenomaan tyypillistä, että se pyrkii etsimään uutisissaan syntipukkeja julkisuuteen tulleille ikäville tapahtumille. (Huovila 2002, 196.)

Syyllyttämisen diskurssiin luokiteltavassa aineistossa kysymys oli johonkin sosiaaliturvan käytäntöön, toimeentulon kanssa tekemisissä olevaan elimeen (TE-toimisto, Kela, kaupunki tai kunta) tai sosiaalietuuksien myöntämisessä (Kela, sosiaalitoimi) toimivaan viranomaiseen tai sosiaaliturvan varassa elävään ihmiseen kohdistuvasta syyllyttämisestä. Näissä teksteissä otettiin esiin runsaasti epäkohtia eri tahoilla tapahtuvan toiminnan osalta.

Seuraava artikkeli kertoo jouluna sähköjen katkaisemisen vuoksi pimeään jääneen vanhuksen tarinan. Uutisessa syytetään sosiaalitointa, joka ei kyennyt käsittelemään vanhuksen toimeentulotukihakemusta ajoissa ja vanhus joutui tästä syystä viettämään taloudellisen tilanteensa vuoksi joulunsa ilman sähköä. Toisaalta uutisessa syytetään myös sähköyhtiötä ja sen tinkimätöntä virkailijaa, joka ei suostunut kompromissiin ja antanut vanhuksen maksulle lisäaikaa.

Se, että tapahtumasarja ajoittuu joulun – hyvän tahdon juhlaan – koskettaa jo yksin lukijoiden tunteita. Iltapäivälehtien kirjoitukset pyrkivät usein vaikuttamaan lukijoiden tunteisiin ja konkretisoimaan asioita siten, että lukijat pystyvät ne ymmärtämään. Tässä on hyvä huomata, että retoriikan kautta pyritään mediassa havaitsemaan asioihin sisältyviä vakuuttamisen mahdollisuuksia (Jokinen 1999, 131). Esimerkiksi iltapäivälehtien lukijat pystyvät vakuuttumaan jostakin silloin, kun jokin artikkeli vaikuttaa lukijoiden tunteisiin ja kun väitteet pystytään lisäksi osoittamaan vieläpä oikeiksi hyvin perustellun kuvauksen nojalla.

Kaikessa karuudessaan artikkelissa vastakkain ovat kankea byrokratia ja joustamaton asiakaspalvelu, joiden edessä vanha, neuvottelunhaluinen – kompromissia ehdottava mies – tunnutaan panevan armotta polvilleen sähköjen katkaisemisen takia. Kyseessä on lukijoiden tunteisiin vetoava ahdinkotarina, jossa kaikki on toteutunut vain 90 euron tähden. Tällaisella tosiasiapuheella tukahdutetaan muita ajattelu- ja toimintatapoja. Näin lukijalle jää tuolloin vain hyväksymisen mahdollisuus yhdestä näkökulmasta katsottuna. (Jokinen 1999, 140–141.) Fairclough'n (1992, 158–160) mukaan tämä voidaan tulkita puolestaan kielenkäyttöön kietoutuneena vallankäytön muotona.

”Sähköyhtiö ei suostunut siihen, että vanhus olisi maksanut laskut seuraavasta eläkkeestä. Turkulaiselta pian 80-vuotiaalta mieheltä katkaistiin sähköt jouluksi, kirjoittaa Turun Sanomat. Sähköt katkaistiin viime viikolla kahden maksamattoman laskun takia. Miehellä oli rästissä 90 euroa. Hän ehdotti Turun Energian virkailijalle, että olisi maksanut laskut seuraavasta eläkkeestä. Virkailija ei tähän suostunut. Mies teki hakemuksen Turun sosiaalitoimistoon. Sosiaalitoimi ei pystynyt käsittelemään hakemusta ajoissa ennen joulua. Miehellä ei toimi jääkaappi, televisio eikä radio. Jouluruuat hän säilyttää naapurin jääkaapissa.” (IS 24.12.2013.)

Tavallinen kansalainen syyttää puolestaan seuraavassa artikkelissa hallitusta elämän kurjistamisesta. Valtiovalta ”asettaa rangaistuksia”, ”uhkailee” ja ”unohtaa inhimillisyyden”. Asioita vertaillaan: ennen oli kaikki paremmin -asenne vakuuttaa. Työttömiä ”patistetaan” ja ”stressataan”.

”Hallitus aikoo laskea karenssin kynnystä patistaessaan työttömiä töihin. Autotonta työtöntä uudistukset huolestuttavat. Lakimuutoksen toteutuessa työttömän on otettava vastaan työ, jos työmatka julkisilla on maksimissaan kolme tuntia. Karenssilla uhataan entistä herkemmin myös, jos koulutusta vastaamaton työ ei kelpaa. Äänekosken Suolahdessa asuva Arja Tarvainen, 54, ei pidä valtiovallan uhkailevasta asenteesta. - Vielä 80-luvulla työ oli mielekästä. Mitoituksia kiristetään nykyään koko ajan, ja kaikki inhimillisyyden menee pois.” (IS 6.4.2014.)

Iltaapäivälehdet lainaavat varsin yleisesti toisten tahojen uutisointia omilla sivuillaan. Kyse voi olla niin Yleisradiosta tai isommista sanoma- tai paikallislehdistä, kuten seuraavassa TE-toimistoa syyllistävässä diskurssissa.

”Paikallislehti Ylä-Satakunta teki viime tammikuussa uutisen kierrätyskeskus Marmian avajaisista. Marmia harjoittaa hyväntekeväisyyttä, lahjoittamalla muun muassa huonekaluja vähävaraisille. Jutussa haastateltiin parkanolaista työtöntä Eija Partasta joka oli auttamassa avajaisissa ja keittämässä kahvia. Haastattelua antaessaan Partanen ei arvannut, että se katkaisisi hänen työttömyysturvansa.” (IS 20.8.2013.)

Artikkeli kertoo molempien osapuolien näkemyksen tilanteesta, johon työtön kertojaääni on tahtomattaan joutunut. Artikkelin nostaa kuitenkin työttömän itsensä tarinan etualalle ja TE-toimistosta tulee tarinan edetessä koneisto, jolta ei saa ymmärrystä, vaan työttömyysturvan katkaisupäätökset tehdään kylmän byrokraattisesti asiakkaan tilannetta yhtään tarkastelematta.

Vanhemman uutisointinsa pohjalta iltapäivälehdet laativat toisinaan myös uusia samaa asiaa kertaavia uutisia, joissa taustamateriaalina käytetään verkkolehden keskusteluja. Kelaa syytellään seuraavassa uutisessa usean nimeltä mainitsemattoman Kelan asiakkaan sanoin.

”Monet IS:n keskusteluun osallistuneet kokevat, että heitä on juoksutettu Kelassa turhaan. Eräs Kelan asiakas kertoo jopa tapauksesta, jossa hän ei saanut palauttaa anomuslomaketta Kelan tiskille, vaan häntä käskettiin varta vasten kiikuttamaan se ulos konttorista ja pudottamaan postiluukkuun. Monesti asiakas saattaa kokea, että häntä juoksutetaan, jos asia ei ole valmis tai se kaipaa lisäselvitystä.” (IS 25.7.2014.)

Kelan Helsingin vakuutuspiirin apulaisjohtaja on otettu tässä uutisessa käyttämään ääntään valtaa pitävien taholta. Uutinen on rakennettu vuoropuheluksi, jossa Kelan asiakkaat ja apulaisjohtaja ikään kuin keskustelevat aiheesta: kansa moittii ja syyllistää ja apulaisjohtaja puolustautuu.

”Monet keskusteluun osallistuneet moittivat, etteivät Kelan työntekijät itsekään usein tiedä, miten lomakkeiden kanssa tulisi toimia. - Meillä on asiantuntevaa väkeä töissä. Jokainen asiakaspalvelija koulutetaan tähän tehtävään. Sosiaaliturva on kuitenkin Suomessa iso ja kattava - meillä on yli sata erilaista etuutta. Jokaiseen kysymykseen ei pystytä sanomaan vastausta apteekin hyllyltä. Etuuksien taustalla on paljon lakeja, ja se vaatii paljon asiantuntemusta. Jos joku asia on epäselvä, selvitämme sen ja laitamme eteenpäin soittopyyntönä tai muuna toimeksiantona.” (IS 25.7.2014.)

Toimeentuloturvajärjestelmää syytetään usein byrokraattiseksi, kasvottomaksi ja epäoikeudenmukaiseksi. Kuitenkin Kelan etuuspäätöksen saaneille asiakkaille tehdyssä kyselyssä (Airio 2013, 14) on havaittu, että valtaosa asiakasprosesseista sujuu sekä asiakkaan etuuden myöntävän tahon kannalta kohtuullisen helposti ja vaivattomasti, vaikkakin toisenlaisiakin

kokemuksia toimivuudesta löytyy.

Sosiaalitoimiston luukulle ajautunut nimetön nuori mies moittii nuorisotakuuta ja syyllistää tässä uutisessa TE-toimiston menettelyn omassa tapauksessaan, josta Ilta-Sanomat uutisoi Helsingin Sanomien mielipidepalstan pohjalta.

”Nuorisotakuun ongelmat paljastuivat miehelle syyskuussa, kun hän meni te-toimistoon ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi. Mies kertoo, että häneltä kysyttiin, oliko hän hakenut kouluun kevään 2013 yhteishaussa. -Vastasin, että en, koska olin työelämässä. Sain kuulla, että siitä huolimatta minun olisi pitänyt hakea kouluun. Koska en hakenut, minulla ei ollut oikeutta työttömyysetuuteen, mies selittää HS:n mielipideosastossa. Kirjoittaja pitää kohtelua epäoikeudenmukaisena, koska hän on ollut ammattiliiton ja työttömyyskassan jäsen koko työssäoloaikansa.” (IS 26.6.2014.)

Uutisessa nostetaan esiin, kuinka miehen elämä on ajautunut ikävien tosiasioiden eteen nimenomaan TE-toimiston päätöksen takia.

”Syksyllä 2013 Te-toimistolta saatu estävä päätös on voimassa, mikä on miehen mukaan ajanut hänet konkurssin partaalle ja luottotietojen menettämiseen.”

Syyttelyä ja moitteita saa myös sosiaalitoimisto. Koko tapahtumasarjan seurauksena mies kertoo kadottaneensa osan itsetunnostaan. Lukijakunnan sympatiat kääntyvät helposti nuoren puoleen eivätkä suinkaan viranomaisten, jotka nähdään julmina, kylminä koneistoina, joilta ei saa ymmärtämystä saati apua. Sosiaalitoimi teksteissä ”kiusaa”, ”uhkaa” ja ”pahentaa” sosiaaliturvaetuuksien varassa elävien tilanteita, kun ääneen pääsee sosiaalitoimen kaltoin kohteleva perheenisä. Näkökulma artikkelissa on yksipuolinen, kun äänessä on vain yksin vääryyksiä kokenut isä.

”Seitsemän hengen lapsiperhe häädettiin eilen Espoon-kodistaan. Isä syyttää kaupungin sosiaalitoimea lain polkemisesta. Ari Lahtisen mukaan viimeisen kolmen vuoden ajan

sosiaalityöntekijät ovat suorastaan kiusanneet hänen perhettään laittomilla toimeentulotuen eväämispäätöksillä ja turhilla lastensuojeluilmoituksilla. - Koemme heidät uhkana. Ilmoitusten perusteena on ollut riittämätön ruoka, maksamattomat sähkölaskut ja yleisesti huono taloustilanteemme. Jota he ovat siis pahentaneet, Lahtinen painottaa. - Espoossa on rikollista olla köyhä, hän tuhahtaa. (IL 2.7.2014)

Tarinaa tuotu kamppailu toimeentulotuesta on kestänyt jo kolme vuotta eikä tilanteelle näy edelleenkään loppua. Tekstissä on syyttämisen diskurssin lisäksi runsaasti piirteitä byrokratialle alistamisesta, koska perhe kokee, että heidät on alistettu tilanteeseen erilisien laittomien päätösten nojalla. Kyse on myös eriarvoistamisesta, kun perheen isä ”tuhahtaa”, että ”on rikollista olla köyhä” ja laittaa omassa elämäntilanteessaan köyhät ja muut vastakkain.

Vahva eriarvoistamisen aspekti nousee syyllistävässä diskurssissa esiin, kun ääneen pääsevät niin kantasuomalaiset kuin maahanmuuttajat. Eriarvoistamista löytyy niin maahanmuuttajia kuin kantasuomalaisia käsittelevistä artikkeleista, köyhiä ja rikkaita käsittelevistä artikkeleista kuin sosiaaliturvajärjestelmää hyväksikäyttäviin liittyvistä ja epäoikeudenmukaisuutta kokeneiden tarinoista.

Seuraavassa esimerkissä puhutaan Suomen sosiaalietuuksista ja maahanmuuttajista sekä sosiaaliturvan ”karkaamisesta” maan rajojen ulkopuolelle. Maahanmuuttajat nostetaan näin syyllistäen jalustalle. Maahanmuuttajat nähdään myös hyvin eriarvoisina muuhun väestöön nähden. Vertailevat tiedot suomalaisien ja maahanmuuttajien välillä ja tietojen ”paljastaminen” on hyvin yleistä syyllistämisen diskurssiin kuuluvissa teksteissä.

”347e/asunto – Tässä on maahanmuuttajan ja suomalaisen ero. Turun kaupungin julkisuudelta pimitetyt tiedot maahanmuuttajien asumiskuluista ovat vuotaneet julkisuuteen. Vuodetuista papereista käy ilmi, että vuonna 2009 Turulle kertyi maahanmuuttajista valtaväestön asumisesta poikkeavia kustannuksia 644 935 euroa. Kustannukset asuntoa kohti laskettuna ovat 347 euroa vuodessa enemmän kuin muissa asunnoissa. Selvityksessä arvioidaan, että kodinkoneiden korjaukseen ja uusimiseen menee maahanmuuttajavaltaisissa taloissa 50 euroa per huoneisto enemmän rahaa kuin muissa huoneistoissa.” (IS 28.9.2011)

Maahanmuuttajia syyllistetään ja eriarvoistetaan myös uutisoimalla siitä, kuinka maahanmuuttajille myönnetään toimeentulotukea erilaisin perustein valtaväestöön nähden ja annetaan lisäksi toimeentulotukena erilaisia erityisetuksista. Maahanmuuttajat tuntuvat artikkelien mukaan ”*vievän sosiaalietuuksia*” myös pois Suomesta, tosin tätä tuntuu tapahtuvan myös kantasuomalaisten taholla rikollisuuteen liittyvän diskurssin nojalla.

Sari Pietikäisen (2000, 291) väitöskirjan mukaan Suomessa asuvat vähemmistöt on kuvattu yleensä ottaen Helsingin Sanomien sivuilla potentiaalisina ikävien asioiden ja muutosten tuojina. Etnisistä vähemmistöistä rakentui Pietikäisen tutkimuksessa kuva, josta vastasivat etupäässä suomalaiset, etenkin viranomaiset ja hallinto. Tämä sama suuntaus näkyy myös iltapäivälehtien ulkomaalaisävytteisessä sosiaaliturvan varassa elämistä käsittelevässä uutisoinnissa. Ääneen pääsevät etupäässä suomalaiset vaikutusvaltaa käyttävät tahot.

Tutkimusaineistosta löytyy myös syyllistämisen diskurssiin sopivia artikkeleja, joissa hahmotellaan erilaisia ”kuvitteellisia tilanteita”, jossa ulkomaalainen saa Suomen valtiolta erilaisia sosiaaliturvaetuksia.

”Ylen Ajankohtainen kakkonen laski Kelan tietojen pohjalta, kuinka paljon kuvitteellinen virolainen kirvesmies Martin perheeseen voi saada Suomesta erilaisia sosiaaliturvaetuisuuksia. Virolainen työtön työntekijä voi saada useita erilaisia tukia perheelleen. Ylen selvityksen mukaan Suomen valtio maksaa esimerkiksi perheelle lapsilisät täysmääräisesti, jos puoliso ei ole töissä. Kela maksaa myös kotihoidontukea.” (IS 30.4.2014.)

Suomalaisten sosiaaliturvan ”*karkaaminen*” ulkomaille on aineistossa esillä useita kertoja. Uutisoinnissa puhutaan ”*eri väitteistä*”, mistä ajatukset ovat peräisin, mutta asioita ei kuitenkaan tarkenneta missään vaiheessa, vaikka eräänkin uutisen mukaan yleistetään, että kyse on virolaisista työpaikkailmoituksista. Tietylnainen epämääräisyys syö pohjaa luotettavuudelta. Suomen lapsilisiä mainostetaan virolaisissa työpaikkailmoituksissa ”*palkanlisinä*”, mutta lähteille ei ole minkäänlaista perustaa.

Edellisen esimerkin valossa voidaan nostaa esiin kahden tai kolmen asian luettelo. Kyse on retorisesta tehokeinosta, jonka avulla voidaan saada aikaan vaikutelma jostakin yleisemmästä piirteestä. Luettelon eteen tai jälkeen voidaan lisätä termejä kuten ”esimerkiksi” tai ”ja niin edelleen”, jolloin saadaan aikaan vaikutelma, että lista onkin pidempi kuin se tosiasiallisesti olisi. (Jokinen 1999, 141-143.)

Eriarvoistamisen aspekti henkilöityy varsinkin kansanedustaja Kauman avaamaan keskusteluun maahanmuuttajien sosiaalietuuksista syksyllä 2014. On ilmeistä, että syyllistämisen diskurssissa maahanmuuttajat kuvataan yleensä sosiaaliturvaa väärinkäyttäviksi tai muuten ongelmallisiksi. Tässä diskurssissa myös kaikki Suomeen pyrkivät muukalaiset, yleisesti turvapaikanhakijat, saavat aikaan ongelmia: kasvattavat työttömyyttä ja maan kurjistumista, johon tulisi uutisoinnin pohjalta vastata ”maahanmuuttopolitiikkaa tai sosiaaliturvaa kiristämällä”.

Eriarvoistamisen aspekti hahmottuu toisinaan syyllistämisen diskurssin kanssa: artikkeleissa ilmennetään maahanmuuton mukanaan tuomia ”ongelmia”, eli huonoa taloudellista tilannetta, joka voidaan nähdä seurauksena päättäjien ja valtaapitävien toimista.

Puolustamisen diskurssi

Syyllistämisen diskurssin vastaparina voidaan pitää niin sanottua puolustamisen diskurssia. Kun syyllistämisen diskurssissa osoitellaan jotakin tahoa syyttävästi, asetutaan puolustavassa diskurssissa kirjaimellisesti puolustamaan kyseistä tahoa.

Puolustamisen diskurssissa oltiin selkeästi puolustuskannalla usein juuri syyllistämisen diskurssissa esiintyvien aiheiden osalta. Tässä diskurssissa ääneen pääsivät etenkin sosiaali- ja terveysalan viranomaiset ja muut viranomaistahot, poliitikot ja muut yhteiskunnan vallankäyttäjät ja -päättäjät.

Seuraava Iltalehden artikkeli on puolustamisen diskurssista hyvä esimerkki. Eräs Yleisradion taholla ensin annettu lausunto on muokattu Iltalehden uutistarpeisiin. Uutisessa kaksi asiantuntijaa, Turun yliopiston sosiaalipolitiikan professori ja Turun Ulkomaalaistoimiston johtava

sosiaalityöntekijä oikovat ”harhaluuloja” ja selventävät ”stereotyyppien taustoja”.

Maahanmuuttajien suuremmista sosiaaliturvaetuuksista julkaistujen uutisten myötä ”tyrmäävät yleiset harhaluulot maahanmuuttajista”. Tyylikeinoina käytetään vertailevaa kuvailua maahanmuuttajien ja kantasuomalaisen välillä.

”Asiantuntijat tyrmäävät yleisen käsityksen, että maahanmuuttaja saa parempaa sosiaaliturvaa kuin vastaavassa tilanteessa oleva suomalainen. Sosiaaliturvatuksien väärinkäyttöön voivat Ervastian mukaan syyllistyä yhtä lailla maahanmuuttajat kuin suomalaiset, mutta kaikkiaan kyseessä on pieni ongelma. Suurempi ongelma on se, etteivät ihmiset saa kaikkia tukia, joihin heillä on oikeus.” (IL 26.9.2013)

Maahanmuuttajien toimeentulorahoilla ostetuista lastenvaunuista syntyneen kohun nostanut ja asiaa moralisoinut kansanedustaja Kauma keräsi syksyn 2014 uutisen myötä myöhemmin myös maahanmuuttajia puolustavia puheenvuoroja aiheen osalta. ”Nyt ärähti sosiaalityöntekijä” -uutinen toi vahvoihin sanan käänneihin kuuluviin sosiaalityön asiantuntemuksen äänen.

”Itä-Helsingissä 7 vuotta sosiaalityötä tehneen työntekijän näkökulmasta keskustelu on ollut absurdi ja surullista. En ole koskaan työssäni kohdannut näitä kokoomusedustajan mainitsemia kulttuureja, joissa käytetyt lastenvaunut eivät kelpaisi, vaikka olen tavannut ihmisiä kymmenistä erilaisista taustoista. En ollut edes törmännyt lastenvaunuja koskeviin ennakkoluuloihin ja urbaaneihin legendoihin ennen viime viikkoa.” (IS 8.9.2014)

Lastenvaunukohussa puolustavia puheenvuoroja käyttivät myös muutamat muut sosiaalipalveluiden johtajat, jotka toivat esiin paitsi tosiasioita niin myös omia ”uskomuksiaan”. Nyt kannanottoja asiassa on kysytty myös niin kantasuomalaisilta kuin maahanmuuttajilta. Turvallinen tapa ilmaista kantansa keskustelujen keskipisteeseen nousseista aiheista on nimettömänä ja kasvottomana esiintyminen. Vain etunimensä toimittajien tietoon antanut kantaväestön edustaja ilmaisee asiansa näin:

”Olen itse ostanut vaunut omilla rahoillani enkä ole nostanut toimeentulotukea. -Kyllä heillä tuntuu

olevan usein aika uusia vaunuja. Kun meillä oli kumpikin vanhempi töissä, oli silti kova työ ostaa uudet vaunut. Kotihoidon tuella ollessa oli pakko ostaa käytetyt.” (IL 8.9.2014).

Asiaa kommentoi artikkelin lopussa myös Suomessa syntynyt nainen, jolla on juuret Pohjois-Irakissa. Maahanmuuttajan ääni ei siten varsinaisesti pääse lainkaan kuuluviin tämän paljon puhutun tapauksen kohdalla uutisoinnissa. Maahanmuuttajien asioista kirjoitettaessa äänessä ovat yleensäkin vain suomalaiset, eikä maahanmuuttajan omaa näkökulmaa ole suoraan tuotu lainkaan artikkeleihin.

”Suomessa syntyneellä Sharifilla on juuret Pohjois-Irakissa. Häntä Kauman lausunto loukkaa. - Olen itse ostanut vaunut omilla rahoillani enkä ole nostanut toimeentulotukea. On törkeää nostaa juuri maahanmuuttajat esille. Miksei puhuta kaikista toimeentulotuen saajista?” (IL 8.9.2014)

Iltalehden uutinen ”Maahanmuuttajille enemmän sossusta” esittelee puolestaan artikkelissaan Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden toimeentulotuen perusosat numeroina ja nostaa esiin Ylen Mot-ohjelman selvittämiä numerotietoja eri Euroopan maissa maksettavista sosiaalietuuksista. Puheenvuoron saa Helsingin kaupungin aikuissosiaalityön johtaja Leila Palviainen.

Retoriikan osalta on huomattavaa, että metaforien avulla voidaan lukija onnistua vakuuttamaan ilman moniulotteistakin argumentaatiota. Vakuuttavuutta voidaan puolestaan lisätä ääri-ilmaisujen avulla. Ääri-ilmaisuja ovat esimerkiksi sellaiset ilmaisut kuin joka kerta, ei koskaan, täysin ja ei mitään. (Jokinen 1999, 148–152.) Palviainen viittaa lakiin, jolloin hän saa puheelleen vakuuttavuutta viranomaisasemansa nojalla.

”Maahanmuuttajille maksetut satelliittiantennit Palviainen kiittää kaupunkilegendoina. - Täsmälleen samoilla perusteilla myönnetään tukea kantaväestölle ja maahanmuuttajille lukuun ottamatta pakolaisten vastaanottoa, Palviainen vakuuttaa. Hän korostaa, että perustuslain mukaan kaikki ovat samassa asemassa. Jos jollekin kantaväestöläiselle tai maahanmuuttajalle myönnetään esimerkiksi ajokortti, niin se on täysin samoin perustein. Ja ajokortti on äärimmäinen

poikkeustapaus. Taustalla ovat olleet esimerkiksi lastensuojelulliset syyt, tai on yritetty aktivoida työelämään.” (IL 15.1.2014).

Puolustamisen diskurssissa sosiaalitoimi ”vakuuttaa perusteiden olevan kaikille samat” ja sosiaalitoimen päälliköt ja johtajat ”korostavat huhujen olevan täyttää puppua”. Viranomaiset painottavat, että ”missään tapauksessa hoitokriteerit eivät muutu leväperäisemmiksi asiakkaan mukaan”. Viranomaisen äänellä pyritään myös rauhoittamaan lukijoita. Lausunnoilla pyritään hillitsemään mahdollisesti lukijakunnassa sillä hetkellä vallitsevia vääränlaisia mielikuvia, jotka ovat syntyneet aikaisemman uutisoinnin ja aiheesta nousseen keskustelun jälkeen.

”Kertomuksen mukaan asiakas on vaatinut itselleen kalliita kultaisia paikkoja kulttuurisista syistä, mikä on riittänyt perusteeksi sosiaalitoimiston virkailijalle. Lähteeksi mainitaan yksityisellä sektorilla työskentelevä hammashoitaja. Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen sosiaalisen ja taloudellisen tuen päällikkö Heidi Hällman vakuuttaa kertomuksen olevan täyttää puppua. -Välillä olen miettinyt, mistä tällaiset tarinat oikein lähtevät liikkeelle. Onko tällaisten juttujen keksiminen ihan oma viihteenlajinsa, Hällman ihmettelee.” (IL 12.1.2015)

Puolustamisen diskurssissa viranomaisten ääni rauhoittelee kanssa myös seuraavin sanankääntein: ”Selvitystyöt sosiaaliturvarahojen osalta ovat käynnistymässä”, ”todellisia lukuja ei vielä tiedetä”, mutta kerrotaan, että ”tilanne on hallinnassa” ja valtaapitävien tiedossa ja asioihin pyritään todennäköisesti puuttumaan.

Horsti puhuu tutkimuksessaan (2005,14) turvallisuushakuisesta diskurssista maahanmuuttajaväritteisessä lehtiutisoinnissa, jolloin tuotetaan tietynlaista rajaa ”meidän ja muiden” eli niin sanotusti vihollisen välille. Turvapaikanhakijat, pakolaiset ja muut siirtolaiset voidaan näin kuvata niin sanottuina epähenkilöinä, joka kasvattaa jo itsessään tietynlaisia mielikuvia lukijoissa.

Mediassa voidaan nähdä turvapaikanhakijat yksin sosiaalisena ongelmana ja siten saatetaan lietsoa niin sanottua moraalipaniikkia (Horsti 2005, 86). Tällaiselle moraalipaniikille on tavanomaista, että

jotkut ihmiset määritellään uhkaksi joillekin arvoille tai intresseille ja näin paniikista muodostuu puolestaan kampanja jonkinlaisen muutoksen puolesta. Tämän taas aiheuttaa sen, että lukijakunta saattaa huolestua. Tarvitaan viranomaisten ääntä ja johdattelua johonkin suuntaan.

Paniikit vetoavat ihmisiin, kun koetaan sosiaalisen järjestyksen hajoavan. Kun viranomaiset tai mielipidevaikuttajat reagoivat johonkin asiaan julkisesti, paniikki tämän myötävaikutuksella saattaa laimentua ja johtaa lopulta myös jonkinlaisiin muutoksiin (Horsti 2005, 86-87). Puolustamisen diskurssissa äänessä ovat myös sosiaalityöntekijät, jotka toimivat maahanmuuttajien äänitorvina ja puolustajana muun muassa syyskuussa 2014 Ilta-Sanomissa maahanmuuttajien toimeentulotuesta ja lastenvaunujen hankinnasta virinneen kiivashenkisen uutisoinnin tiimoilta oikein käsityksiä ja pyrkien muutamaa vääränlaisia mielikuvia.

Kun lehdissä puhutaan asioista, tapahtumista ja ihmisistä, luodaan jatkuvasti samalla luokkia. Kun asioita luokitellaan, palvelevat erilaiset luokat erilaisten päämäärien toteutumista. Mediauutisointi ja poliittinen kielenkäyttö hyödyntävät luokittelua vakuuttamisen keinonaan. (Jokinen 1999, 141–143). On selvää, että lehtiartikkeleissa haetaan totuudenmukainen vaikutelmaa, joka voidaan saada aikaan myös yksityiskohtaisilla kuvauksilla ja niiden sijoittamisella osaksi jotakin tapahtumaketjua. Lukija tekee puolestaan tulkintoja narratiivissa rakentuneen tulkintakehikon puitteissa, jolloin puhuja itse ei joudu selontekovelvolliseksi (Potter 1996, 162–166).

Suomalaisen ja maahanmuuttajan kohtaaminen

Syyllistämisen ja puolustamisen puheenvuorot näyttävät käyvän iltapäivälehdessä keskustelua toistensa kanssa. Väitteitä sosiaaliturvan varassa elämisestä nostetaan ensin otsikoihin ja uutisiin. Myöhemmin väitteitä kumotaan kokonaan, niitä selitellään tai perustellaan toisin.

Koska puolustuspuheenvuoro esitetään usein sivulauseessa, artikkelin lopussa tai tekstisisällön välissä, on mahdollista, että se hukkuu muun tekstin sisälle, toisin kuin syyllistämisen diskurssi, joka nostattaa yleensä myös näyttävämmät otsikot ja vaatii myös enemmän palstatilaa.

”Kokoomuksen kansanedustaja Kauma levitti haastattelussa tarinaa, jonka mukaan espoolainen maahanmuuttajaperhe oli vaatinut kulttuurisista syistä itselleen uusien lastenvaunujen hankkimista täydentävällä toimeentulotuella. Myöhemmin Espoon perhe- ja sosiaalipalvelujen johtaja kumosi väitteen. Hällman neuvo sosiaaliturvan epäileviä jakamista epäileviä kansalaisia kysymään asiasta viranomaisilta.” (IS 12.1.2015).

Maahanmuuttaja on aineistoni artikkeleissa usein syyllistävän diskurssin keskiössä, syyllistettynä. Puolustavan diskurssin keskiössä on sen sijaan suomalainen sosiaalialan viranomainen tai poliitikko, joka pyrkii oikaisemaan maahanmuuttajiin kohdistuvia syytöksiä.

6.2 Järjestelmän hyväksikäyttämisen ja tiedottamisen diskurssit

Järjestelmän hyväksikäyttämisen diskurssi

Myönteishenkisimpänä sosiaaliturvan varassa elämisen diskurssina aineistosta nousi esiin sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttämisen diskurssi. Tämän diskurssin sisällä sosiaaliturvalla elämisestä puhuu yleensä joku, joka tuntuu olevan varsin tyytyväinen omaan elämäntilanteeseensa ja senhetkiseen elämisen tasoonsa.

Artikkelin puhuja saattaa myös joissain tapauksissa muistella sosiaaliturvalla elämistä ”helppona” elämänvaiheena ja kertoa päässeensä myöhemmin vielä taloudellisesti paljon tyydyttävämpiin oloihin. Tämän diskurssin teksteissä ei tuoda esiin juurikaan mitään epäkohtia sosiaaliturvan varassa elämisestä. Kyse on usein hyvin arkikielisisistä sosiaaliturvaetuuksilla elämisen tyytyväisyystarinoista.

Sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttämisen diskurssissa nousivat esiin hyvin erilaiset tarinat sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäytöstä. Osaan tarinoista kytkeytyi myös rikollisuus ja väärinkäytöksiin perustuvat kuvaukset. Tarinoiden päähenkilöinä olivat niin *"kantasuomalaiset sossupummit"* kuin *"rikolliset maahanmuuttajat"*.

Tässä diskurssin lajissa sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttö nousee toiminnallisena funktiona ainakin jollakin tasolla esiin, ja se herättää välittömästi perustavan kysymyksen siitä, ketä varten sosiaaliturvaetuudet on lopulta tarkoitettu. Tutkimustietoon perustuvat näkemykset antavat pohjan

sille, että niin sanottujen vapaamatkustajien osuus kaikista sosiaaliturvaetuuksien käyttäjistä on kuitenkin vain hyvin pieni määrältään. Suurin osa elää siten sosiaaliturvan varassa vallitsevien olojen pakosta eikä vapaaehtoiselta pohjalta.

Sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttömahdollisuus nousee jatkuvasti esiin julkisessa keskustelussa ja se nousee esiin aineistostanikin hyvin erilaisissa tilanteissa. Viranomaistaholta kannetaan asiasta huolta ja kannanottonsa asiasta käytävään vuoropuheluun tuovat niin sosiaalityön alalla toimijat ja yhteiskunnan päättäjätahot, jotka nostavat esiin erilaisia keinoja mahdollisten aukkojen paikkaamiseksi. Puhutaan "kontrollista", "vastikkeellisuudesta", "tarveharkintaisuudesta" ja "tutkimustiedosta" ja "toimivasta sosiaalityöstä"

Sosiaalibarometrin (2013) tuloksien, Tampereen yliopiston laatiman Kunnallissalan kehittämissäätiön julkaiseman tutkimuksen (2011) ja useiden Kelan sosiaaliturvaa käsittelevien tutkimuksien mukaan sosiaalietuuksien alikäyttö on kuitenkin yleisempää kuin etuuksien ylikäyttö. Näiden tutkimusten valossa sosiaaliturvaetuuksien vääränlaista hyväksikäyttöä korostavat puheet ovat harhaanjohtavia. Suurimmaksi ongelmaksi nähdäänkin nousevan sen, että varsinaisesti sosiaaliturvaetuuksiin oikeutetut eivät osaa hakea heille kuuluvia etuuksia.

Sosiaaliturvaetuuksien alikäyttö ja etuuksien riittämätön taso voidaan nähdä tosiasiallisesti sosiaaliturvajärjestelmän hyväksi- tai väärinkäyttöä ongelmallisempänä asiana. Etuuksien suuruuksista puhuttaessa on huomionarvoista, että viimesijaista etuutta, eli toimeentulotukea, tarvitaan edelleen usein paikkaamaan ensisijaisten sosiaaliturvaetuuksien riittämättömyyttä (SOSTE 2013, 140)

Sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttämisen diskurssissa tuntuu olevan selkeän positiivinen lataus. On kuitenkin tärkeää huomata, että 2010-luvun Suomessa on ollut havaittavissa positiivishenkinen ns. ”slow life” -elämäntyyli, joka sekoittuu helposti syrjäytymisprosessiin, kun moni nuori kokee elävänsä hyvää ja rikasta elämää, vaikkei hänen elämänpiiriinsä kuuluisikaan perinteisiä työhön ja koulutukseen perustuvia arvoja (Ihalainen & Kettunen 2012, 101).

Ihmisen tulonlähde – etuus tai palkka – voi vaikuttaa yksilön tyytyväisyyteen ja samalla tulotasolla olevat henkilöt saattavat kokea tilanteensa hyvin eri tavoin. Sosiaaliturvan varassa elävä voi näin ajateltuna olla jopa tyytyväisempi omaan tulotasoonsa kuin yhtä paljon ansaitseva työssä käyvä henkilö. Ihmiset elävät todellisuudessa, jossa sisäiset tuntemukset ovat ristiriidassa ulkoisen todellisuuden kanssa. Kaikki voi riippua siitä, kuinka kukin arvottaa omaa elämäntilannettaan. Sama tila voi yhdelle merkitä kurjuutta ja toiselle kohtuullista, hyväksyttävää tasoa. (Kainulainen & Saari 2012, 25).

Sosiaaliturvan varassa elävä voi hyvinkin kokea toisaalta olevansa ”lusmu”, ”pummi” tai ”yliopisto-drop-out”, mutta hän kokee joka tapauksessa menevänsä elämässä eteenpäin yhteiskunnan ”siivellä”.

”Olin parikymppinen ylioppilas, sitten armeijasta päässyt lusmu, sitten yliopisto-drop-out, joka haaveili salaa kirjailijan urasta. Asuin Töölössä. Sen kauemmas keskustasta en suostunut. Yhteiskunta maksoi vuokrani, ruokani, keskikaljani, silmälasini ja sähköt. Jos matkustin raitiovaunulla, menin pummilla.” (IS 21.11.2013.)

Tämän luokan diskursseista voi löytyä huumoria ja itseironiaa. Kertojana artikkelissa on yleensä puhuja itse, joka tekee jonkinlaisia ”paljastuksia” omasta elämästään ja elämäntavastaan. Hyvä tuuli löytyy kevyistä ja rennoista sanavalinnoista sekä metaforista, joita kolumnityyppisessä artikkelissa käytetään. Symboliikaltakaan ei voi välttyä.

”Parikymppinen luulee tietävänsä kaiken, vaikkei tiedä vielä mitään. Käytin hyväkseni eteeni levitettyjä mahdollisuuksia eli erilaisia kaavakkeita, joilla oli mahdollisuus voittaa Kelan arpajaisista.” (IS 21.11.2013.)

Huovila (2002, 196-197) toteaa, että eräs sensaatiojournalismin piirteistä on uutisen henkilöiminen. Tällöin jokin henkilöön kohdistuva uutinen etsitään jollakin tavalla julkisuuden henkilöihin kuuluvan väestön joukosta. Aihe voi olla hyvin arkipäiväinen, mutta jollakin tavalla kiusallinen, jota julkisuuden henkilöt eivät välttämättä edes haluaisi saattaa suuren yleisön tietoon. Tavallisen

ihmisen sosiaaliturvan varassa eläminen ei olisi niin suuri uutinen kuin palkitun suursuosiota tällä hetkellä nauttivan kirjailijan aikaisemmasta elämästä ja sosiaaliturvan varassa elämisestä kertova artikkeli. Sensaatiojournalismin ydin löytyy myös usein paljastuksista ja eräänlaisista yllätyksistä, jotka antavat lukijoille mahdollisuuden tirkistellä julkisuuden henkilöiden yksityiselämää.

Yhden suurimmista uutisvirroista sosiaaliturvan varassa elämisen osalta viiden viime vuoden aikana on saanut aikaan verkkolehti Tuima.fi:ssä syksyllä 2013 julkaistu artikkeli sosiaaliturvan varassa elävästä Tatusta, minkä Ilta-Sanomat nosti omiin uutisotsikoihinsa. Tatu ”kehuu”, miten vain pelkkä työttömäksi ilmoittautuminen takaa täyden toimeentulon.

Työ on suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa hyvin tärkeässä asemassa, koska sen avulla ihmisen katsotaan kokevan itsensä hyödylliseksi ja osaksi yhteiskuntaa (Ihalainen & Kettunen 2012, 101). Tässä onkin huomionarvoista, että eräs tapa tehdä sensaatiojournalismia on ottaa esimerkiksi yleisesti hyväksytty normi, arvo tai periaate, jota vastaan joku yhteisön jäsen nousee, ja näin nostetaan aihe isosti otsikoihin (Huovila 2002, 196).

”Tatulle riittää sosiaalitoimiston tuki. Tatu saa kuukaudessa tukea vajaat 1100 euroa tekemättä juuri mitään. Tästä rahasta maksetaan Tatun Punavuoren yksiön asumiskulut. Vakituisten menojen jälkeen hänellä jää kuussa 400 euroa käteen. Tatu kehuu, miten pelkästään ilmoittautuminen työnhakijaksi takaa täyden toimeentulon. Tatu ei ole koskaan osallistunut sosiaalitoimiston järjestämään koulutukseen eikä ottanut vastaan työvoimatoimiston tarjoamaa työtä.” (IS 8.10.2013.)

Tatulle ”maksetaan asumiskulut”, joten hän voi vain olla ja ”nostaa täyttää toimeentuloa”. Tatu kertoo, kuinka vain pienellä vaivannäöllä tuki pysyy ennallaan, eikä rahan saamisen vastikkeeksi tarvitse tehdä kuitenkään mitään. Tatun tarina rakentaa sosiaaliturvan varassa elämisestä kuvaa helpposta elämästä. Kontrastien käyttäminen on vakuuttavaa retoriikkaa, jota myös tässä käytetään.

Tatun joutilaasta elämästä annetaan mahdollisimman positiivinen kuvaus ja vastavuoroisesti käänteispuolen vaihtoehtona nähdään tässä tapauksessa työvoimatoimistoin tarjoama työ tai

sosiaalitoimiston järjestämä koulutus, jonka ylle kankeaa negatiivisuutta. Esitettävää argumenttia voidaan tehdä vastaanotettavaksi käyttämällä havainnollistavia esimerkkejä ja erilaisia rinnastuksia, kuten Tatun elämää esiteltäessä on näin tehtykin. Vakuuttamisen keinoina toisto ja tautologia ovat yleisiä. Yleisesti käytetään retorisenä keinona myös tapaa, jolla kirjoittajan oma argumentti pyritään jo etukäteen suojaamaan varautumalla oletettuun vasta-argumenttiin. (Jokinen 1999, 152–155.)

Sosiaali- ja terveysministeriön toimeentulotuen asiakkuudesta vuonna 2010 tehdyssä tutkimuksessa (Kuivalainen 2013) korostetaan kuitenkin, että toimeentulotuella eläminen on yksi merkittävimmistä hyvän elämänlaadun riskitekijöistä. Elämänvaihe lisää todennäköisyyttä heikkoon fyysiseen, psyykkiseen ja ympäristölliseen elämänlaatuun ja se heikentää myös yleistä elämänlaadun kokemusta. Hyvinvoinnin ulottuvuuksina voidaan pitää elinoloja, työllisyyttä ja työoloja, toimeentuloa, sosiaalisia suhteita ja onnellisuutta. (Hannikainen-Ingman & Kuivalainen & Sallila 2013, 81).

Materiaalisen hyvinvoinnin tarkastelu Tatun tapauksessa jää artikkelissa kuitenkin pinnalliseksi: toimeentulovaikeuksia ja aineellisia puutteita tai puutteita asumistasossa tai -viihtyvyydessä ei tuoda uutisoinnissa lainkaan esiin. Terveyttä, sosiaalisia suhteita tai avun saamista läheisiltä tai itsensä toteuttamista tai elämän merkityksellisyyttä ei käsitellä, vaikka näiden seikkojen on sosiaali- ja terveysministeriön tutkimuksen (2010) mukaan nähty olevan hyvin tärkeitä toimeentulotuella elävän henkilön elämässä.

”Hän kertoo, miten yksi vuosi meni, ettei hän ollut missään yhteydessä toimistoon. Silti täysi tuki rapsahti tilille. Tatun mukaan pienellä vaivannäöllä tuki pysyy ennallaan. Välillä hän ilmoittautuu kurssille. Hän ei ole kuitenkaan kertaakaan mennyt kurssille. Sosiaalitoimistossa on katsottu, että kun ilmoittautuu kurssille, tukia ei tarvitse laskea. Välillä Tatu ilmoittautuu työnhakijaksi, mutta hän on tähän asti kieltäytynyt kaikista töistä.” (IS 8.10.2013.)

Tässä tyytyväisyyshenkisessä tekstissä ”rahan rapsahtamista” tilille ei voi estää. Tatu kertoo artikkelissa myös pieniä ”kikkoja”, kuinka ”tuet saadaan pysymään ennallaan pienellä vaivannäöllä”. Julkiseen keskusteluun nousee ajoittain uutisia tyytyväisistä sosiaalityöeläjästä, mutta Kelan tekemän tutkimuksen mukaan (Airio 2013, 58-59) tyytymättömyyttä ja rahallisten

etujen riittämättömyyttä sosiaaliturvan varassa elävistä kokee valtaosa.

Sosiaaliturvan hyväksikäyttämisen diskurssi nostaa keskustelujen keskiöön myös sen, tavoittavatko sosiaaliturva ja sosiaalipalvelut tarkoituksenmukaiset kohderyhmänsä vai hyötyvätkö järjestelmästä todennäköisemmin ne, jotka eivät sosiaalietuuksia tai -palveluja edes välttämättä tarvitsisi.

Sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttämisen diskurssi peilaa lukijakunnalle vahvasti ihmisten vääränlaista käytöstä ja nostaa esiin sosiaaliturvajärjestelmän aukkoja silloin, kun yhteiskunnan pelisääntöjä ei tunnuta haluavan tai osattavan noudattaa. Tämä puhuttelee lukijan oikeudentajua.

Iltapäivälehtien artikkelit muokkaavat osaltaan sosiaaliturvaan liittyvää ja tässä erityisesti sen väärinkäytöksiin liittyvää asennemaailmaa. Kun artikkeleissa esitellään tarkoituksellista sosiaaliturvan varassa elämistä ja nostetaan ilmaan epämääräisiä olettamuksia, joista on vaikea hahmottaa, millaista elämäntapaa tällaisilla sosiaaliturvan väärinkäytöksillä rahoitetaan, on selvää, että se koetaan epäoikeudenmukaisena ja moraalisesti tuomittavana käytöksenä.

Se, kokeeko lukija sitten artikkelin päähenkilön yhteiskunnan rattaista pudonneena "sossupummina" ja tuomitseeko hän sen täysin vai näkeekö hän tilanteessa mahdollisesti jotain hyväksyttävää, riippuu siitä, kokeeko lukija, että järjestelmän huijaaminen olisi jollakin tavalla oikeutettua. Sosiaaliturvajärjestelmän piirissä koetut epäoikeudenmukaisuudet ja tietynlainen kaltoinkohtelu voivat lisätä halukkuutta toimia yhteisten sääntöjen vastaisesti ja vähentää väärinkäytösten tuomittavuutta.

Sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttämisen diskurssia jatkavat myös rikollisuudesta kertovat artikkelit. Artikkeliteksteistä käy ilmi, että sosiaaliturvan varassa elävät ihmiset näyttävät syyllistyvän uutisten mukaan usein myös muuhun rikolliseen elämään sosiaaliturvaetuuksien väärinkäytösten lisäksi.

Rikostarinat ovat iltapäivälehtien uutisoinnissa usein rinnastettavissa myös niin sanottuihin sankaritarinoihin (Huovila 2002, 211), joissa on toimijoina usein kolme kovaa: roisto, uhri ja sankari. Näissä diskursseissa roisto rikkoo jonkin tasapainotilan, jonka jälkeen seuraa roiston eliminoiminen tilanteesta ja lopulta ollaan tilanteen uudelleen tasapainottamisessa ja järjestykseen

saattamisessa esimerkiksi lain keinoin.

”Fuengirolan asunnossa ryhdyttiin pyörittämään laajaa huumekuviota. Espanjasta hankittiin huumeeksi luokiteltuja lääkkeitä ja niitä tuotiin Suomeen. Talon terassilla kasvatettiin marihuanaa ja sitä kuskattiin Suomeen. Samaan aikaan perhe nosti Suomesta tuhansia euroja sosiaaliturkaa, mikä sittemmin toi tuomion petoksista.” (IS 19.11.2013.)

Sosiaaliturvan väärinkäytökset näyttäytyvät myös seuraavassa vangin tarinassa. Nuori mies nähdään artikkelissa roistona ja aikuissosiaalityön työntekijät pääsevät sankareiden asemaan saadessaan huijarin eliminoitua lisäselvityksien avulla epätasapainoon joutuneesta tilanteesta.

”Täyttä toimeentulotukea vankilassa ollessaan hakenut ja saanut 21-vuotias kuopiolaismies jatkaa vankilakierrettään. Vankilassa oleville toimeentulotukea voidaan maksaa vain 99 euroa kuussa, joten mies huijasi Kuopion kassasta 1 285 euroa. Teko tuli ilmi, kun aikuissosiaalityön työntekijät pysyivät mieheltä lisäselvityksiä.” (IS 14.1.2014.)

Myös seuraava tapahtuma, jossa tarinan toimija, kuten tässä tavallinen nuori toimentulotuen asiakas, tekee täysin häneen kenties ennalta mielletyn roolin vastaisia tekoja, on iltapäivälehdessä hyväksikäyttämisen diskurssin alueella yleinen (Huovila 2002, 213).

”20-vuotias laitto Huuto.nettiin ilmoituksen, jossa hän ilmoitti myyvänsä sosiaalitoimen hänelle huonekalujen hankintaa varten myöntämää 500 euron maksusitoumusta. ”Olen kuitenkin pieneen asuntooni ostanut jo kaiken tarvittavan ja näin haluaisinkin pistää rahat johonkin itselleni tällä hetkellä järkevämpään”, mies kertoi ilmoituksessa.” (IS 8.1.2014.)

Huijarivuokralaisten tarinat esittelevät sosiaaliturvan varassa eläviä väärinkäytöksiin tukeutuvan diskurssin kautta. Värikkäät ilmaiset miehestä, joka ”sumutti” jopa käräjäoikeutta, osoittavat sen, että tarinassa on fiktionaalisuutta, vaikka uutinen perustuisikin osin tosiasioihin, aivan kuten Fairclough (1997, 126) kuvailee usein sensaatiolehtien uutisissa olevan. ”Työttömäksi” hiljattain jäänyt tamperelaisnainen voidaan puolestaan nähdä kosolti myötätuntoa keräävänä sosiaaliturvan varassa elävän uhrina.

Sosiaaliturvan vääranlaisen hyväksikäyttämisen diskurssissa kielenkäyttö on usein juuri värikästä ja kuvailevaa. Uutisotsikko ”Veljekset huijasivat sossua, muttei mennyt ihan putkeen” (IS 21.8.2012) on kieleltään arkinen, puhekielenomainen. ”Sossu” nähdään uhrina ja ”huijariveljekset” sankareina, joiden toiminta osoittautui kuitenkin lopulta osaamattomaksi ja tarinan päähenkilöiden sankariviittoa voidaan vaihtaa rikollisten jäädessä kiinni.

Paul Johansson (2010, 70) on havainnut tutkimuksessaan, että rikosuutisointiin liittyvien diskurssien taustalta löytyy usein muun muassa julkisuuden tavoittelua. Rikoksien avulla halutaan päästä julkisuuteen ja saada tietynlaista mainetta ja kunniaa lehtien palstoilla. Sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttämisen diskurssissa moni vanha rikollinenkin nousee lehden etusivulle, joten portti julkisuuteen on tuolloin auki.

Sosiaaliturvaetuuksia hyväkseen käyttävistä suomalaisista kirjoitetaan myös seuraavassa esimerkissä, kun tarjotaan näkökulma suomalaisten sosiaaliturvaan ja -etuuksiin ulkomaalaislähteiden pohjalta. Ilta-Sanomat on huomioinut Suomen sosiaaliturvaa käsittelevää kirjoittelua esimerkiksi amerikkalaisessa lehdistössä. Ulkomaalaisien lehtilähteiden perusteella tehdyt artikkelit antavat suomalaisella sosiaaliturvan varassa elämisestä kuvan sellaisesta elämästä, joka on ”kadehtimisen arvoista” ja jota ”kannattaa tavoitella”. Artikkelit luo tavallaan myös kuvaa siitä, että sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttäminen olisi helppoa, huoletonta ja jopa suositeltavaa.

Artikkeli luo työttömän elämästä kepein sanankääntein hyvin ”autuaan kuvan” ja nostaa esiin myös sairaspäivärahojen turvin elävien ja hoitovapaalla olevien ”onnen päivät”. Mielikuvia työttömyydestä negatiivisesta asiana pyritään horjuttamaan, kun uutisoinnissa kehuaan ”työttömien asemaa” ja vakuuttavuuden lisäämiseksi esitetään lisäksi numerotietoja.

”Eikö työtä löydy? Älä huoli. Ansiosidonnaista työttömyyskorvausta voi nostaa 500 päivää, jonka jälkeen voi nostaa erillistä työmarkkinatukea, lehti lataa. Suomen julkisen terveydenhuollon kerrotaan olevan naurettavan halpaa. Sairaudesta johtuvan palkanmenetyksen korvaamista ja hoitovapaalle pääsyä ihmetellään yhtä lailla.” (IS 21.7.2013.)

Tiedottamisen diskurssi

Sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttämisen diskurssiin näyttää kiinteästi liittyvän niin sanottu tiedottamisen diskurssi, jonka nojalla pyritään määrätietoisesti esittämään eri lähteistä koottuja virallisia sosiaaliturvaa, sosiaaliturvaetuuksia ja niiden käytäntöihin liittyviä uutisia ja tuomaan asioita esiin mahdollisimman neutraalisti.

Tämän diskurssin artikkelit rakentuvat usein eri elimien antamien ohjeistusten ja lausuntojen pohjalta. Kyse voi olla Euroopan unionin linjauksista, tuomioistuinten päätöksistä, TE-toimiston, Kelan antamista tiedonannoista, Maahanmuuttoviraston antamista ohjeista tai raporteista, erilaisten kansainvälisten laitosten tai elinten ja säätiöiden julkaisuista ja/tai tutkimusraporteista ja monista muista viranomaislähteiksi luokiteltavista tahoista. Toisinaan jonkin elimen päätös tai sen antama lausunto voidaan esittää myös alan ammattilaisen tai viranomaisen suulla, jolloin asia saa edelleen lisää vakuuttavuuspohjaa.

Tiedottamisen diskurssi pyrkii nimensä mukaisesti jakamaan lukijakunnalle tietoa ja tiedottamaan asioista mahdollisimman neutraalisti. Tällaisia uutisia suomalaisista iltapäivälehdistä löytyy aineistosta kaikkein eniten. Uutisaiheita lainataan useista eri lähteistä (Yle, Helsingin Sanomat, maakunnalliset ja paikalliset sanomalehdet) ja muokataan iltapäivälehtiin tyyliään sopiviksi, eli asiat pyritään esittämään mahdollisimman lyhyesti. Kun kyseessä on verkkoaineisto, on mahdollista, että uutiset esitetään entistä lyhemässä muodossa verrattuna painettuihin versioihin.

Burr (2003, 2-9) toteaa, että tietoa ja sosiaalista toimintaa ei pidä erottaa toisistaan. Tästä syystä onkin tärkeää huomata, että sillä, mitä pidetään yleisesti totena, voi olla monenlaisia seurauksia toiminnalle. Näin ollen tieto sisältää vallan aspektin ja sitä voidaan pitää myös poliittisena kysymyksenä. Näistä lähtökohdista katsottuna on tärkeää huomata, että kaikilla tietoa jakavilla, kuten iltapäivälehdillä, on vastuu siitä, millaista tietoa ne lukijoilleen jakavat.

”Valtaosa suomalaisista uskoo nykymuotoisten sosiaaliturvien passivoivan ihmisiä, kertoo Ylen tutkimus. Vastaajista 56 prosenttia katsoi Suomen sosiaaliturvien johtavan siihen, että liian harva

ottaa vastuun omasta pärjäämisestään. Kanta näyttää olevan vankka useimmissa tuloluokissa.”
(IS 7.1.2014.)

Tiedottamisen diskurssissa on paljon numerotietoja ja tiedot perustuvat suurien instanssien - pääsääntöisesti Taloustutkimuksen - tekemiin tutkimuksiin. Tiedottamisen diskurssi nostaa esiin tosiasioita usein luettelomuodossa. Näissä uutisissa ei haastatella tavallisesti ketään, eikä äänessä ole mikään tietty viranomainen tai henkilö. Uutinen saattaa kuitenkin rakentua kokonaan jonkin viranomaistahon antamien ohjeiden pohjalle, kuten tämä lasten satunnaisia ansiotuloja ja toimeentulotukea käsittelevä lyhyt uutinen ja Euroopan unionin tuomioistuimen tiedonanto hieman jäljempänä.

”Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan perheen lasten satunnaiset ansiot eivät saa vähentää toimeentulotuen määrää. Ministeriö linjaa ohjeissaan, että vastaavina vähäisinä tuloina voidaan pitää myös kansalaisjärjestöjen, yritysten tai säätiöiden joulun aikaan antamia avustuksia yksin asuville tai lapsiperheille.” (IS 13.11.2013.)

”EU-maahanmuuttajalta voidaan evätä oikeus sosiaalitukiin, jos hänellä ei ole riittävästi omia varoja, linjaa Euroopan unionin tuomioistuin ratkaisussaan. Tukia ei tarvitse myöntää, jos EU-kansalaisen katsotaan muuttavan toiseen jäsenmaahan vain saadakseen sosiaaliavustusta.” (IL 11.11.2014)

Köyhyydestä kertovia artikkeleja löytyy aineistosta myös muutama ja ne ovat etupäässä tiedottavaa uutisointia maan köyhyyden tilasta. Ne perustavat uutisointinsa tilastoihin ja tutkimuksiin, joita uutisissa lainataan. Uutisessa lainataan esimerkiksi Eläketurvakeskuksen ja Palkansaajien tutkimuslaitoksen tutkijaa ja esitellään köyhyydestä tehtyä tutkimusta ja tilastoja tiedottamishakuisella tyylillä.

Teksteissä olevia lausumia voidaan vahvistaa, kun esitetään, että jokin korkea instanssi tai useampi taho on allekirjoittanut lausuman, jolloin asia ei enää vaikuta yksilöidysti jonkun omalta mielipiteeltä (Jokinen 1999, 138). Vakuuttavuutta artikkeleissa voidaan lisätä myös keinoilla, joiden avulla asiat saadaan näyttämään puhujista riippumatta tosilta. Äänessä olevan rooli ikään kuin

häivytetään esityksestä ja niin sanotut tosiasiat puhuvat tekstissä puolestaan. Tämä tapahtuu esimerkiksi passiivimuotoa käyttämällä, jolloin aktiivitekijä puuttuu ja syntyy sellainen vaikutelma, että asiat vain yksinkertaisesti tapahtuvat. (Potter 1996, 150.)

Luvut ovat tiedottavassa uutisoinnissa hyvin keskeisiä. Luvuilla todistetaan uutisissa yleensä tiedon paikkansapitävyydestä (Kalliokoski 1997, 84-86). Näin luodaan pohja luotettavuudelle ja niillä luodaan usein myös objektiivisuuden illuusio. Luvuilla rakennetaan vastakohta-asetelmia. Niiden nojalla saadaan aikaan jopa tieteellinen vaikutelma ja numeroilla voidaan lietsoa pahimmillaan jopa paniikkia (Blomqvist 1997, 136). Usein kuitenkin luvut saattavat jäädä hyvin irralleen muusta kontekstista eikä numerotietojen taustoja valoteta juurikaan syvemmin. Vakuuttamisen keinona kvantifointi voi olla sekä numeromuotoista että sanallisesti kuvailevaa määrien esiin tuomista. Asioiden esittäminen numeerisessa muodossa saa asiat näyttämään mitattavissa olevilta ja siten kaikin puolin ristiriidattomilta. (Juhila 1993, 168–172.)

”Tutkimuksessa köyhäksi katsottiin henkilöt, joiden tulot jäivät 60 prosenttiin mediaanitulosta. Tämä tarkoittaisi yksineläjällä runsaan 1100 euron nettotuloja kuukaudessa.– Jos esimerkiksi toimeentulotuella ja asumistuella elää, niin sen yli ei pääse. Suoniemen mukaan köyhyys itsessään lisää riskiä siihen, että pysyy köyhänä jatkossakin. – Jos on vuoden köyhä, se lisää köyhyysriskiä 10 prosenttia.” (IS 2.1.2014.)

Uutismedian vuosiseurannan pilottitutkimuksen mukaan (Saloniemi & Suikkanen 2006, 21) sosiaaliturvaan liittyviä kysymyksiä käsitellään tiedottavan uutisjournalismin aihepiireistä kaikkein vähiten. Ilta- ja aamulehdistä keräämässäni aineistossa puolestaan tiedottamaan pyrkivän diskurssin osuus on kaikkein suurin.

Tiedottamisen diskurssia on myös se, kun äänessä on sosiaaliturvasta tietävä alan asiantuntija, kuten seuraavassa artikkelissa Kainuun perhepalveluiden johtaja, joka valistaa lukijoita seuraavaan yleistävään tapaan. Artikkelin sisällä tapahtuu tiedottavassa diskurssissa usein toistoa, jolloin asia pyritään saamaan pysymään paremmin lukijoiden mielissä.

”Maahanmuuttajat eivät ole eri asemassa kantaväestön kanssa. Sen sijaan hän muistuttaa, että erilaiset tukikäytännöt asettavat eri puolilla maata asuvat eriarvoiseen asemaan.” (IL 7.9.2014)

Suomalaisen ja maahanmuuttajan kohtaaminen

Sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttämisen diskurssin keskiössä omina ryhminään esiintyneet tekijät, suomalainen ja maahanmuuttaja, kohtaavat taajaan tiedottamisen diskurssissa, kun sosiaaliturvan varassa elämistä käsitellään asiantuntijoiden lausumien ja asiantuntijatahojen antamien ohjeistusten valossa.

Tiedottamisen diskurssi on artikkeliaineistossa hyvin vahva luokka ja viranomaisten tiedottamisen diskurssissa kuuluu etenkin maahanmuuttajien sosiaaliturvaetuuden aiheet, jotka kohdistetaan selkeästi suomalaisille epäluuloisuutta, epätietoisuutta ja väärinkäsityksiä poistamaan ja edes jossain määrin hälventämään.

6.3 Byrokratialle alistamisen ja pelastamisen diskurssi

Byrokratialle alistamisen diskurssi

Aineistosta löytyi artikkeleja, joissa tavalliset ihmiset tunsivat olevansa täysin yksin keskellä sosiaaliturvakäytäntöjen sekavaa ahdinkoa ja lisäksi pahasti byrokratian loukussa. Diskurssissa oli myös paljon syytteleminen diskurssia sivuavia tekijöitä. Kyse on pienimuotoisista ”kamppailuista” ja ”taisteluista” viranomaisia vastaan ja ”byrokratian rattaissa” edeten. Sosiaaliturvajärjestelmän pirstaleisuus - etuuskien hakemisen monimutkaisuus - aiheuttaa sosiaaliturvaetuuksia hakevalle usein monenlaista selviteltävää. Tarvitaan hakemuksia, liitteitä ja lisäselvityksiä. Aineiston mukaan tiedotus ontuu: viranomaisten neuvontaa ja heidän osaamistaan arvostellaan.

Näissä artikkeleissa kuuluu epävarmuus ja hätä. Kamppailu sosiaaliturvaetuuskien saamisesta aiheuttaa ihmisissä stressiä ja epätietoisuutta. Lukijat voivat myötäelää sosiaaliturvaa hakevan ahdinkoa, kun artikkelin päähenkilö kertoo omasta kokemuksestaan. Kamppailut oikeuksista, palveluista ja etuuksista saavat artikkeleissa usein melkoiset mittasuhteet. Etuuskamppailun keskelle kuvataan yksinäinen hakija, joka ”metsästä” yhtä ainoaa lomaketta ”byrokratian

taipumattomissa rattaissa”.

Eräästä pitkästä ja monivaiheisesta työttömän henkilön Kelan kanssa käymästä taistelusta Ilta-Sanomat laati yksityiskohtaisen ja värikkäin ilmaisuin kirjoitetun uutisen, jonka se rakensi kokonaan Helsingin Sanomien mielipidepalstan kirjoituksen pohjalta. Nimeltä mainitsemattoman miehen mielipidekirjoitus oli saanut melkoiset mittasuhteet ja se oli muokattu iltapäivälehdessä uutisen muotoon.

”Yhtä ainoaa työnhakulomaketta piti metsästä te-toimistosta, Kelasta, ”ratkaisuyksiköstä”, Eures-verkostosta ja työttömyyskassasta, mies kertoo uskomattomasta kamppailusta Helsingin Sanomien mielipidepalstalla. Kaikki sai alkunsa, kun miehen piti hankkia ns. U2-lomake, jolla anotaan oikeutta muuttaa kolmeksi kuukaudeksi toiseen EU-maahan työnhakuun ja turvataan työttömyyspäivärahan saanti.” (IS 21.7.2014.)

Ajoitellen uutisesta on hankala erottaa, kuuluuko tekstissä asiasta kirjoittaneen miehen vai toimittajan oma ääni. Etuuskamppailuissa loppu voi olla hyvä tai huono. Se on usein kuitenkin jollakin tavalla yllätyksellinen.

Byrokratialle alistamisen diskurssin kautta löytyi artikkeleja, joissa erilaisien lakien, ohjeistusten ja viranomaisten saattamana sosiaaliturvan varassa elävä koki jollain tavalla joutuneensa alistumaan yhteiskunnan velvoitteille tai toimille. Kyse on kontrollista, jolla ihmisen elämää halutaan ohjata.

Byrokratialle alistamisen diskurssissa kuuluu usein päätösvaltaa käyttävien ääni. Tässä diskurssissa jokin auktoriteetti – yhteiskunnallinen vaikuttaja, poliitikko tai ylipäättään yhteiskunnassa korkeassa asemassa oleva – esittelee omia ratkaisuehdotuksiaan sosiaaliturvan varassa elämisestä esiin nousseisiin epäkohtiin. Uutisissa lainataan useita eri asiantuntijoita, jotka ovat maassamme valtaapitäviä auktoriteetteja. He voivat kommentoida ilmiötä jollain tavalla, mutta he eivät kuitenkaan ota vastuuta asioiden kulusta (Blomqvist 1997, 141).

”Tuilla elävä Tatu toimi lain puolesta oikein. Helsingin sosiaali- ja terveysviraston nuorten

palvelujen ja aikuissosiaalityön johtaja Leila Palviainen sanoo, että toimeentulohakemus on hyväksyttävä, jos hakemus on kunnossa. Sosiaalisessa mediassa on kuohuttanut tapaus, jossa 26-vuotias Tatu kertoi olevansa tyytyväinen elämäntapaansa, jonka rahoittaa täysin Kelasta ja sosiaalitoimistosta saamallaan tuilla.” (IS 14.10.2013.)

Vaikutusvaltaisessa asemassa olevat perustelevat uutisissa suuren yleisön taholla usein paheksuntaa aiheuttaneita tilanteita ja pyrkivät myös jakamaan puolueettomasti tietoa asioista. Sosiaaliturvan varassa eläminen voidaan nähdä ajoittain varsin ristiriitaisena. Larsenin ja Dejgaardin (2012, 4) tutkimuksessa nostetaan esiin median valtava voima siinä, mitä poliitikot ja muut valtaapitävät ajattelevat köyhistä ja sosiaaliturvalla elävistä ylipäätään. Tällä diskurssin lajilla on näin ollen valtavasti painoarvoa.

Retorisia vakuuttavuuden keinoja tarkasteltaessa voidaan havaita kaksi eri ryhmää. Yhtäältä on keinoja, jotka liittyvät väitteen esittäjään. Jos argumentin esittäjällä on kuulijakunnan luottamus, saa hän argumentoinnilleen helpommin kannatusta. Toisaalta on myös olemassa keinoja, jotka liittyvät esitettyyn argumenttiin. Tällöin retorisisilla keinoilla voidaan saada jokin asia näyttämään tosipohjaiselta tai muulla tavalla hyväksyttävältä tai kannatettavalta. (Jokinen 1999, 132–133.)

Argumentin vakuuttavuus kasvaa, kun etäännytetään argumentin esittäjän omat intressit varsinaisesta argumentista. Tällöin kirjoittaja voi saada lukijan luottamuksen tunnustamalla omat intressinsä tai vetoamalla omaan kokemukseensa. Kirjoittaja voi myös antaa kuvan pyyteettömyydestään, kun hän esittää omien intressiensä vastaisia tosiasioita muille. (Potter 1996, 123-127.)

Argumentin lausuja luokittelee itseään sen mukaan, mikä hänen kohdeyleisönsä on. Arvostetusta kategoriasta lausuttu puhe voi helpommin vakuuttaa kuin vähemmän arvostetusta kategoriasta lausuttu riippumatta puheen sisällöstä. Puhujan liittoutumisasteen säätelyllä on myös vaikutusta. Puhuja voi antaa vaikutelman argumentin välittäjänä, jolloin syntyy kuva viestin neutraalisuudesta ja voi näin välttää selityksenantovelvollisuuden kuulijakunnalle. (Potter 1996, 142–149.)

”Jättämällä säännöllisesti täydellisesti täytetyt hakemukset, kuten Tatu kertoi tekevänsä, voi siis käytännössä nostaa yhteiskunnan tukia liki loputtomiin. Se, että tarkoitettiin laki toimimaan niin, onkin sitten toinen juttu. - Voimme hylätä toimeentulotukihakemuksen kokonaan, jos hakemuksesta ei ilmene luotettavasti tulot ja menot. Mutta jos hakemus on kunnossa, niin joudumme myöntämään tuen tässä jutussa esitetyllä tavalla, Palviainen toteaa.” (IS 14.10.2013.)

Poliitikot tuovat byrokratialle alistavassa diskurssissa esiin omia katsantokantojaan ja mahdollisia parannusehdotuksiaan. Poliitikoilla on tapana ennustaa, ideoida ja kertoa omista olettamuksistaan. He yrittävät näin toimia yhdellä kertaa kaikkien sosiaaliturvan varassa elävien äänitorvena. Valtaapitävät nostavat esiin koko joukon keinoja, joilla järjestelmän epäkohtia voitaisiin kitkeä. Usein valtadiskurssi pyrkii oikaisemaan pääläellään olevan tilanteen koko kansan eduksi. Valtaapitävät osaavat artikkeleissa olla myötätuntoisia. He osaavat myös katsoa asioita sekä sosiaaliturvan varassa elävän että yhteiskunnassa muiden näkökulmasta. He esittävät toisinaan kritiikkiä ja voimakkailta kuulostavia ratkaisuehdotuksia ongelmatilanteisiin.

Valtaapitävät ja korkeissa viroissa olevat henkilöt ikään kuin pyrkivät rauhoittelemaan kansaa. Korostetaan, että *”tuella huvikseen eläjät”* ovat vain *”yksittäistapauksia”* ja *”suurin osa on oikeita tuen tarvisijoita”*. Tässä diskursseissa pyritään myös nostamaan esiin tosiseikkoja, joiden valossa tilanne tulisi nähdä ja esittämään ratkaisuja ikävien tosiseikkojen poistamiseksi.

”Helsingin apulaiskaupunginjohtaja Laura Rätty myöntää, että nykyisen lainsäädännön aikana on mahdollista elää yli tuhannella eurolla tekemättä juuri mitään. Tatum tapaiset tuilla huvikseen eläjät ovat yksittäistapauksia. Suurin osa on oikeita tuen tarvisijoita. Rätty sanoo lainsäädännöstä, että tukien muuttamisesta on tehty hankala ja byrokraattinen.- Jos pitää hakemuksen tiptop kunnossa, ei ole suurtakaan riskiä siitä, että toimeentulotukea alennutaan, Rätty sanoo. Lainsäädännön mukaan tukea voidaan alentaa kahdeksi kuukaudeksi. Tukien alentaminen edellyttää yhteistä tapaamista ja suunnitelman tekoa yhdessä ammattilaisen kanssa. - Jos toimeentulon saaja ei tule tapaamiseen, tukea ei voida alentaa, Rätty kertoo. Rädyn mielestä yksi ratkaisu epäkohtaan voisi olla tuen jonkinlainen muuttaminen vastikkeelliseksi.” (IS 8.10.2013.)

Tässä diskurssissa nousee esiin myös kansanedustajien huolestuminen toimeentulotukea hakevista

nuorista, joille jaetaan taloudellista apua mutta, joita ei tavata koskaan. Valtaapitävät hakevat sosiaalityön uudistamiselle mahdollisuuksia omien mielipiteidensä kautta.

Byrokratialle alistamisen diskurssissa nousee usein myös oikeudenmukaisuuden aspekti: mikä ihmisten mielestä on oikeudenmukaista ja mikä toisaalta väärin. Sosiaaliturvan varassa elämisen suhteen mielipiteitä on kahdensuuntaisia. Toisinaan epäillään, ettei yhteiskunnassa voi saada minkäänlaisia etuuksia, vaikka osallistuttaisiin sosiaaliturvan rahoitukseen suoraan itse vakuutusmaksujen ja tulo- ja kulutusverojen kautta. Sosiaaliturvaa pidetään vain köyhyyden lievittäjänä taloudellisesti hankalassa elämäntilanteessa. (Hiilamo, Niemelä, Pykälä, Riihelä & Vanne 2012, 43). Sosiaaliturvan varassa elävää saatetaan pitää ”*toisten verorahoilla eläjänä*”. Näin ollen laiskottelemaan pyrkivää ihmistä ja joutilasta elämäntapaa paheksutaan.

”Toisten mielestä nuori mies laiskottelee. Toisten mielestä Tatua ei kannata kadehtia, koska hänelle jää käteen rahaa noin 400 euroa kuukaudessa eli satanen viikossa. Aihe puhuttaa myös työttömiä, jotka toivovat, ettei kaikkia työttömiä pidettäisi kotona makoilijoina.” (IS 9.10.2013.)

Nimettömiksi jäävät nimimerkin suojista puhuvat Ilta-Sanomien lukijat tuovat esiin artikkelissa omia mielipiteitään sosiaaliturvan varassa elämisestä. On tärkeää huomata, että Internetin myötä yleistynyt verkkojulkisuus on oma julkisuuden ulottuvuutensa (Kuutti 2008, 11-12.) Tällainen verkkojournalismi sävyttää myös näyttävästi Ilta-Sanomien uutisointia.

Eniten yleisöä keränneille artikkeleille jatketta haetaan usein erilaisilta verkkolehtien itsensä ylläpitämiltä keskustelupalstoilta, joiden teksteistä kootaan myöhemmin uusia uutisia. Verkkolehtien ylläpitämät keskustelupalstat mahdollistavat eri asioista käytävien uutisaiheiden jälkipelin. Verkkolehtien keskustelujen kautta toimittajat ammentavat myös aineistoa juttuihinsa ja myös jokainen verkossa viestijä saa mahdollisuuden olla toimittaja.

Kuutti huomauttaa (2008, 12), että verkossa toimivilla kansalaisjournalisteilla ei ole kuitenkaan välttämättä tarkkaa käsitystä julkistamisen eettisistä tai juridisista rajoituksista. On merkillepantavaa, että nimettömät kommentit eri uutisaiheisiin voivat syödä pohjaa uutisten

luotettavuudelta. Joissakin teksteissä kuultaa kansalaisten ylpeys siitä, mitä on onnistuttu yhteiskunnalta saamaan – ja olisi saatu jopa enemmänkin - mutta rehellisyyden nimissä on otettu kuitenkin vastaan vain se, mitä on tosiasiaassa tarvittu.

"Tyttäreni on ollut työttömänä 1,5 vuotta. Hänellä on omistusasunto josta maksanut lainan lyhennyksiä jatkuvasti. Saa täyden työttömyyskorvauksen noin 700 euroa kuussa käteen. Hän myi kaiken muun paitsi asuntonsa pystyäkseen maksamaan lainanlyhennykset. Kaverit neuvoivat menemään sossuun pyytämään rahaa, kun hammaslääkäriin ei enää ollut rahaa itsellä eikä meillä vanhassa kotona. Sossu maksoi hammaslääkärikulut 450 euroa, ehkäisykapselit ja niiden laitto noin 200 euroa, puhelin 27 euroa, sähkö 95 euroa ja vesi 35 euroa, laskun. Lisäksi tulee 250 euroa asumistukea. Olisi saanut vielä maksusitoumuksen ruokaan ja vaatteisiin. Tyttäreni kuitenkin sanoi, että ruokaa saa kotoa ja vaatteita ei tarvitse. Yhteiskunta maksoi yli 1 700 euroa kuukaudessa ja olisi vielä muutama satasen antanut ruokarahaa ja vaatteita". (IS 9.10.2013.)

Byrokratialle alistavassa diskurssissa ”kunnon kansalainen” sanoo suorat sanat sosiaalityöillä elämisestä ja antaa lausuntonsa ”elämäntavallaan revittelevästä kaverista”. Paitsi valtaapitävillä niin myös kaikilla kansalaisilla on sosiaaliturvalla elämisen osalta suoria parannusehdotuksia, joita nostetaan artikkeleissa esiin. On huomionarvoista, että sensaatiohakuiseksi lehdeksi luokiteltavasta iltapäivälehdestä tiedottamaan pyrkivistä artikkeleistakin voi löytyä selkeitä byrokratialle alistamiseen pyrkiviä aineksia.

Pelastamisen diskurssi

Pelastamisen diskurssiin luokiteltavia artikkeleja löytyi vain muutama, mutta ne nousivat kuitenkin selkeästi omaksi kokonaisuudekseen. Artikkelit olivat tyyliltään muista teksteistä selkeästi poikkeavia, yllätyksellisiä selviytymistarinoita, joissa jollain lailla umpikujassa oleva, sosiaaliturvan varassa elävä henkilö koki ihmeitä tekevän käänteen elämässään ja pääsi lopulta yleensä jaloilleen jonkun elämään yllättäen saapuneen ”pelastajan” ansiosta. Pelastajan roolissa oli useimmiten toinen tavallinen kansalainen tai viranomainen.

Kyse on tietynlaisista yllätyksellisistä, ahdingollisista tilanteista pelastumisista tai jostakin

käänteentekevästä ihmeestä, joka tapahtuu sosiaaliturvan varassa elävän elämässä. Se voi olla äkillinen tilanne, joka kääntää artikkelin päähenkilön maailman kokonaan pääläelleen. Näissä artikkeleissa tyypillistä on se, että tarinan kertojajenkilö.

Olen valinnut tämän diskurssin byrokratialle alistavan diskurssin vastinpariksi, koska useimmiten byrokratialle alistamisen diskurssi voidaan nähdä loputtomana kamppailuna, jossa ei ole nähtävissä välttämättä lainkaan loppua, ja sen sijaan pelastamisen diskurssissa byrokratia on vahvasti läsnä, mutta pelastumistarinoissa on usein uskomaton loppu, jota lukijakin suorastaan hätkähtää, ja se, mikä on huomattavaa, tarinan loppu on yleensä onnellinen.

Perinteistä negatiivishakuista uutiskäsitystä horjuttavilla ”ihmetarinoilla” pyritään tuomaan iloisen arjen makua journalismiin. (Uskali 2002, 38). Kun karenssin pelon lamauttama työtön työnhakija selviytyy byrokratian rasittamasta tilanteesta ja ”pelastuu” saatuaan yllättävän rahalahjoituksen ja päästyään koulutukseen, työttömän elämässä on jälleen toivoa.

”Työvoimatoimisto kehotti hakemaan lainaa kurssitukseen toisella paikkakunnalla. Mika Rannalla oli vain viime viikko aikaa pohtia, ottaako lainaa, hakeako apua sosiaalitoimistosta vai joutuako karenssiin. Maanantaina hänen oli määrä lähteä työvoimakoulutukseen, mutta rahaa kulkemiseen ja asumiseen toisella paikkakunnalla ei ollut. Koulutuksesta kieltäytyminen voi tarkoittaa työttömyyspäivärahojen menettämistä määrääjäksi eli karenssin. Ranta jäi työttömäksi joulukuun 21. päivä. - Lopputilin ja veronpalautuksen ansiosta olen jotenkuten selvinnyt, mutta kaikki laskut ovat rästissä. Nyt pitäisi lähteä kuljetusalan kartoitus -kurssille viideksi päiväksi, mutta kun ei ole rahaa matkustaa kotoa Kemistä Rovaniemelle, Ranta kertoi viime viikolla.” (IS 25.2.2014.)

Tarinalla on lopulta yllättävä loppu, joka kääntää tilanteen päähenkilön eduksi. Tuntematon henkilö kääntää pahan hyväksi. Tunteet ja niihin vetoaminen on yksi yleinen iltapäivälehtien myyntikeino (Huovila 2002, 214), kuten näidenkin kuvauksien kohdalla nähdään. Lukijoiden tunteet pyritään nostamaan vahvasti esiin, kun ”tuntemattomat hyväntekijät pelastavat köyhän miehen elämän karenssilta”.

Ihmetarinoiden hyväntekijät ja sankarit ovatkin usein nimettömiä ja kasvottomia henkilöitä, jotka nostavat köyhien, sairaiden, hankalissa tilanteissa olevien sosiaalityöläisten elämän kovienkin taisteluiden keskeltä vahvasti uuteen nousuun.

Suomalaisen ja maahanmuuttajan kohtaaminen

Byrokratialle alistamisen diskurssi ja pelastamisen diskurssi ovat aineistossa ainoa vastinpari, jonka sisällä maahanmuuttaja ja suomalainen eivät kohdanneet eivätkä kommunikoineet juuri missään määrin. Katkerat sosiaaliturvaetuuksista käytävät kamppailut tuntuvat aineiston mukaan koskettavan ainoastaan suomalaisia.

Kontrollista kiinni pitävät viranomaiset tuntuvat aineiston valossa alistavan byrokratialle vain sosiaaliturvan varassa elävän kantaväestön, joka pyörii usein yksityiskohtaisienkin kuvausten myötä turhautuneina virastokierteessä ja kulkee tilanteessaan alistettuna viranomaisten talutusnuorassa. On Voidaan olettaa, että vieraan kielen ja kulttuurierojen keskellä maahanmuuttajat tuskin pystyvät välttämään kosketusta byrokratian kanssa, mutta heidän etuuskamppailuistaan ei iltapäivälehtien sivuilta voi lukea, ja tämä jättää vaikutelman, ettei kireä byrokratia kosketa maahanmuuttajia lainkaan.

Yhtä lailla myös pelastamisen diskurssi nostaa esiin pelkästään kantasuomalaisen – jollakin tavalla syrjäytyneen tai umpikujaan ajautuneen ”etuksistaan taistelevan” – jonka ahdinko saa tarinoissa onnellisen lopun.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen mukaan (Hannikainen-Ingman & Kuivalainen & Sallila 2013, 81) sosiaaliturvan varassa elävät ihmiset edustavat yhteiskunnan pienituloisimpia ja tukia myönnetään niille, joilla ei ole palkkatyöstä saatavia tuloja tai tulot eivät muuten riitä yhteiskunnassa välttämättömiksi katsottaviin menoihin. Toimeentulotukiasiakkuudessa oleminen, huono-osaisuus, köyhyys ja syrjäytyminen ovat usein yhteydessä toisiinsa, mutta niiden väliset yhteydet eivät ole yksiselitteisiä.

Uutismedian vuosiseurannan tutkimus (2006) kertoo, että Helsingin Sanomien etusivulle oli vuonna

2006 päässyt vain pari sosiaaliturvan aihepiiriin kuuluvaa juttua ja iltapäivälehtien etusivuilta kyseiset aihepiirit puuttuivat kokonaan (2006, 27). Tutkielmani aineistossa sosiaaliturvaetuksilla elämistä käsittelevien aiheiden ja uutisoinnin määrä sekä iltapäivälehtien etusivulle päätyneet otsikot antavat olettaa, että sosiaaliturvan aihepiiri on ainakin suomalaisen iltapäivälehdistön taholla suositumpi kahtena viime vuonna kuin se on ollut vuosina 1996-2010, jolloin tutkimuksessa tarkasteltiin sosiaaliturvan aihepiirin yleistä kehitystä lehdistössä (Suikkanen & Syrjälä 2010, 23.)

Tutkielmassani selvitin pääosin diskurssianalyttisin keinoin, mitä sosiaaliturvan varassa elämisestä nousee esiin iltapäivälehtien artikkeleissa vuosina 2010-2015. Täydensin tuloksiani retorisisilla huomioilla. Ajatuksenani on herättää tutkielmani aiheen kautta keskustelua siitä, millaiset mielikuvat sosiaaliturvan varassa elämisestä yhteiskunnassamme vallitsevat iltapäivälehtien näkökulmasta katsottuna ja sen rakentamassa julkisessa diskurssissa. Analyysini tulokset ilmentävät, ettei iltapäivälehdien rakentama kuva sosiaaliturvan varassa elämisestä on hyvin moniulotteinen.

Pyrin tutkimuksessani saamaan selville myös sen, kuinka maahanmuuttajat ja kantaväestö kohtaavat sosiaaliturvan varassa elämistä käsittelevissä diskursseissa. Iltapäivälehtijournalismi rakentaa osaltaan erilaisuutta asettamalla vastakkain ”meidät” ja ”muut”. Vastakkainasettelut korostavat erilaisuutta ja eriarvoisuutta samankaltaisuuden ja samanarvoisuuden sijaan. Maahanmuuttajat nähdään artikkeleissa usein ongelmina ja uhkina. Maahanmuuton nähdään niin ikään luovan ongelmatilanteita ja näin vaietaan mahdollisista taustoista.

Sosiaaliturvalla elämiseen liittyviä diskursseja ja kantasuomalaisten ja maahanmuuttajien kohtaamista näissä ympäristöissä tarkastellessani oli mielenkiintoista pohtia myös eri diskurssien välistä suhdetta, eli sitä, mitkä diskurssit tuntuvat olevan aineistossa vahvimpia ja mitä puolestaan tunnutaan vähäteltävän tai mistä vaietaan kokonaan. Iltapäivälehdissä toisistaan mittaa näyttävät ottavan vahvasti diskurssit, jotka liittyvät yleisesti sosiaaliturvan ehtojen tiukentamiseen, maahanmuuttopolitiikan kiristämisen tarpeeseen ja maahanmuuttajien työllistämisen tarpeeseen.

Aineistoa käsitellessäni panin heti merkille, että sosiaaliturvan varassa elämistä käsittelevissä teksteissä toimijoina on selkeästi nostettu esiin kaksi erilaista toimijaryhmää: kantasuomalaiset ja maahanmuuttajat. Näin ollen oli perusteltua tarkastella kohtaamisia eri diskursseissa juuri näiden subjektien välillä. Äänessä olivat ja kannanottonsa saivat julki artikkeleissa usein vain suomalaiset.

Tämä tapahtui myös silloin, kun aiheesta käsiteltiin maahanmuuttajia.

Vastinparien välillä oleva ristiveto iltapäivälehtien sosiaaliturvalla elämistä käsittelevissä artikkeleissa on tulosten kohdalla ilmeinen. Artikkelit voitiin siten kategorisoida hyvin juuri vastinparien kautta. Sosiaaliturvan varassa elävää kuvattiin artikkeleissa hyvin moniulotteisesti: rikollisena, laiskana, keinottelevana, nöyryytettynä, alistettuna, hyväksikäyttävänä, umpikujaan ajautuneena ja syrjäytyneenä. Viranomaistahoja ja tai muuten vaikutusvaltaansa käyttäviä tahoja, kuten poliitikkoja, kuvattiin aineistossa puolestaan sankareina, tiedonvälittäjinä, opastajina, yhteiskunnan ojentajina, ihmisten alistajina, umpikujaan päätyneiden pelastajina ja hyväntekijöinä.

On huomattavaa, että sosiaaliturvaa säätelevät normit ja lain tarjoama viranomaisuus. Tutkielmani aineistossa ovat äänessä kaikissa diskurssin lajeissa myös sosiaalialan viranomaiset, joilla on virkaan liittyvää vastuuta ja oikeuksia. Sosiaalialan viranomaisten diskursseja ohjaavat lait ja säännöt. Artikkeleissa puhuja toimii siten alan ohjeiden ja sääntöjen mukaisesti ja tuo keskusteluun asiantuntijan äänen ja tiedottavaan diskurssiin nojaavaa tietämystään. Jos alan asiantuntija puhuisikin toisin, tämä voitaisiin nähdä virkavirheenä.

Viranomainen tai valtaa muuten käyttävät tahot, kuten poliittiset vaikuttajat, esiintyvät aineistossa ajoittain hyväntekijöinä ja ajoittain pahoina. Hyvän ja pahan aspektit keskustelevat diskursseissa taajaan: on sankareita ja häviäjiä ja rikollisia ja kurinpitäjiä. On myös hyviä viranomaisia ja pahoja viranomaisia.

Aineistosta löytyi ”hukkuvia”, jotka olivat umpikujaan ajautuneita, jotka vajoavat tapahtumasarjojen päätteeksi umpikujaan tuntumatta löytävän ulospääsyä tilanteestaan. On kuitenkin myös pelastajia, jotka nostavat näitä hukkuvia ylös: ojentavat hukkuvalle viimeisen ”oljenkorren”. He saattavat pelastaa sosiaalisesti raskauttavassa tilanteessa olevan joulun hyvillä teoillaan.

Vastinpareja analysoidessani vertasin samaan aiheeseen pohjautuvia artikkeleja, jotka tuntuvat toimivan vuorovaikutuksessa tietyllä tavalla toisesta – vastakkaisesta – aspektista kirjoitettujen artikkelien kanssa.

Analyysin pohjalta keskeistä on, että sosiaaliturvalla elämisessä keskeisintä vuoropuhelua käyvät syyllistämisen ja puolustamisen diskurssi, joista on muotoutunut sosiaaliturvasta kirjoittamisen

tärkeä vastinpari. Aineistossa esiintyvät vahvasti myös sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttämisen ja tiedottamisen diskurssi sekä byrokratialle alistamisen ja pelastamisen diskurssi.

Sosiaaliturvalla elämistä kuvaavat näkökulmat nousevat vastinparien hahmottamista diskursseista: Sosiaaliturvalla eläjää puolustetaan ja häntä syytetään, häntä pidetään järjestelmää jollakin tavalla hyväksi käytettävänä. Sosiaaliturvajärjestelmästä ja etuuksista ja erikseen maahanmuuttajan sosiaaliturvasta tiedotetaan väärinkäsitysten oikaisemiseksi ja yleisen tietoisuuden lisäämiseksi. Sosiaaliturvan varassa eläminen nähdään myös byrokratialle alistumisena ja kontrollina. Viranomaiset pyrkivät suunnittelemaan, ohjaamaan ja tarttumaan epäkohtiin.

Oli huomattavaa, että näistä kaikki muut diskurssilajit käsittelivät artikkeleissaan sekä maahanmuuttajaa että kantasuomalaista toimijoina paitsi etuuksista kamppailemisen diskursseista, byrokratialle alistamisen diskursseista ja pelastamisen diskursseista maahanmuuttajasisältöiset diskurssi puuttuivat kokonaan. Mielikuvat sosiaaliturvan varassa elämisestä yhteiskunnassamme rakentuvat siten iltapäivälehtien artikkeleissa näiden diskurssien varaan.

Pyrin kartoittamaan tutkimuksessani myös sitä, kuka teksteissä on äänessä. Koko aineistoa tarkastellessani sosiaaliturvan varassa elävän äänitorvena oli useimmiten suomalainen. Maahanmuuttaja pääsi ääneen ainoastaan sivulauseessa. Sen sijaan sosiaalityön alalla toimivien ääni, kuten sosiaalityöntekijän ääni kuuluu aineistossa varsin kohtuullisesti, etenkin puolustamisen diskurssissa. Poliitikot saavat sosiaaliturva-aihetta käsiteltäessä myös runsaasti palstatilaa.

Sosiaalityön ala puolustautuu iltapäivälehtien rakentamaa tematiikkaa vastaan siten, että äänenkäyttäjänä ovat niin sosiaalityöntekijät kuin valtaapitävät sosiaali- ja terveystalouden vaikuttajat. Puheenaiheena olleen ”uutispommin” jälkeen keskustelussa ovat olleet tiiviisti mukana niin sosiaalityöntekijät kuin sosiaalitoimen johtajatkin.

Tutkielmani artikkeliaineiston jaoin diskursseittain tekstin funktion mukaisesti teemoihin. Teemat rakensin hahmottelemieni aihepiirien pohjalta. Kaikista kattavimmaksi aihepiiriksi nousivat tiedottamisen diskurssit. Tiedottamisen diskurssien kautta pyrkimyksenä oli jakaa tietoa sosiaaliturvalla elämisen osalta. Kyse on usein toisista julkaisuista lainatuista ja iltapäivälehtien omaan käyttöön referoituista uutisista, joissa pääosassa olivat tutkimuksiin perustuvat numerotiedot, suurien julkisten laitosten päätökset ja sieltä annetut ohjeet.

Oikeudenmukaisuuden teema nousi esiin useassakin diskurssin lajissa, muun muassa rikollisuuteen painottuvassa diskurssissa. Tämä diskurssin laji nosti esiin paitsi sankareita ja uhreja niin toisaalta myös syrjäytyneitä ja selviytyjiä. Rikollisuuden ohella esiin tuli valtahakuinen tekstityyppi, josta löytyi byrokratialle alistava diskurssi. Valta ja oikeudenmukaisuus näyttäytyivät teemoina myös varsin läheisesti päällekkäisinä. Päättäjät paitsi nostivat artikkeleissa esiin epäkohtia ja parannusehdotuksia tilanteiden korjaamiseksi, niin he myös toivat esiin mielipiteitään epäkohdista, jotka olivat nousseet vahvasti suuren yleisön tietoisuuteen. Ääntä käyttivät toisinaan myös ”kunnon” kansalaiset, jotka suuntasivat sanomaansa paitsi päättäjille, niin myös sosiaaliturvaetuuksia käyttäville, eli ”pummeille” ja ”yhteiskunnan eläiteille”.

Pelastamisen ja sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttämisen diskurssi näkyi aineistossa vahvasti. On huomionarvoista, että nämä sensaatiojournalismin piirteitä eniten ruokkivat yllätyksellisiltä ja tyytyväisyysävytteisiltä vaikuttaneet diskurssit artikkeleineen nousivat uutisotsikoihin vahvemmin ja tuntuvat aiheuttavan laajimmin lukijoiden keskuudessa vuoropuhelua ja jälkiuutisointia verkkolehden sivuilla sekä erilaisilla asiaan liittyvillä verkkolehden keskustelupalstoilla.

Sosiaaliturvan tarvetta ja sosiaaliturvalla elämisen vaiheita voi ilmetä hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. Helne (2002,73) nostaa syrjäytymistä ja huono-osaisuutta käsittelevässä tutkimuksessaan esiin ihmisryhmiä, jotka löytyvät usein myös sosiaalityöllä elämistä käsittelevien artikkelien taustalta. Näihin ryhmiin kuuluu työttömiä, pätkätyöläisiä, päihdeongelmaisia, huumeiden käyttäjiä, rikollisia, vankeja, asunnottomia, köyhiä, toimeentulotuen saajia, yksinhuoltajia, maahanmuuttajia, etnisiin vähemmistöihin kuuluvia ja sairaita.

Monessa aineistoon kuuluvassa artikkelissa oli runsaasti aineksia useammastakin aihepiiristä. Tutkielmani aineistossa puhtaasti tiedottamaan pyrkiviä artikkeleita oli määrällisesti eniten. Iltapäivälehdessä korostuu kuitenkin myös tälle lehtityypille luonteenomainen sensaatiohakuisuus, jota ilmennetään rikosuutisilla, yllätyksellisyyteen pyrkivillä toimeentuloa käsittelevillä uutisilla, maahanmuuttajiin liittyvillä ”paljastusuutisilla” sekä ihmisten moraalikäsitteitä koskettavilla diskursseilla.

Sosiaaliturvalla eläminen aiheena oli esillä hyvinkin erilaisissa artikkeleissa ja tämä osaltaan myös hankaloitti mukaan tutkielmaan otettavien artikkelien kokoamista. Tutkielmassani oli kuitenkin yksi selkeästi rajattu kysymys, josta pyrin pitämään kiinni tutkielmani alusta loppuun ja pitämään näin prosessin koossa. Sosiaaliturvan varassa eläville pyrittiin antamaan monessa uutisessa kasvot ja muutama tapaus tuotiin hyvin lähelle lukijoita. Sosiaaliturvalla eläviä haluttiin tarkastella yksilöinä haastattelujen kautta. Tietynlainen inhimillisuus löytyi monestakin artikkelista. Tekstit oli rakennettu niin tunteista kuin tiedosta.

Hyvin yleisesti sosiaaliturvalla elävät tuotiin artikkeleissa kuitenkin esiin yhteiskunnallisena rasiiteena valtaapitävien puheenvuorojen kautta. Asioiden tilasta nousi näin uutisoinnin kautta esiin suoranaisia uhkakuvia, jotka tuntuivat vaativan viranomaisilta lähestulkoon jonkinasteista suojelua ja pikaista päätöksentekoa yhteiskuntamme kunnossa pitämiseksi.

Toisaalta oli kiinnostavaa havaita, että asioista kirjoitettiin yhtä lailla sekä viranomaisten että sosiaaliturvan varassa elävien ääntä käyttämällä ja nämä kaksi maailmaa – valtaapitävät ja sosiaaliturvan varassa elävät – näyttivät artikkelien kautta ikään kuin käyvän vuoropuhelua toinen toistensa kanssa. Artikkelien tyyli oli kuitenkin varsin erilaista ja tekstit olivat myös sävyltään toisistaan poikkeavia. Silmiinpistävää oli huomata, että vaikka vuoropuhelua viranomaisten ja kansalaisten välillä käytiin, ei maahanmuuttajien itsensä ääntä kuulunut vuoropuhelussa juurikaan.

Valtaosassa sosiaaliturvalla elämistä käsittelevissä kirjoituksissa oli kyse paitsi erilaisista sosiaaliturvan tukimuodoista, niin myös välillisesti työttömyydestä, asunnottomuudesta, rikollisuudesta, köyhyydestä, huumeista tai alkoholismista. Monessa kirjoituksessa löytyi myös melko mustavalkoista - tosin epäsuoraa - vastakkainasettelua yhteiskunnan vähäosaisten ja muiden välillä.

Viranomaiset ja poliitikot saavat iltapäivälehdessä huomattavan paljon tilaa. Poliitikkojen ääni kuuluu artikkeleissa eniten, mutta myös sosiaali- ja terveysviranomaisten ääni pääsee kuuluville. Poliitikot ja sosiaalialan ammattilaiset käyvät toisinaan artikkelien kautta myös vuoropuhelua jonkin uutisotsikoksi nousseen teeman ympäriltä. Tähän keskusteluun osallistuvat toisinaan myös verkkouutisten lukijat sosiaalisen median verkkokeskusteluissa, joiden pohjalta osa

artikkeleista myöhemmin rakennetaan.

Tavoitteeni oli tehdä tutkielma kaikin puolin objektiivisesti ilman ennakkoluuloja, vaikka niitä toki alkuasetelmassa luonnollisesti oli. Pyrin kuitenkin pitämään kaikki ennakkoluulot taka-alalla ja mielestäni onnistuin tässä melko hyvin. Tutkielmassani tulkintoihini vaikuttivat osittain aikaisemmat tiedotusopin alan koulutukseni pohjalta saadut tiedot lehtitekstien analysointiin liittyen.

On myös merkillepantavaa, että aineisto on valittu subjektiivisista lähtökohdista käsin. Myös tarkasteltaviksi valittujen lehtikirjoitusten otannalla voi olla merkitystä lopputuloksen kannalta. Näiden taustatietojen valossa se, millainen kuva sosiaaliturvan varassa elämisestä iltapäivälehdien artikkeleiden pohjalta rakentuu, ei tarjoa välttämättä yleistettäväksi kelpavaa vastausta tutkimuskysymykseen.

On tärkeää huomata, että iltapäivälehti yksin kontekstina vaikuttaa suuresti siihen, kuinka asioista kirjoitetaan. Artikkelien haastattelujen todenmukaisuuteen on myös syytä suhtautua jatkuvasti kriittisesti. Koska iltapäivälehtien kohdeyleisönä on koko kansa, on huomattavaa, että tiedottamaan pyrkivässä diskurssissakin sanankäyttö on toisenlaista kuin silloin, jos kohdeyleisö olisi pienempi ja julkaisukanava toisenlainen.

Aineistossani oli havaittavissa jonkin verran kylläntymistä: aineisto tuntui sosiaaliturvan varassa elämistä hahmottavien mielikuvien kartoitusprosessin kuluessa tulevan sellaiseen vaiheeseen, ettei uusia näköaloja enää näyttänyt juurikaan löytyvän ja samat asiat tuntuivat nousevan artikkelien keskiöön yhä uudestaan. Yllättävät käänteetkään eivät enää tuntuneet niin yllättäviltä, kun niiden huomasi toistavan jatkuvasti samaa kaavaa.

Mielenkiintoinen aihe jatkon kannalta ja vertailukohtien saamiseksi voisi olla sosiaaliturvalla elämisen näkyminen varsinaisen uutisjournalismin puolella. Vuoden 2015 loppukesällä massiivisena alkanut turvapaikanhakijoiden virta, joka ulottui Välimeren takaa Eurooppaan - löytäen lopulta Suomeen saakka - käynnisti myös lehdistössä valtavan uutisvirran, joka on lisännyt silmin nähden myös lehtien palstoilla sosiaaliturvan osalta käytävää keskustelua. Toisaalta myös

sosiaaliturvan varassa eläminen iltapäivälehtien hahmottamassa mediatodellisuudessa ja toisaalta arkirealismassa olisi tarkastelemisen arvoinen vastapari.

Lähdeluettelo

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (2007) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimetodeihin. Juva: PS-kustannus.

Airio, Ilpo (toim.) (2013) Toimeentuloturvan verkkoa kokemassa. Kansalaisten käsitykset ja odotukset. Kelan tutkimusosasto. Teemakirja 9. Tampere: Juvenes Print.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus.

Blomqvist, Outi (1997) Pakolaiset suomalaisissa sanomalehdissä. Teoksessa Kalliokoski, Jyrki (toim.) Teksti ja valta julkisessa kielenkäytössä. Helsinki: Helsingin yliopisto, 136-147.

Bullock H., Wyche K. & Williams W. (2002) Media Images of the Poor. *Journal of Social Issues*, 57 (2), 229-246.

Burr, Vivien (2003) *Social constructionism*. Second edition. London: Routledge.

Conboy, Martin (2013) *The Language of the News*. London: Routledge.

Fairclough, Norman (1995) Miten media puhuu. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

Foucault, Michel (1972) *The archaeology of knowledge*. New York: Pantheon.

Fraser, Nancy (1996): *Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition and Participation*. The Tanner Lectures on Human Values. University of Utah.

<http://www.intelligenceispower.com/>.18.10.2011.

Hacking, Ian (1999) *The Social Construction of What?* Cambridge: Harvard University Press.

Hall, Stuart (2003) *Monikulttuurisuus*. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino.

Hannikainen-Ingman, Katri & Hiilamo, Heikki & Honkanen, Pertti & Kuivalainen, Susan & Moisio, Pasi (2012) Perus- ja vähimmäisturvan yleisyys ja päällekkäisyys 2000–2009. Nettityöpapereita 33. Helsinki: KELA.

Hannikainen-Ingman, Katri & Kuivalainen, Susan & Sallila Seppo (2013) Toimeentulotuen asiakkaiden elinolot ja hyvinvointi. Teoksessa Kuivalainen Susan (toim.) Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 81-109.

Helne, Tuula (2002) Syrjäytymisen yhteiskunta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 123. Saarijärvi: Gummerus

Hiilamo, Heikki & Saari, Juho (toim.) (2010) Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hiilamo, Heikki & Hytti, Helka & Takala, Pentti (2005) Työikäiset toimeentuloturvan vähimmäisetuuksien saajina. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 42/2005. Helsinki: Kela.

Hiilamo Heikki & Niemelä Heikki & Pykälä, Pertti & Riihelä Marja & Vanne, Reijo (2012) Sosiaaliturva ja elämänvaiheet. Suomen sosiaaliturvan kehitys esimerkkien ja tilastojen valossa. Tampere: Yliopistopaino.

Hoikkala, Tommi (1990) Teun A. Van Dijkkin diskurssianalyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Painokaari, 142-161.

Horsti, Karina (2005) Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampere: Tampere University Press, Acta Electronica Universitatis Tamperensis 471.

Huovila, Tapani (2002) Lööppi iskee aikamme julkisuuteen. Teoksessa Touko Perko, Raimo Salokangas & Heikki Luostarinen (toim.) Median varjossa. Jyväskylä: Gummerus, 197-215.

Johansson, Paul (2010) ”Pyörät eivät pyöri ilkeivallan pelossa”. Diskurssianalyysi Keski-Uusimaa -lehden artikkeleista koskien lasten ja nuorten rikoksia. Lisensiaatin tutkimus. Sosiaalitieteiden

laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Jokinen, Arja (1999) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 126–159.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 56–81.

Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Jyväskylä: Gummerus, 37-45.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (1993) Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 151–188.

Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2013) Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosaston julkaisuja 10/2013, 22-43.

Kivikuru, Ullamaija (2012) Uutisvälitys. Teoksessa Kaarle Nordenstreng & Osmo A. Wiio (toim.) Suomen mediamaisema. Tampere: Vastapaino, 180-185.

Kivioja, Pasi (2008) Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa. Tampereen yliopiston julkaisuja A 106/2008. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kuivalainen, Susan (2010) Kestääkö suomalainen vähimmäisturva pohjoismaisen vertailun? Vertaileva analyysi vähimmäisturvan tasosta ja sen köyhyyttä ehkäisevästä vaikutuksesta neljässä Pohjoismaassa 1990–2005. Yhteiskuntapolitiikka 75 (4), 377–388.

Kuivalainen, Susan (2013) Toimeentulotuki 2010-luvulla – tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja 9/2013.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuutti, Heikki (2008) Mediakierre. Selviytyminen kielteisessä julkisuudessa. Helsinki: Infor.

Kuutti, Heikki (2012) Mediasanasto. Jyväskylä: Bookwell.

Larsen C. & Dejgaard T. (2012) The Institutional Logic of Images of the Poor And Welfare Recipients. A comparative study of British, Swedish and Danish Newspapers. Centre for Comparative Welfare studies, Aalborg University, Denmark.

http://www.dps.aau.dk/fileadmin/user_upload/mb/CCWS/Publications/working_papers/78-2012-_Chr.pdf

Lepola, Outi (2000): Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Suomalaisen kirjallisuuden seuran julkaisuja 787.

Luostarinen, Heikki (2002) Moneksi muuntuva journalismi. Teoksessa Touko Perko, Raimo Salokangas & Heikki Luostarinen (toim.) Median varjossa. Jyväskylä: Gummerus, 25-32.

Markova, I. (2000). Amadee or how to get rid of it: Social representations from a dialogical perspective. *Culture & Psychology* 6, 419–460.

Markova, I. (2003). *Dialogicality and Social Representations: The Dynamics of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.

Metsämuuronen, Jari (toim.)(2006) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp.

Moilanen, Pentti & Rähkä, Pekka (2007) Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Juhani Aaltola & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II - näkökulmia aloittelevalle tutkijalle

tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 46-53.

Mäntynen, Anne & Pietikäinen, Sari (2009) Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.

Niemelä, Mikko & Saari, Juho (toim.) (2013) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosaston julkaisuja 10/2013.

Nieminen, Hannu & Nordenstreng, Kaarle (2012) Sääntely ja viestintäpolitiikka. Teoksessa Kaarle Nordenstreng & Osmo A. Wiio (toim.) Suomen mediamaisema. Tampere: Vastapaino, 312-320.

Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.) (2012) Suomen mediamaisema. Tampere: Vastapaino.

Pietikäinen, Sari (2000) Discourse of Differentiation. Ethnic representations in newspaper texts. Jyväskylä studies in communication 12. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Potter, J. 1996. Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction. London: Sage.

Raittila, Pentti (2002) Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) Etnisyys ja rasismi journalismissa. Suomen Journalistiliiton mediakriittinen julkaisusarja 6. Tampere: Tampere University Press.

Roivainen, Irene & Heinonen, Jari & Ylinen, Satu (2011) Köyhä byrokratian rattaissa. Kunnallisan alan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisut 64/2011.

Saloniemi, Aira & Suikkanen, Risto (2006) Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta. Pilottitutkimus 2006. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto.

Sarvimäki, Matti (2011) Assimilation to a Welfare State: Labour Market Performance and Use of Social Benefits by Immigrants to Finland. The Scandinavian Journal of Economics, 133 (3), 665-688.

Sarvimäki, Martti (2010) Maahanmuuton taloustiede: lyhyt johdatus. Kansantaloudellinen

aikakauskirja 106 (3), 254-258.

Sosiaalibarometri 2013. Suomen Sosiaali- ja terveys Ry.

Suihkonen, Minna (2003) ”Kukaan ei halua elää sellaista elämää, jossa omaa ääntä ei kuulu.”
Haastattelututkimus etnisten vähemmistöjen omasta mediasta ja vähemmistötaustaisten toimittajien
pääsystä valtamediaan. Tampereen yliopiston journalismin tutkimusyksikön julkaisuja 6/2003.

Suikkanen, Risto & Syrjälä, Hanna (2010) Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta 2010.
Journalismin yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto.

Suoninen, Eero (1999) Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja
Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Jyväskylä: Gummerus,
17-36.

Suoranta, Juha (2007) Populaarikulttuurin tuotteiden analyysi. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine
Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II - näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen
teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus 252-261.

Syrjälä, Hanna (2007) Väkivalta lööppijulkisuudessa. Tampereen yliopiston julkaisuja A101/2007.

Tervola, Jussi & Verho, Jouko (2014) Maahanmuuttajien sosiaaliturvan käyttö vuonna 2011.
Työpäperi 64/2014. Toinen korjattu painos. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Tilastokeskus, väestötilastot 2014

http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset

Tällä lailla sosiaaliturvaa: sosiaaliturvan saamisedellytyksistä ja –takeista (2006). Helsinki:
Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.

Uotila, Hanna (2011) Vanhuus ja yksinäisyys. Tutkimus iäkkäiden ihmisten
yksinäisyyskokemuksista, niiden merkityksistä ja tulkinnoista. Tampere: Tampere University Press,
Acta Universitatis Tamperensis 1651.

Uskali, Turo (2002) Kriittisyys – nykyjournalismin selkäranka. Teoksessa Touko Perko, Raimo Salokangas & Heikki Luostarinen (toim.) Median varjossa. Jyväskylä: Gummerus.

Van Dijk, Teun A. (1988) News as Discourse. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Van Dijk, Teun (2000): “New(s) Racism: A discourse analytical approach.” In Simon Cottle (ed): Ethnic minorities and the media. Buckingham, UK & Philadelphia, USA: Open University Press.

Viitamäki, Heikki & Laitila, Jussi (2009) Työnteon taloudelliset kannustimet. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen julkaisuja 54/2009.